

T.C.

HİTİT ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

İŞLETME ANABİLİM DALI

**SURİYE GÖÇÜ BAĞLAMINDA ZENOFOBİNİN İŞLETMELERİN
PAZARLAMA FAALİYETLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: SURİYELİ
İŞLETMELERE DAİR BİR SAHA ARAŞTIRMASI**

Yüksek Lisans Tezi

Mustafa DERMAN

Çorum- 2024

**SURİYE GÖÇÜ BAĞLAMINDA ZENOFOBİNİN İŞLETMELERİN
PAZARLAMA FAALİYETLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: SURİYELİ
İŞLETMELERE DAİR BİR SAHA ARAŞTIRMASI**

Mustafa DERMAN

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

İşletme Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

TEZ DANIŞMANI

Dr. Öğr. Üyesi Kübra Müge DALDAL

Çorum 2024

KABUL ONAY SAYFASI

Mustafa DERMAN tarafından hazırlanan “*Suriye Göçü Bağlamında Zenofobinin İşletmelerin Pazarlama Faaliyetleri Üzerindeki Etkisi: Suriyeli İşletmelere Dair Bir Saha Araştırması*” başlıklı bu çalışma, 27/06/2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Fatih Konak

.....

Doç. Dr. Ali Bayram

.....

Dr. Öğr. Üyesi Kübra Müge DALDAL

.....

Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulunun .../.../..... tarih ve sayılı kararı ile Mustafa DERMAN'ın İşletme Anabilim Dalında Yüksek Lisans/Doktora derecesi alması onanmıştır.

Prof. Dr. Osman ÇUBUK

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

TEZ BİLDİRİMİ

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını beyan ederim.

Mustafa DERMAN

**SURİYE GÖÇÜ BAĞLAMINDA ZENOFOBİNİN İŞLETMELERİN PAZARLAMA FAALİYETLER
ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: SURİYELİ İŞLETMELERE DAİR BİR SAHA ARAŞTIRMASI**

Mustafa DERMAN

ORCID: 0009-0000-1642-6565

HİTİT ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Yüksek Lisans Tezi

Nisan 2024

ÖZET

2011 yılında başlayan Suriye iç savaşı sonrası milyonlarca Suriyeli ülkesini terk etmek zorunda kalmıştır. Türkiye'nin izlediği açık kapı politikası ve Suriye ile sınır komşusu olması sebebiyle kitlesel Suriyeli göçüne en fazla maruz kalan ülkelerden biri olmuştur. 2024 yılı itibarıyla sayıları 4 milyonu geçen Suriyeliler ülkemizde birçok iş kolunda faaliyet göstermiş ve çeşitli sektörlerde işletme açarak çalışma hayatına dahil olmuşlardır. Sayılarının hızla artması ve kalış sürelerinin uzaması yeni problemleri de ortaya çıkarmıştır. Yerel halk bu misafirliğin uzamasına ve kalıcılığa itiraz etmeye başlamış, mültecilere tanınan haklara ve bu yönde atılan politikalara tepki göstermeye başlamıştır. Son dönemde yaşanan konut krizi, hayat pahalılığı gibi ekonomik problemlerin sorumlusu olarak da yabancılar gösterilmeye başlamıştır.

Zenofobi küresel boyutta artış gösteren göç hareketleri sonrası üzerinde fazlaca durulan ve akademik araştırmalara konu olan bir kavram haline gelmiştir. Yabancı korkusu anlamına gelen bu kavramın olumsuz yansımaları sadece toplumsal ve kültürel boyutlarda değil ekonomik boyutlarda da hissedilmeye başlamıştır. Bu çalışmanın amacı; Suriye kitlesel göçü sonrası zenofobinin Suriyeli işletmelerin pazarlama faaliyetlerine etki düzeylerinin belirlenmesidir. Bu kapsamda Suriyeli işletmelere dair bir saha araştırması yapılmıştır. Araştırma kapsamında nitel veri toplama yöntemi olan yarı yapılandırılmış görüşme tekniği uygulanmıştır. Görüşmeler Ankara Önder mahallesinde 30 ayrı Suriyeli işletme sahibi ile yüz yüze yapılmıştır. Elde edilen veriler doğrultusunda zenofobik tutum ile Suriyeli işletmelerin pazarlama faaliyetleri arasındaki ilişki saptanmaya çalışılmıştır. Yapılan gözlem ve

görüşmeler neticesinde işletme sahiplerinin yabancı düşmanlığına yönelik tavır ve tutumları sosyal hayatlarında hissetmeye başladığı görülmüş fakat zenofobik tutumun pazarlama faaliyetlerini etkilemediği anlaşılmıştır.

Anahtar Kavramlar: Göç, İşletme, Pazarlama, Zenofobi, Yabancı

Bilim Kodu: 115303-115305

THE IMPACT OF XENOPHOBIA ON THE MARKETING ACTIVITIES OF ENTERPRISES IN THE CONTEXT OF SYRIAN MIGRATION: A FIELD STUDY ON SYRIAN ENTERPRISES

Mustafa DERMAN

ORCID: 0009-0000-1642-6565

HITIT UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL

Master of Science Thesis

April 2024

ABSTRACT

After the 2011 Syrian civil war, millions of Syrians were forced to flee their country. Turkey has been one of the countries most exposed to mass Syrian migration due to its open door policy and its border with Syria. As of 2024, Syrians, whose number exceeded 4 million, have been active in many business lines in our country and have been involved in the working life by opening businesses in various sectors. The rapid increase in their numbers and the prolongation of their stay have also created new problems. Local people have started to object to the prolongation and permanence of their stay and have started to react to the rights granted to refugees and the policies taken in this direction. Foreigners have also been blamed for recent economic problems such as the housing crisis and the high cost of living.

Zenophobia has become a concept that has been the subject of much attention and academic research following the global increase in migration movements. The negative reflections of this concept, which means fear of foreigners, have started to be felt not only in social and cultural dimensions but also in economic dimensions. The aim of this study is to determine the impact of xenophobia on the marketing activities of Syrian businesses after the Syrian mass migration. In this context, a field research was conducted on Syrian businesses. Within the scope of the research, semi-structured interview technique, which is a qualitative data collection method, was applied. Interviews were conducted face-to-face with 30 Syrian business owners in the Önder neighborhood of Ankara. In line with the data obtained, the

relationship between xenophobic attitudes and the marketing activities of Syrian businesses was tried to be determined. As a result of the observations and interviews, it was seen that business owners started to feel xenophobic attitudes and attitudes towards xenophobia in their social lives, but it was understood that xenophobic attitudes did not affect marketing activities.

Key Terms: Migration, Business, Marketing, Xenophobia, Foreign

Science Code: 115303-115305

TEŞEKKÜR

Tez çalışmamın başından sonuna kadar sabırla beni destekleyip deneyimleri ve tecrübesiyle bana yol gösteren, çalışmama ışık tutan danışman hocam Dr. Kübra Müge DALDAL'a, ayrıca akademik deneyimleri ve kıymetli bilgileri ile hem konu kısmında hem yöntem aşamasında bana yol gösteren çok kıymetli hocam Prof. Dr. Sabiha KILIÇ'a ayrı ayrı teşekkürlerimi sunarım.

Türkiye'de sürdürdükleri yaşam koşullarına ve çalışma hayatlarına ortak olmama izin vererek anket sorularımı içtenlikle cevap veren Suriyeli işletme sahiplerine teşekkür ederim.

Mustafa DERMAN

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
TEŞEKKÜR.....	viii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar DİZİNİ.....	xiii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xiv
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	xv
GİRİŞ.....	1

1. BÖLÜM

GÖÇ İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR VE SURİYELİLERİN TÜRKİYEYE GÖÇ SÜRECİ

1.1. Göç Olgusu.....	3
1.2. Göçmen	4
1.3. Sığınma ve Sığınmacı	5
1.4. Mülteci	6
1.5. Şartlı Mülteci	6
1.6. Geçici Koruma.....	7
1.7. İkincil Koruma	8
1.8. Göçün Nedenleri	8
1.8.1. Sosyal sebepler	10
1.8.2. Ekonomik sebepler	10
1.8.3. Doğal sebepler	11
1.8.4. Siyasi sebepler	11
1.9. Göçün Çeşitleri.....	12

1.9.1. Gönüllü ve zorunlu göçler	12
1.9.2. Düzenli ve düzensiz göçler	13
1.9.3. Bireysel ve kitlesel göçler.....	14
1.9.4. İç ve dış (uluslararası) göçler	15
1.9.5. Kalıcı ve geçici göçler	15
1.10. Suriye Krizi ve Suriyelilerin Türkiye'ye Göç Süreci.....	16
1.11. Türkiye'deki Suriyelilerin Demografik Özellikleri ve Yasal Statüsü.....	18
1.11.1. Yaş ve cinsiyet	19
1.11.2. Yerleşim yerleri ve illere göre dağılım	21
1.11.3. Eğitim Durumlarına Göre Suriyeliler	22
1.12. Suriyeli Sığınmacılar ile İlgili Hukuki Düzenlemeler	23
1.12.1. 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu.....	24
1.12.2. 6883 Sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği.....	25
1.13. Suriyeli Sığınmacıların Uyum Süreci	26
1.14. Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri	28
1.14.1. Toplumsal etkileri.....	28
1.14.2. Ekonomik etkileri	29

2. BÖLÜM

İŞLETME, YABANCI İŞLETMELER VE PAZARLAMA KAVRAMI

2.1. İşletme Kavramı.....	30
2.2. İşletme Ölçeği.....	31
2.3. Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler	31
2.4. Ticari İşletme ve Tanımı.....	32
2.5. Yabancı İşletmeler	32
2.6. Yabancı Sermaye Yatırımları ve Türleri.....	33
2.6.1. Doğrudan yabancı yatırımlar.....	33
2.6.2. Dolaylı yabancı sermaye (Uluslararası portföy) yatırımlar	34

2.7. Türkiye’de Doğrudan Yabancı Yatırımın Gelişimi	34
2.8. Pazarlama Kavramı	35
2.9. Pazarlama Kavramının Tarihçesi.....	36
2.10. Pazarlama Karmasının Bileşenleri	38
2.10.1. Ürün (Product).....	38
2.10.2. Fiyat (Price).....	39
2.10.3. Dağıtım (Place)	39
2.10.4. Tutundurma (Promotion)	40

3. BÖLÜM

KAVRAMSAL OLARAK ZENOFOBİ VE GÖÇMEN KARŞITLIĞI

3.1. Zenofobi (Yabancı Düşmanlığı) ve Yabancı.....	41
3.2. Zenofobinin (Yabancı Düşmanlığının) Nedenleri	44
3.3. Zenofobi ile İlişkili Kavramlar.....	47
3.3.1. Ayrımcılık ve ötekileştirme	47
3.3.2. Sosyal dışlanma	49
3.3.3. Irkçılık	50
3.4. Zenofobinin (Yabancı Düşmanlığı) Hedefindeki Suriyeliler.....	52
3.5. Zenofobi (Yabancı Düşmanlığı) ile Mücadele ve Entegrasyon	53

4. BÖLÜM

ZENOFOBİNİN SURİYELİ İŞLETMELERİN PAZARLAMA FAALİYETLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

4.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı.....	56
4.2. Araştırmanın Yöntemi.....	56
4.3. Araştırmanın Evreni, Örneklemi ve Sınırlılıkları	57
4.4. Araştırmanın Sorusu.....	58
4.5. Araştırmanın Bulguları	58
4.5.1. Katılımcıların demografik verileri.....	58

4.5.2. İşletme faaliyet alanına dair bulgular	64
4.5.3. Müşteri profili ve etnik dağılımı	67
4.5.4. Türk halkı ile olan etkileşim.....	69
4.5.5. Suriyeli işletmelere yönelik satın alma davranışları ve yabancı düşmanlığı.....	71
4.5.6. Yerel işletme sahipleri ile komşuluk ilişkileri	75
4.5.7. Tedarikçi ilişkileri	77
4.5.8. Basın ve sosyal medya paylaşımları	78
4.5.9. Türk vatandaşlığı.....	80
4.5.10. Suriye'ye geri dönüş	81
4.5.11. Beklentiler ve diğer konular.....	83
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	85
KAYNAKLAR	90
EKLER	102
EK-1- ANKET	102
EK-2- FOTOĞRAFLAR.....	104

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo	Sayfa
Tablo 1.1. Göç Türleri	12
Tablo 1.2. Türkiye'ye yönelik kitlesel göç hareketleri	14
Tablo 1.3. Suriyeli sığınmacılar saha araştırması	18
Tablo 1.4. Suriyelilerin yaş dağılımı	20
Tablo 1.5. Suriyelilerin cinsiyet dağılımı	21
Tablo 1.6. Barınma merkezleri Suriyeli sayısı.....	21
Tablo 2.1. Pazarlamanın gelişim süreci	36
Tablo 4.1. Araştırma katılımcılarının yaş dağılımı	59
Tablo 4.2. Araştırma katılımcılarının medeni hal dağılımı	60
Tablo 4.3. Araştırma katılımcılarının eğitim durumu	61
Tablo 4.4. Araştırma katılımcılarının demografik verileri	63
Tablo 4.5. Araştırma katılımcılarının faaliyet sektörleri	64

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil	Sayfa
Şekil 1.1. Göçün sebepleri	9
Şekil 1.2. Yıllara göre geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler	19
Şekil 1.3. Suriyelilerin illere göre dağılımı.....	22
Şekil 1.4. Türkiye’deki Suriyelilerin eğitim durumu.....	23
Şekil 2.1. Pazarlama bileşenleri.....	38
Şekil 4.1. Araştırma katılımcılarının yaş dağılımı.....	59
Şekil 4.2. Araştırma katılımcılarının medeni hal dağılımı	61
Şekil 4.3. Katılımcıların eğitim durumu	62
Şekil 4.4. Araştırma katılımcılarının faaliyet sektörleri	65
Şekil 4.5 Araştırma katılımcılarının müşteri dağılımı.....	68
Şekil 4.6. Araştırma katılımcılarının Türk halkı ile etkileşimi	69
Şekil 4.7. İşletmeye yönelik satın alma davranışı	72
Şekil 4.8. Yerel işletme sahipleri ile komşuluk ilişkileri.....	76
Şekil 4.9. Tedarikçiler ile etkileşim.....	78
Şekil 4.10. Basın ve sosyal medya paylaşımlarına yönelik algılar	80
Şekil 4.11. Türk vatandaşlığı talebi.....	81
Şekil 4.12. Suriye’ye dönüş eğilimi	82

SİMGELER VE KISALTMALAR

IOM	Uluslararası Göç Örgütü
YUKK	Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu
TDK	Türk Dil Kurumu
GKY	Geçici Koruma Yönetmeliği
EMHRN	Avrupa-Akdeniz İnsan Hakları Ağı
TÜİK	Türkiye İnsan Hakları Kurumu
AFAD	İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü
GEM	Geçici Eğitim Merkezleri
KOBİ	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletme
KÜSGEM	Küçük Sanayi Geliştirme Merkezi
KÜSGET	Küçük Sanayi Geliştirme Teşkilatı
TCMB	Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
YKTK	Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması
ECRI	İrkçilik ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu
ENAR	Avrupa İrkçilik Karşıtı Ağı
EUMC	Avrupa İrkçilik ve Yabancı Düşmanlığını İzleme Merkezi
FRA	Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı

GİRİŞ

Türkiye coğrafi konum itibariyle göç güzergâhları açısından oldukça önemli bir noktada bulunmaktadır. Hem cumhuriyet öncesi hem de cumhuriyet sonrasında Anadolu yüzyıllardır savaş, sürgün, mübadele gibi farklı sebeplerden dolayı birçok kıta ve ülkeden kitlesel göç hareketlerine maruz kalmıştır. Göç hareketleri sadece fiziksel bir coğrafi değişiklikten ibaret olmayıp aynı zamanda sosyolojik psikolojik ve ekonomik boyutları olan bir süreçtir.

Ülkemize yönelik artan Suriyeli göç hareketleri başta geçici olarak düşünülse de zamanla büyük bir kısmı kalıcı hale gelmiş ve bu durum yerel toplum kesiminde birtakım huzursuzlukları ve uyum sorunlarını da beraberinde getirmiştir. 2011 yılından itibaren ülkemizde misafirlikleri devam eden Suriyeliler bu 13 yıllık süreçte işletme kurmuş, çocuk sahibi olmuş ve hatta Türk vatandaşları ile evlilikler gerçekleştirmişlerdir. Suriyeli sığınmacıların kalış sürelerinin uzaması ve yüksek doğum oranları sonucu sayılarının hızla artması yeni problemleri de beraberinde getirmiştir. İlk yıllarda Suriyelilere gösterilen hoşgörölü ve misafirperver tutumun zaman içerisinde azalmaya başladığı görölmektedir.

21. Yüzyılda artan göç hareketleri sonrası göçmenlere yönelik olumsuz bakış açısı zenofobi kavramı ile ifade edilmeye başlanmıştır. Yabancı korkusu anlamına gelen bu kavram yabancının varlığından ve onunla karşılaşmaktan kaynaklı bir duygu hali olsa da eylem boyutunda olumsuz yansımaları da ortaya çıkabilmektedir. Zenofobik tutumun olumsuz yansımaları sadece sosyolojik ve toplumsal boyutlarda değil ekonomik boyutlarda da görölmektedir.

Mayıs 2024 tarihi itibari ile Ankara Esnaf ve Sanatkârlar Odasına kayıtlı olan 356 Suriyeli işletme bulunmaktadır (Ankara Esnaf ve Sanatkârlar Odası Birliğı, 2024). Bu işletmelerin büyük bir kısmı Ankara'da Suriyelilerin en yoğun olarak yaşadığı Önder Mahallesinde faaliyet göstermektedir. Bu çalışmanın amacı; Türkiye'de son yıllarda artış gösteren zenofobinin Suriyeli işletmelerin pazarlama faaliyetleri üzerindeki etkisini incelemektir. Araştırma kapsamında Suriyelilerin Ankara'da en yoğun yaşadıkları Önder mahallesinde saha araştırması yapılarak, 30 ayrı işletme ile nitel veri toplama yöntemi olan yarı yapılandırılmış görüşme tekniğı uygulanmıştır. Araştırmadan elde edilen veriler doğrultusunda zenofobik tutum ile Suriyeli işletmelerin pazarlama faaliyetleri arasındaki ilişki saptanmaya çalışılmıştır. Görüşmeler işletme sahiplerinin işyerlerine gidilerek yüz yüze gerçekleştirilmiştir. İşletme sahiplerinin izni ve bilgisi dâhilinde görüşmeler ses kayıt cihazı ile kaydedilmiş, bilgisayar ortamında çözümlenmiş ve belirli konular çerçevesinde analizleri yapılmıştır.

Tez çalışması dört bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın ilk bölümünde göç ile ilgili temel kavramlar, göçün sebepleri, göçün çeşitleri, Suriyelilerin Türkiye'ye göç süreci, Türkiye'deki Suriyelilerin demografik özellikleri, Suriyeliler ile ilgili hukuki düzenlemeler, Suriyelilerin Türkiye'ye uyum süreci ve etkileri başlıkları incelenerek bilgi verilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde işletme kavramı, küçük ve orta büyüklükteki işletmeler, yabancı işletmeler, pazarlama kavramı ve pazarlama kavramının bileşenleri hakkında bilgi verilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde zenofobi kavramı ve zenofobi ile ilişkili kavramlar hakkında bilgi verilerek, zenofobi hedefindeki Suriyeliler ve zenofobi ile mücadele konularında araştırma yapılmıştır.

Çalışmanın son bölümünde ise; Suriyeli işletmelere yönelik yapılan saha araştırması hakkında genel açıklamalar yapılmış; araştırmanın amacı, sorusu, önemi, yöntemi, evreni ve örnekleme, araştırmanın varsayımları, araştırmanın kapsamı ve sınırlılıkları belirlenerek verilerin çözümlenmesi yapılmıştır. Araştırma kapsamında Suriyelilerin Ankara'da en yoğun yaşadıkları Önder mahallesinde 30 ayrı işletme ile nitel veri toplama yöntemi olan yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile yapılan saha araştırmasında elde edilen veriler paylaşılmış ve bu veriler çalışmanın soruları ile karşılaştırılarak analiz edilmiştir. Çalışmanın sonunda zenofobik tutum ile Suriyeli işletmelerin pazarlama faaliyetleri arasındaki ilişki saptanmaya çalışılarak sonuç ve çözüm önerileri sunulmuştur.

1. BÖLÜM

GÖÇ İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR VE SURİYELİLERİN TÜRKİYEYE GÖÇ SÜRECİ

Çalışmamın bu bölümde göç olgusunun tanımından ve göç ile ilgili temel kavramlardan bahsedilerek göçün çeşitleri sebepleri ve sonuçları üzerinde durulmuştur.

1.1. Göç Olgusu

Göç kavramı üzerine literatürde birçok araştırma ve tanım bulunmasına rağmen hala üzerinde çok fazla konuşulan ve araştırma yapılan güncel bir konudur. Tarihsel süreçte insanoğlu birçok farklı sebeple coğrafi değişiklikler yapmış ve yaşadığı bölgeden ayrılmak zorunda kalmıştır. Bu ayrılışlar bazen gönüllü bazen ise zorunlu sebeplerle gerçekleşmiştir. Göç tanımı genel olarak fiziki bir yer değişikliği ve taşınma olarak algılansa da disiplinler arası bir konu olduğu için tarih, sosyoloji, psikoloji siyaset gibi bilimler perspektifinde farklı tanımlamaları yapılmıştır.

Uluslararası Göç Örgütü'nün (International Organization for Migration (IOM)) tanımına göre: "İnsanların toplu halde veya ferdi olarak ülkeler arası bir sınırı geçmeleri veya bulundukları ülke içindeki coğrafi yer değişikliği hareketidir. Göç zamanı, yapılış şekli ve sebeplerine bakılmaksızın yer değişikliğinin olduğu nüfus hareketleridir (Uluslararası Göç Örgütü, 2009: 35). Farklı bir görüşe göre ise göç; sosyal, ekonomik, dini ya da siyasi baskılar gibi sebeplerle toplumların kalıcı veya geçici süreli olarak yaşadıkları coğrafyadan başka bir yerleşim bölgesine gerçekleştirdikleri coğrafi mekân değişikliğidir (Özer, 2004:11). İlk etapta toplumsal bir hareket olarak gözüktü de bu süreçte hem göç eden kitlelerin hem de göçe maruz kalan coğrafyanın toplum yapısında köklü değişimler yaşanmaktadır. 2013 yılında ülkemizde çıkarılan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununda yapılan tanımlamaya göre ise "Göç: Yabancıların, yasal olarak Türkiye'ye girişini, Türkiye'de kalışını ve Türkiye'den çıkışını ifade eden düzenle göç ile yabancıların yasadışı yollarla Türkiye'ye girişini, Türkiye'de kalışını, Türkiye'den çıkışını ve Türkiye'de izinsiz çalışmasını ifade eden düzensiz göçü ve uluslararası korumayı içermektedir." (YUKK, 2013: Madde 3). Türk Dil Kurumu sözlüğünde ise göçün tanımı; "Ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret." (TDK, 2022) olarak yapılmıştır. Marshall ise coğrafyadan ziyade yeni toplumlara dahil olmak yönüyle yorumlayarak göçü; "toplulukların ya da bireylerin ülkesel sınırların dışına ve yeni ikamet alanlarına doğru gerçekleştirdikleri ayrıca o toplumla bütünleşecek yönde kalıcı hareketler." olarak tanımlamıştır (Marshall, 2009:685).

Tarihsel bağlamda ise geçmişten günümüze kadar göç eyleminin arkasında yatan sebepler her dönem farklılık göstermiştir. Bu gerekçeler kimi zaman gıda problemi, savaşlar,

hastalıklar, iklimsel koşulları olurken bazen de siyasi, kültürel, toplumsal ve hatta dini sebeplerle de göç hareketleri gerçekleşmiştir. Farklı bilim dallarının bakış açısından yapılan tanımların ortak noktasında yer değişikliği hareketi bulunmaktadır. Fakat bunu sadece bir coğrafi değişiklik ve fiziki eylem olarak görmek mümkün değildir. Hem göç eden kitle hem de göçe maruz kalan toplumlarda köklü sosyal ve kültürel değişiklikler yaşanmakta ve başta uyum olmak üzere kültürel farklılıktan kaynaklanan uyum sorunları doğmaktadır. Yer değiştiren sadece biyolojik bir varlık değil aynı zamanda insanla birlikte sosyo-kültürel yapı, hayat tecrübeleri, yaşam tarzları, adetler ve gelenekler ve etnik özellikler de bu hareketlilikle birlikte taşınmaktadır (Nakhoul ve Kartal 2014:12).

Göç tanımları içerisinde göç edilen ülkenin yasal kuralları gözetilerek yapıldığında göç eylemi yasal göç haline gelir. Uluslararası Göç Örgütü'ne göre "yürürlükteki yasalar kapsamında gerçekleştirilen göç" düzenli göç olarak tanımlanmaktadır (Uluslararası Göç Örgütü, 2009: 42). Düzensiz göç ise göç edilen ülkenin kanun ve yönetmeliklerine aykırı, herhangi bir belge ve izin olmaksızın yasadışı yollarla yapılan göç türüdür.

Özetle göç kavramı hem hedef toplum üzerinde hem de göç eden kitleler köklü değişimlere yol açarak farklı bir sosyal zemin hazırlamaktadır. Süresi yönüyle kısa vadeli de olsa kalıcı da olsa göçler nüfus artışı başta olmak üzere kültürel farklılıktan kaynaklı gerilimler ve krizlerin doğmasına da sebebiyet vermektedir. Tüm bu sorunların çözümü ve karşılıklı uyum noktasında yerel yönetimler ve uluslararası kuruluşlar bu yönde adımlar atarak kamusal politikalar ve kuramlar geliştirmektedir.

1.2. Göçmen

Göç eyleminin ana öznesi konumunda bulunan göçmen kavramına dair uluslararası yazında net bir tanım bulunmamakla birlikte göçmen; kişinin göç kararında zorlayıcı bir dış etmen bulunmaksızın bireyin özgür iradesi ile aldığı durumlarda oluşan bu kavram yaşam koşullarını maddi ve manevi yönden daha iyi noktaya taşımak ve hem şahsi hem de çevresel beklentilerini yerine getirebilmek amacıyla bir başka ülkeye göç eden kişiler olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımlama içerisinde turizm veya çalışma statüsü adı altında veya daha kısa zamanlı seyahat eden bireyler göçmen tanımına girmemektedir. Fakat dönemsel tarım hasadı ve tarım işçiliği için kısa süreli yer değiştiren bazı bireyler kısa süreli göçmen olarak tanımlanabilmektedir (Uluslararası Göç Örgütü, 2009: 36).). AB tanımına göre ise; "kendi ülkesi dışında gönüllü veya gönülsüz, sebebi, göç güzergahı, yasal veya yasa dışı olduğuna bakılmaksızın bir yıldan fazla kalma niyetiyle yer değişikliği yapan kişidir." (European Commission, 2021:32).

Göç eylemini yerine getiren göçmen yasadışı yollarla ve göç ettiği ülkenin giriş koşullarını ihlal ettiğinde düzensiz göçmen olarak tanımlanmaktadır. Giriş koşullarına uyararak hukuksal

çerçevede göç eylemini yaptığı takdirde ise düzenli göçmen statüsünde yer almaktadır (Uluslararası Göç Örgütü, 2009: 27).

İç hukukta göçmen kavramına dair tanım İskân Kanunun 3.maddesinde yer almaktadır. Bu tanıma göre göçmen; “Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye’ye gelip bu kanun gereğince kabul olunanlardır.” (T.C. Resmî Gazete, 2006).

1.3. Sığınma ve Sığınmacı

Sığınma bir insanın vatandaşı olduğu ülkeden kaçarak başka bir ülkenin sınır kapısında veya diplomatik temsilcilik aracılığı ile o ülkenin topraklarına, askeri araçlarına, temsilcilik binalarına, özerk topraklarına girerek kendisine yönelik siyasi baskılar, yasal mahkumiyetler, idam cezaları gibi durumları gerekçe gösterip güvence ve koruma talep etmesidir (Pazarcı, 1990:3). Sığınma hakkının verilmesinin temel amacı, bir kişiyi kendi ülkesinde veya başka bir yerde kalması halinde başına gelebilecek zulme karşı koruyarak güvenliğini sağlamaktır (Abou-El-Wafa, 2009:38).

Sığınmacı ise en basit hali ile sığınma hakkı talep eden kişiyi tanımlasa da literatürde daha kapsamlı tanımlamalar yer almaktadır. Her türlü baskı ve tehlikeden korunma maksadı ile vatandaşı olduğu ülke dışında uluslararası metinler çerçevesinde mülteci statüsünde kabul edilmek için bekleyen kişidir. Mülteci başvurusuna dair menfi yönde bir karar verilmesi durumunda sığınmacı durumundaki yabancılar ülkeden çıkış yapmak zorundadır (Uluslararası Göç Örgütü, 2009: 74). Sığınmacı kavramı daha çok devletlerin koruyuculuk özelliği üzerinden farklı sebeplerle koruma arayan kişiler için kullandığı kapsayıcı bir kavramdır (Çalık, 2015: 124). Kısaca kendi ülkesinden ayrıldıktan sonra farklı bir ülkede mülteci başvurusunda bulunup başvurusu olumlu sonuçlandırılmayan kişidir.

Sığınma hakkı vatandaşı olduğu ülkeden ya da oturma sahibi olduğu devletin baskılarından kaçan yabancı kişilerin bir başka ülkeye girmesine ve ülkede kalmasına izin verme hakkını ifade eder (Pazarcı, 1990:189). Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 10 Aralık 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 14. Maddesine göre “Herkesin baskı ve zulüm yaşadığı şartlarda başka bir ülkeye sığınma ve o ülkenin sığınma imkanlarından faydalanma hakkı vardır” (Clapham, 2010: 121). Bu ifadeden sığınma hakkının herkes için insani ve zaruri bir hak olduğu sonucuna ulaşılabilmektedir. Sığınma hakkı uluslararası anlaşmalar ve yükümlülüklerde yer almasına rağmen her ülkenin kendi inisiyatifinde olup öncelikle iç hukuka göre belirlenmektedir.

Birçok kaynakta mülteci kavramı ile aynı anlamda ve birbiri yerine kullanılsa da hukuki düzlemde farklı anlamlar ihtiva etmektedir. Mülteci kavramının oluşabilmesi için mevcut

durumdaki sığınma başvurusunun hedef ülke tarafından olumlu sonuçlandırılması gerekmektedir.

1.4. Mülteci

Baskı zulüm ve şiddete maruz kalan kitlelerin yer değişikliği mülteci kavramını ve beraberinde mülteci alanındaki yasal düzenlemeleri zorunlu hale getirmiştir. Hem ülkeler arası savaşlar hem de iç savaşlar bu kitlesel hareketin en büyük sebebi olmuş ve dünya genelinde mülteci sayısının artmasına yol açmıştır. Mülteci tanımına ilişkin düzenlemelerde göçmen kavramından ayrılan en önemli husus zorunluluk durumu ve zorlayıcı şartların doğmasıdır. Göçmenlik tanımında kişisel bir tercihten söz edilebilirken mültecilik ise sebepleri farklılık gösterse de isteğe bağlı değil zorunluluğa dayalı bir yer değiştirme hareketidir. Mülteci statüsü ve tanımlamasına dair 1951 Cenevre sözleşmesinde: “1 Ocak 1951 tarihinden önce olan olaylar neticesinde ve tabiiyeti, dini, ırkı, mensup olduğu guruba aidiyeti veya politik düşünceleri sebebiyle, zulüm görme korkusu yaşadığı için vatandaşı olduğu ülkenin sınırları dışında ve bu ülkenin güvenlik imkanlarından faydalanamayan ya da mevcut korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen kişi” olarak tanımlanmıştır (Uluslararası Göç Örgütü, 2013:62). Fakat 1967 yılında imzalanan protokolde coğrafya ve tarih üzerindeki sınırlamalar kaldırılmıştır. Bu sözleşmede mülteciler için tanımlanan “refugee” sözcüğü Calvinizmin kurucusu John Calvin önderliğindeki Calvinistlerin dini görüşleri sebebiyle Fransa’dan kaçarak Cenevre’ye sığınmaları sonucunda ortaya çıkmıştır (Ergüven ve Özturanlı, 2013:1017). Jan Penrose’nin tanımına göre ise mülteci; “zulüm korkusu sebebi ile yurt dışında yaşayan ve objektif bir araştırma sonucunda bu zulüm korkusunun haklı gerekçelerle meydana geldiği sonucunu çıkarılabilen ve bu sonuca göre hukuki statü alan kişidir” (Penrose, 2003: 23). Mülteciliği doğuran birçok sebep olsa da temelde “zulme uğrama korkusu” yer almaktadır. Bahsedilen korku ne kadar sübjektif olursa olsun burada kişinin davranışları değil yaşanan olaylar baz alınmakta ve incelenmektedir. Kişinin korku gerekçesiyle ayrıldığı ülkenin siyasi, sosyal, ekonomik koşulları dikkate alınmaktadır (Odman, 2004: 27). Mülteci tanımında diğer bir önemli husus ise mültecinin kendi ülkesini terk ederken her türlü zulüm, şiddet ve baskıdan kendi iradesi doğrultusunda ayrılmasıdır. Bu bakımdan zorla yerinden göç ettirilen kişiler mülteci tanımına dahil olmamaktadır (Daver, 1953: 186).

1.5. Şartlı Mülteci

Ülkemiz iç hukukunda ise 1951 Cenevre sözleşmesine paralel tanımlamalar yapılmış olsa da Avrupa ülkeleri haricinde bir ülkeden gelen ve sığınma talep eden kişiler için kullanılan “sığınmacı” tanımının yarattığı kavram kargaşası sebebiyle “şartlı mülteci” kavramı ortaya atılmıştır. Buna göre “Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini,

tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir. Üçüncü bir ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye’de kalmasına izin verilir” şeklinde tanımlanmıştır (YUKK, 2013: Madde 3). Üçüncü bir ülkeye yerleştirilinceye kadar ifadesindeki zaman dilimi şartlı mültecilerin geçici bir durum kapsamında değerlendirildiğini ifade etmektedir.

1.6. Geçici Koruma

Türkiye son yıllarda Suriye’de meydana gelen iç çatışmalar sebebiyle kitlesel göç akınlarına maruz kalmış ve bireysel statü belirlemeyi imkânsız hale getiren Suriyeli akınının çözümü için geçici koruma kavramı doğmuştur. Geçici koruma savaşı, acil durum, toplumsal şiddet gibi sebeplerle ortaya çıkan kitlesel göç dalgalarında acil durum stratejisi olarak insan haklarını güvenceye almaktadır. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 91. Maddesinde geçici koruma tanımı: “Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir. Uluslararası koruma talebi alınamayan bu kişilerin Türkiye’den çıkışlarında yapılacak işlemler, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirlerle ilgili kurum ve kuruluşların koordinasyonu ile çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir (YUKK, 2013: Madde 91).

22.10.2014 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanan Geçici Koruma Yönetmeliği ile Uluslararası koruma statülerinden (mülteci, şartlı mülteci) faydalanamayan Suriyelilerin hukukî statüleri de netleştirilmiştir. Geçici 1. maddeye göre, 28.04.2011 tarihinden itibaren Suriye üzerinden Türkiye’ye gelen Suriye vatandaşları geçici koruma kapsamı altındadır: “28.4.2011 tarihinden itibaren Suriye’de meydana gelen olaylar sebebiyle geçici koruma amacıyla kitlesel veya bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen Suriye vatandaşları ile vatansızlar ve mülteciler, uluslararası koruma başvurusunda bulunmuş olsalar dahi geçici koruma altına alınırlar. Geçici korumanın uygulandığı süre içinde, bireysel uluslararası koruma başvuruları işleme konulmaz.” Maddenin devamında ise “Birinci fıkrada belirtilen yabancılardan 28.04.2011 tarihinden önce uluslararası koruma başvurusunda bulunanlar talepleri halinde geçici koruma altına alınırlar” ifadesi yer almaktadır (T.C. Resmî Gazete, 2014).

Mültecilik statüsü gibi bir başka uluslararası koruma çeşidi olan geçici koruma uluslararası göç örgütüne göre menşe ülkelerine dönemeyen üçüncü devlet kişilerinden kaynaklanan çatışma ve şiddet gibi sebeplerle kitlesel bir akının ortaya çıkması durumunda kaçıp gelen

kişilere özellikle de söz konusu kişilerin ve koruma gerektiren diğer bireylerin faydasına olacak sığınma sisteminin sağlanamadığı durumlarda geçici koruma kapsamına alma amacıyla bireysel statü belirleme işlemine tabi tutulmaksızın devletler tarafından sağlanan ara çözüm niteliğinde özel bir düzenlemedir (Uluslararası Göç Örgütü, 2009: 37).

1.7. İkincil Koruma

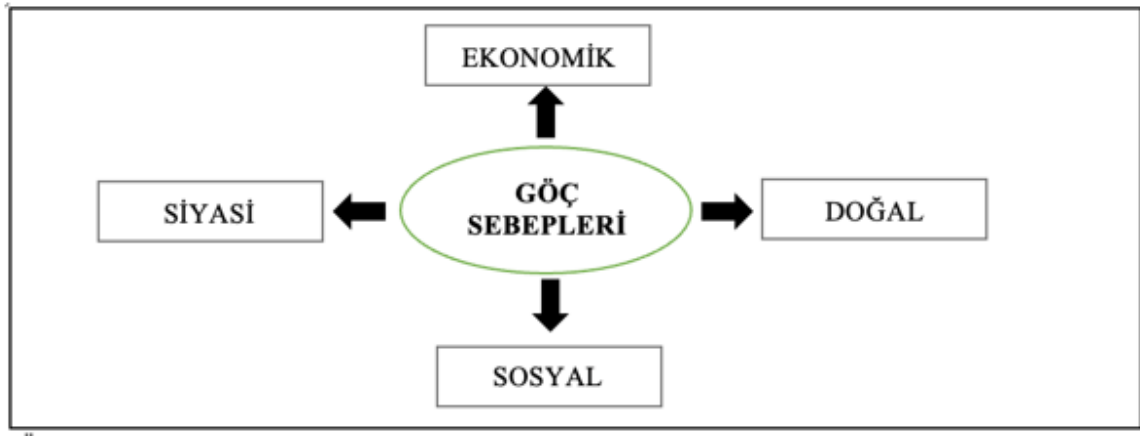
Uluslararası koruma statülerinden biri olan ikincil koruma çeşidi tamamlayıcı koruma türü olarak değerlendirilmektedir. Mülteci statülerinden herhangi birine dahil edilemeyen yabancı şahısların durumunu belirlemek için tanımlanan bir koruma türüdür. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunun 63.maddesinde ikincil koruma için: “Mülteci veya şartlı mülteci olarak kabul edilemeyen, fakat vatandaşı olduğu ülkeye veya ikamet ülkesine gönderildiği durumda ölüm cezasına mahkûm edilecek veya mevcut ölüm cezası infaz aşamasına geçecek, işkenceye, insanlık dışı ya da onur zedeleyici ceza veya muameleye maruz kalacak, uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle kişiliğine yönelik ciddi tehditlere maruz kalacak olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından faydalanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir (T.C. Resmî Gazete, 2013). İkincil koruma statüsüne alınan yabancıların ayrıyeten çalışma izni almasına gerek kalmadan kendilerine verilen kimlikler çalışma izin belgesi olarak değerlendirilmektedir (T.C. Resmî Gazete, 2013). 1951 yılında Cenevre şehrinde imzalanan Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşmede mülteci statüsüne dahil edilmek için gerekli şartları taşımayan kişilerin menşe ülkesine gönderilmesi durumunda hak ihlaline yol açacak durumlarda bulunan kişiler için tanımlanmış koruma çeşidi olarak geçmektedir (Ciğer, 2018, s. 201).

Hem uluslararası mevzuatta hem de ülkemiz iç hukukunda uluslararası koruma statülerinde “geri gönderilmeme” kuralı coğrafya sınırlamasından bağımsız temel ilke olarak düzenlenmiştir. İkincil koruma statüsüne dahil edilecek yabancı için aranan temel statü menşe ülkesinden kaynaklı can güvenliği riskidir. İkincil Koruma statüsü belirleme komisyonları yabancıнын menşe ülkesinde suç işlediğine dair bir değerlendirmede bulunduğu takdirde yabancı ikincil koruma ve mülteci statülerinin kapsamı dışında bırakılabilmektedir.

1.8. Göçün Nedenleri

İnsanlık tarihi boyunca çok eski çağlara kadar uzanan göç olgusunun arka planındaki sebepler tarihsel dönemlerde farklılık gösterse de daha iyi yaşam şartlarına ulaşma arzusu tüm nedenlerin arka planında yatan ana tema olarak karşımıza çıkmaktadır. Ekonomik, siyasi ve toplumsal birçok sebebe dayanan göç eyleminde bazen iç savaşlar, toplumsal baskılar, dini

ideolojiler gibi zorunlu sebepler olabildiği gibi kimi zaman da kariyer, para, yaşam standartlarını iyileştirme gibi kişisel motivasyonlar da bulunabilmektedir (Şekil 1.1). Günümüzde insan iradesinden kaynaklı sebepler ön plana çıkmış olsa da geçmiş yıllarda doğa olaylarından (afet, deprem, sel, kuraklık) kaynaklı göçlerin yaşandığı da görülmektedir. Göç sebeplerini açıklayan en önemli kuramlardan biri 1966 yılında Everett Lee tarafından yayınlanan itme çekme kuramıdır. Bu kurumda göçün itici ve çekici nedenleri açıklanmış ayrıca göç yolu üzerinde yaşanan zorluklara değinilmiştir. İtici faktörler terk edilen ülkede ekonomik ve siyasi sebepler, doğal afetler iken çekici faktörler ise göç edilen hedef ülkedeki yaşam standartları ve güvenilir ortamdır.

Şekil 1.1. Göçün sebepleri

Kaynak: (Ravenstein, 1889)

Ülkemize yönelik Suriye akınında bu sebepler Türkiye'nin göç kabul eden insani politikaları, mevzuatları, jeopolitik konumu ve Suriye toplumu ile olan kültürel ve coğrafi yakınlık derecesidir (Yılmaz ve Özer, 2022: 1). Suriye iç savaşı sonrası Türkiye'ye yönelik gerçekleşen göç hareketinde Türkiye hem iltica için hem de Avrupa'ya geçiş için transit ülke olarak kullanılmıştır. Ülkemiz sadece Suriye vatandaşları için değil Orta Asya (Afganistan, Pakistan) ülke vatandaşları için de hedef ülke konumunda bulunmaktadır.

Göçün ortaya çıkmasını tetikleyen en temel faktörler; sosyal, siyasi, ekonomik ve doğal sebeplerdir. En büyük göç dalgalarının arkasında genellikle sosyal tabanlı sebepler bulunmaktadır. Bunlar din, güvenlik, sağlık ve eğitim koşullarındaki aksaklıklardan kaynaklanmaktadır. Daha refah bir yaşama ulaşma arzusu, işsizlik, gelir adaletsizliği, temel ihtiyaçların karşılanamaması gibi sebepler ise ekonomik kaynaklı göç hareketlerini doğurmuştur. Bazen de çevre felaketlerinin yol açtığı kitlesel göç hareketleri yaşanmaktadır. Bunlar kuraklık, kıtlık, doğal afetler, sel, deprem ve çevresel bozulmalardan kaynaklanmakta

ve insanların yerleşim yerlerini terk etmelerini zorunlu hale getirmektedir (Ravenstein, 1889:286).

1.8.1. Sosyal sebepler

Ekonomik olarak daha iyi yaşam koşullarına ulaşmak, sosyal statü kazanarak sınıf atlamak, sosyal hizmetlere ulaşmak ve bu hizmetlerden faydalanma arzusu hem iç göç hem de dış göçte en önemli motivasyon kaynaklarından biri haline gelmiştir (Töre, 2016: 51). Alt yapısında ekonomik ve politik nedenlerin de fazlaca görünür olduğu göç hareketi; çalışma hayatı, akrabalık ilişkileri, aile yapıları, hane halkı, sınıfsal sosyal yapılar, kentleşme, kültür, sanat, gibi toplumsal hayatın pek çok boyutuyla yakından ilgilidir ve her dönemde toplumların yaşadığı değişim ve gelişimler üzerinde etkili olmaktadır. Sosyo-kültürel göçler ekonomik ve politik nedenlerden kaynaklansa da diğer göçlere kıyasla zorunluluk içermemektedir. 20. Yüzyılda göç hareketlerinin sosyal nedenleri arasında nüfus planlamasını doğru yapamayan ülkelerdeki hızlı nüfus artışı gelmektedir. Hızlı nüfus artışı ekonomik problemler başta olmak üzere sosyal hizmetlere erişim sorununu doğurmuş ve gelişmiş ülkelerdeki eğitim, sağlık, kariyer, ulaşım ve alt yapı gibi cezbedici unsurlar göç motivasyonunu artırmıştır (Battır, 2021: 74).

Toplumların yaşam algıları ve kültürel değerlerindeki değişimler zamanla göç algılarını da etkilemiştir. Bu bakış açısından kaynaklı yer değişiklikleri farklı dine, dile ve kültüre sahip toplulukları bir araya getirmiş ve etkileşim içinde olmalarını sağlamıştır. Göç hareketinin ortaya çıkardığı bu toplumsal değişim ve etkileşim hem gidilecek ülke hem de terkedilen yer olarak iki yönlü ortaya çıkmaktadır.

1.8.2 Ekonomik sebepler

Hem kitlesel hem de bireysel göçün arka planında maddi kaynaklı sebepler geniş yer tutmaktadır. Gelir dağılımındaki adaletsizlik, artan yoksulluk, yüksek enflasyon, işsizlik gibi ekonomik sebepler itici faktörleri oluştururken daha iyi iş imkanları, refah bir yaşama ulaşma arzusu hedef ülkelerde aranan çekici faktörler haline gelmiştir (Greenwood,1985: 537).

Sanayi devrimi sonrası yaşanan hızlı fabrikalaşma çok sayıda işçi ihtiyacını doğurmuş ve az gelişmiş ülkelere endüstriyel ülkelere doğru yoğun göçler yaşanmıştır (Güreşçi, 2010: 47). Kitlelerin daha iyi yaşam koşullarına ulaşmak için yaptıkları emek göçleri ekonomik sebepli göçleri oluşturmuştur. Batı Avrupa ülkeleri ikinci dünya savaşı sonrası hızlı sanayileşme ve kalkınma hedeflerini gerçekleştirmek için yabancı işçi gücü talep etmişlerdir. Türkiye, Almanya başta olmak üzere Avrupa ülkelerinden gelen iş gücü taleplerini olumlu karşılamış ve resmi kanallardan işçi gönderimi yapmıştır (Özdal, 2018: 134). Son yıllarda ülkemize

gerçekleşen yoğun göç hareketlerinde de Türkiye'nin artan iş gücü arzı ve gelişen ekonomik şartların neticesinde oluşan işgücü talebi etkili olmuştur.

1.8.3. Doğal sebepler

En eski çağlardan itibaren göç olgusunun arka planında doğal kaynaklı sebepler yer almıştır. Çevre felaketleri, iklim değişiklikleri, kuraklık, kıtlık, afetler, sel ve depremler insanların bulundukları yeri tek edip yeni yaşam alanları aramalarına sebep olmuştur. Sanayi devrimine gelene kadar hem konar göçer yaşam türündeki topluluklar hem de tarım toplulukları en elverişli iklim koşulları ve verimli topraklar için yer değiştirmişlerdir (Dokuyucu, 2018: 21).

Bugün doğal kaynaklı göç hareketleri her ne kadar ekonomik, politik ve sosyal sebeplerin gerisinde kalmış olsa da küresel ısınmanın etkisi ve su kaynaklarının azalması sebebiyle iç ve dış göç hareketleri için önemli bir konu haline gelmiş ve iklim göçü kavramı ortaya çıkmıştır. Deprem, sel, tsunami, kuraklık gibi çevre felaketleri neticesinde insanların bir coğrafyadan başka bir coğrafyaya geçici veya kalıcı yerleşme amaçlı göç hareketlerine iklim mülteciliği adı verilmektedir (Mutlu, İrdem ve Üre, 2015: 83). Çevre felaketleri her zaman doğa olayları olarak değil bazen de insanoğlunun iklim tahribatları halinde ortaya çıkmaktadır. Nükleer kazalar, termal fabrika atıkları, kimyasal silah kullanımları insan eliyle ortaya çıkan çevre felaketleridir (Algan ve Künçek, 1998: 97).

1.8.4. Siyasi sebepler

Ülkeler arası fiziksel savaşlar, soğuk savaşlar, iç savaşlar, rejim değişiklikleri, askeri darbeler, mübadeleler siyasi sebepli göç hareketlerinin en bilinen sebepleri arasında yer almaktadır. Tarihteki büyük göç dalgalarının ve nüfus mübadelelerinin arka planında ülkeler arası savaşlar yer almıştır. Savaş atmosferinin yarattığı siyasi baskı ve tehdit ortamından kurtulup daha güvenli bir yaşam sürdürebilmek için kitleler göç etmek zorunda kalmıştır (Öztürk ve Tekiner, 2017:149).

Dini inançlar da yüzyıllardır göç hareketlerine öncülük etmiştir (Özgüler, 2016: 86). Dini inançlar toplumları bir arada tutup kültürel değerlerin korunmasını ve devamlılığını sağlayan en önemli manevi olgulardan biridir. Tarih sahnesindeki büyük dünya savaşları ve ittifakların şekillenmesinde dini inançlar büyük rol oynamıştır. Suriye iç savaşı sonrası Suriye halkının Türkiye'yi tercih etmesinde coğrafi yakınlığın yanı sıra Türkiye'nin Müslüman bir ülke olması da oldukça etkili bir rol oynamıştır. Dini ve siyasi sebepli göç hareketleri zaman bakımından genellikle uzun süreli ve zaruri nitelikteki göçlerdir (Özdal, 2018: 33).

1.9. Göçün Çeşitleri

Kitlelerin göç hareketlerini başlatan sebeplerde olduğu gibi göçün yapılış çeşidi, gerçekleşme durumu, süresi, hareket yönü, amacı ve sayısal durumlarına göre kendi içinde farklı sınıflandırmalara ayrılmıştır (Maqul, 2019:6). Göç hareketi kişilerin veya toplulukların kendi istekleri dahilinde gerçekleştiğinde gönüllü göçten söz edilirken, herhangi bir tehdit unsuru veya korku durumlarından doğan baskı neticesinde gerçekleştiğinde ise zorunlu göç halini almaktadır. Göç eden kişiler göç ettikleri yerlerde bazen kısa süreli bazen de uzun süreli yani kalıcı olabilmektedir. Zaman bakımında kısa süreli göç eylemleri geçici göç olarak nitelendirilirken uzun süreli olan göçler ise kalıcı göçler olarak tanımlanmaktadır. Son olarak yabancılar hedef ülke topraklarına yasal yollarla ülke hudut kapılarından giriş yapıp resmi prosedürlere uydukları takdirde düzenli göç durumu gerçekleşirken yasa dışı yollarla giriş yapıp izinsiz kalış halinde ise düzensiz göç durumu doğmaktadır (Fargues, 2009:545).

Tablo 1. 1. Göç Türleri

BOYUTUNA GÖRE	SÜRESİNE GÖRE	SEBEBİNE GÖRE	MESAFESİNE GÖRE	STATÜSÜNE GÖRE
BİREYSEL	GEÇİCİ	GÖNÜLLÜ	İÇ GÖÇ	DÜZENLİ
KİTLESEL	KALICI	ZORUNLU	DIŞ GÖÇ	DÜZENSİZ

Kaynak: Faist, 2003

Thomas Faist göç kategorilerini beş ayrı düzlemde değerlendirmiştir. Sebep (gönüllü-zorunlu), yasal durum (yasal-yasadışı) zaman (geçici-kalıcı), boyut (bireysel-grup-kitlese) ve alan (yerel-uluslararası). (Tablo. 1.1). (Faist, 2003:76).

1.9.1. Gönüllü ve zorunlu göçler

Göç eyleminde sebep ve irade bakımından sınıflandırmalar kişinin veya kitlelerin mecburiyet durumlarının oluşup oluşmadığına göre farklılık göstermektedir. Kişiler siyasi rejim baskısı veya herhangi bir toplumsal zorlama durumlarında bulundukları bölgeden başka bir yaşam alanına gitmek durumunda kaldıklarında zorunlu göç durumu oluşmaktadır. Kendinde zor kullanma hakkı gören bir gurubun diğer guruba yönelik ötekileştirici ve ayrıştırıcı muamelelerle yaşam haklarını kısıtlaması zorlayıcı göç durumlarını ortaya çıkarmaktadır (Yılmaz, 2019:20). Tarihteki birçok sürgün hareketleri ve nüfus mübadeleleri zorunlu göçler

için örnek teşkil etmektedir. Zorunlu göçler sosyal durumun yarattığı baskılar dışında bazen de gıdaya ve su kaynaklarına ulaşamama gibi temel ihtiyaçların karşılanamadığı durumlarda gerçekleşebilir. Kişinin yaşamını devam ettirememesi durumlarını içeren her türlü zorunluluk halinde cebri göç hali doğmaktadır (İçduygu ve Sirkeci, 1999:249).

Gönüllü göç durumları ise yaşam standartlarını yükseltebilmek için daha çok eğitim ve kariyer odaklı yer değişiklikleridir. Bireylerin kişisel tercihleri ön planda olduğu için göçe zorlayıcı herhangi bir baskı durumundan söz edilemez (İçduygu ve Sirkeci, 1999:249).

1.9.2. Düzenli ve düzensiz göçler

Düzensiz göç kavramı bir ülkenin topraklarına girişte o ülkenin giriş kurallarının ve sınır yasalarının ihlal ederek illegal anlamda geçişi tanımlasa da sadece kaçak yollarla geçiş değil aynı zamanda sahte vize, sahte seyahat belgesi ile birlikte yapılan hudut geçişlerini ve o ülkenin vize muafiyet sürelerinin de ihlal edilerek yasadışı kalış kavramını kapsamaktadır (Topçuoğlu, 2012:501). Uluslararası Göç Örgütü'nün (International Organization for Migration (IOM)) tanımına göre ise düzensiz göç kaynak ülke transit ülke ve kabul eden ülkelerin düzenleyici normlarının dışında gerçekleşen hareketliliklerdir. Hedef ülkeler noktasından, göç düzenlemeleri bakımından gerekli olan izin veya belgelere sahip olmadan bir ülkeye giriş yapmak veya o ülkede kalmak veya çalışmak anlamına gelmektedir. Gönderen ülke açısından ise bir kişinin geçerli bir pasaportu veya seyahat belgesi olmadan uluslararası bir sınırı geçmesi veya ülkeden ayrılmak için idari koşulları yerine getirmemesi gibi durumlarda düzensizlik söz konusudur (Uluslararası Göç Örgütü, 2009: 27).

İş gücü imkanlarının çeşitliliği ve ekonomik gerekçelerle ağırlıklı olarak Avrupa ülkelerine doğru yapılan düzensiz göç hareketi bazen bireysel bazen de toplu halde gerçekleştirilmekte ve aracı olarak da insan ticareti ve göçmen kaçakçılığı yapan organize suç şebekeleri kullanılmaktadır (Adıgüzel, 2016:110). Düzensiz göç hareketleri hem kaynak ülkenin hem de hedef ülkenin sınır kurallarını ve kalış prosedürlerini ihlal etmesi ve kontrol edilememesi yönüyle toplumsal bütünlüğü tehdit ederek birçok güvenlik sorununu doğurmaktadır (Castles ve Miller 2008: 132).

Ülkemize yönelik düzensiz göç hareketleri üç farklı amaç altında gerçekleşmektedir. Avrupa ve Batılı ülkelere göç amacıyla ülkemizi transit ülke olarak kullanan düzensiz göçmenler, herhangi bir geçerli seyahat belgesi olmadan Türkiye'de çalışma ve ikamet amaçlı kalan düzensiz göçmenler ve yasal kalış statüsü olmadığı halde Türkiye'den ayrılmayan ve iltica talebi reddedilmiş düzensiz göçmenlerdir (İçduygu ve Aksel 2012:21).

Düzenli göç diğer adıyla yasal göç ise ortaya çıkma sebebi fark etmeksizin hedef ülkenin bilgisi ve izni dahilinde gerçekleşen geçerli bir belge ile sınır kapılarından yapılan ve kayıt altına alınabilen göçlerdir. Uluslararası Göç Örgütüne göre ise düzenli göç, kitlelerin veya

kişilerin ülkesinden ayrılırken ve hedef ülkeye giriş yaparken hukuki ve yasal giriş mevzuatlarına uyumlu kalışları kapsayan göç hareketidir (Uluslararası Göç Örgütü, 2013: 21).

1.9.3. Bireysel ve kitlesel göçler

Göç hareketleri gerçekleşme amacı dışında sayısal verilerine göre bireysel ve kitlesel olarak değerlendirilmektedir. Sayısal büyüklük göç alan ülke üzerinde etkileri ve sonuçları bakımından büyük önem taşımaktadır. Genellikle zorunlu sebeplerle toplu halde gerçekleştirilen göç hareketleri kitlesel göç adı altında değerlendirilmektedir. Geçici Koruma yönetmeliğine göre ise kitlesel akın: “aynı ülkeden veya coğrafi bölgeden kısa bir süre içerisinde ve yüksek sayılarda gerçekleşen ve söz konusu sayılar nedeniyle bireysel olarak uluslararası koruma statüsü belirleme işlemlerinin usulen uygulanabilir olmadığı durumları ifade etmektedir (T.C. Resmî Gazete, 2014). Kitlesel göç fazla sayıda insan topluluklarının bir coğrafi bölgeden diğer bir bölgeye hareketidir. Genellikle uzun süreli ve kalıcı yerleşim ile sonuçlanmaktadır (Pok, 2012: 1). Kitlesel göçler sosyal ve kültürel anlamda uyum sorunları, toplumsal dışlanma, siyasal, yönetsel, ekonomik ve mekânsal açıdan bir dizi karmaşık problemin yaşanmasına yol açmaktadır (Battır, 2018:238).

Ortadoğu ülkelerinde meydana gelen savaşlar ve iç çatışmalar kitlesel göç hareketlerinin artmasına sebep olmuştur. Ülkemiz Asya ve Avrupa geçiş güzergâhında olması sebebiyle tarih boyunca kitlesel göç akınları ile en fazla karşılaşan ülke konumunda olmuştur. Bulgaristan, Irak ve son olarak 2011 yılında başlayan Suriye iç savaşı sonucu ülkemize akın eden milyonlarca Suriyeli kitlesel göçün örneğidir (Tablo. 1.2). (Karanfiloğlu, 2019: 100).

Tablo 1. 2. Türkiye’ye yönelik kitlesel göç hareketleri

BOYUTUNA GÖRE	SÜRESİNE GÖRE	SEBEBİNE GÖRE	MESAFESİNE GÖRE	STATÜSÜNE GÖRE
BİREYSEL	GEÇİCİ	GÖNÜLLÜ	İÇ GÖÇ	DÜZENLİ
KİTLESEL	KALICI	ZORUNLU	DIŞ GÖÇ	DÜZENSİZ

Kaynak: Sirkeci ve Eroğlu-Utku, 2020

Bireysel göç daha çok kişilerin bireysel veya kendi ailesi ile birlikte gerçekleştirdiği göç hareketidir ve kişinin kendisi tarafından finanse edilir (Uluslararası Göç Örgütü, 2013: 5). Bireysel göç hareketlerinde daha iyi ekonomik şartlar, kariyer, eğitim ve statü gibi amaçlar ön plana çıkmakta ve daha çok özgür iradeye dayalı gerçekleşmektedir. Bireysel göçler az

gelişmiş ülkelerden çok gelişmiş ülkelere doğru yapılmakta ve çoğu zaman kendilerinden sonraki kalabalık göç hareketlerine öncülük edebilmektedir (Yalçın, 2004: 15).

1.9.4. İç ve dış (uluslararası) göçler

Göç hareketleri ülke sınırları baz alınarak kendi içinde iç ve dış göç olarak ayrılmıştır. Aynı ülke sınırları içerisindeki yerleşim birimlerinden (kent, kasaba, köy vb.) farklı bir yerleşim noktasına doğru yapılan ikamet amaçlı nüfus hareketleri iç göç olarak değerlendirilmektedir (Kaygalak, 2009: 12). İç göç hareketleri daha çok tarımsal faaliyet alanlarının daralması ve büyükşehirlerdeki fabrikalaşma ve istihdam olanaklarının artması sebebiyle kırsaldan kentlere doğru gerçekleşmektedir. Bu durum büyükşehirlerdeki nüfusu artırmış tarıma dayalı istihdamın da düşmesine sebep olmuştur (Balcıoğlu, 2007: 17). Göç Terimleri Sözlüğüne göre ise iç göç “yeni bir ikamete sahip olmak amacıyla veya yeni bir ikametle sonuçlanacak şekilde insanların aynı ülkenin bir bölgesinden başka bir bölgesine göç etmeleridir.” (Uluslararası Göç Örgütü, 2013: 43). İç göçlerin birçok sebebi olmakla birlikte terör eylemleri iktisadi sebepler, iklim sorunları, hızlı nüfus artışı, tarımsal alanların bölünerek azalması, şehirlerin sosyal ve kültürel yönlerden cazip fırsatlar sunması, eğitim ve kariyer olanaklarının artması bu sebeplerin başında gelmektedir (Genç, Gündüz, & Çöpoğlu, 2019: 481).

Dış göç diğer bir ismi ile uluslararası göç kitlelerin veya bireylerin ülke sınırları dışına çıkarak başka bir ülkeye ikamet veya çalışma amaçlı gerçekleştirdikleri geçici veya kalıcı göç hareketleridir (Aydoğan ve Metintaş 2017:39). Ülkeler arası göç hareketleri çok eski tarihlere uzansa da Türkiye açısından önemi son yıllarda yoğun kitlesel göç hareketlerine maruz kalması sebebiyle artmaya başlamıştır. Özellikle Suriye iç savaşı sonrası ortaya çıkan yoğun göç dalgası hem politik hem de sosyal açıdan dış göçün önemini artırmaya başlamıştır. Dış göçler daha çok zorunlu sebeplere dayansa da kişilerin yaşam standartlarını yükseltme arzusu, ekonomik faktörler, eğitim ve kariyer hedefleri gibi birçok kişisel nedenleri de bulunabilmektedir (Yılmaz, 2014: 1687).

1.9.5. Kalıcı ve geçici göçler

Geçici göç hareketleri daha çok turistik amaçlı veya kişisel gelişim (eğitim, kariyer) odaklı gerçekleştirilen kısa süreli göçlerdir (Tavas, 2015:377). Zaman aralığının belli olduğu bu göç türü için mevsimlik işçi göçleri örnek teşkil edebilir (Yalçın, 2004: 20). Uluslararası işçi göçleri, ülkelerin düzenlendiği konuk işçi programları, diplomatik görevliler, eğitim odaklı öğrenci değişim programları da geçici göç kapsamında değerlendirilmektedir (Naz, 2015: 20).

Kalıcı göç çeşidinde ise bireyin ülke dışında kalıcı olarak yaşamını sürdürmesi ve süresiz kalışı söz konusudur (Olejarova, 2007:9). Diğer bir tanıma göre ise kişilerin yaşamakta

olduğu ülkeyi terk ederek farklı bir yerleşim yerine süre sınırlaması olmadan yerleşim amaçlı gitmeleridir (Koçak ve Terzi, 2012: 170).

1.10. Suriye Krizi ve Suriyelilerin Türkiye'ye Göç Süreci

Suriye bulunduğu konum itibarıyla tarihsel süreçte birçok savaşa ve çıkar çatışmalarına ev sahipliği yapmış totaliter dikta ile yönetilen bir ülkedir. Hem verimli tarım arazileri hem petrol kaynakları hem de stratejik konumu itibarıyla Ortadoğu'nun önemli ülkelerinden birisi olmuştur (Ayrancı, 2006: 10).

Suriye'nin demografik özellikleri incelendiğinde nüfusun ağırlıklı kesimini Araplar oluşturmaktadır. Arap kesimin dışında ülkede Türkmen, Çerkez Kürt ve Ermeniler de yaşamaktadır. Araplar ise kendi içinde mezhepsel bölünmeler yaşamıştır. Şiiler, Dürziler, Arap Aleviler (Nusayriler), İsmaililer gibi birçok farklı mezhepler bulunmaktadır. Azınlık da olsa Hristiyan ve Yahudi nüfus da yaşamaktadır (Donker, 2010 :438).

Türkiye'ye yönelik kitlesel Suriye göçünü daha iyi anlayabilmek için Türkiye-Suriye ilişkilerini incelemek gerekir. Türkiye ve Suriye arasındaki diplomatik ve siyasi ilişkiler genel olarak problemlilerle ilerlemiştir. 1998 tarihli Adana Mutabakatı ile bir nebze de olsa yumuşayan ikili ilişkiler Hafız Esad'ın ölümü sonrası yerine gelen Beşar Esad döneminde karşılıklı anlaşmalar ve ticari ilişkiler ile daha da ılımlı seyretilmiştir (Arıdemir ve Turhan, 2013:4). Babasının aksine daha ılımlı ve pragmatik çizgide ilerleyen Beşar Esad dış politikada hem çok yönlü hem de dengeli ilişkiler kurmaya çalışmıştır (Cantürk, 2012: 18). İlerleyen süreçte karşılıklı vize serbestisi anlaşması yapılmış, ticaret hacmi genişlemiş ve uluslararası düzeyde anlaşmalar imzalanmıştır (Dilek, 2018: 36).

17 Aralık 2010 tarihinde limon tezgahına el konulan Tunuslu Muhammed Buazizi'nin kendini ateşe vermesi Ortadoğu ve Afrika topraklarında Arap Baharı adı verilen iç karışıklık ve şiddet olayları sürecinin başlangıcı olmuştur (Bozdaş 2014: 75). Tunus, Libya, Ürdün, Cezayir, Yemen, Mısır ve ardından 4 Haziran 2011 tarihinde Suriye'yi de etkisi altına alan iç karışıklık ve silahlı çatışmalar Esat liderliğindeki rejimin halka sert müdahalesi sonucu insani krize ve iç savaşa sebep olmuştur (EMHRN, 2011:4).

2011 yılında başlayan şiddet olayları sonrası Türkiye'nin Suriyeli muhalif grupları kabul etmesi iki ülke arasındaki ilişkileri olumsuz etkilemiş Serbest Ticaret Alanı Tesis Eden Ortaklık Anlaşması 6 Aralık 2011 tarihinde askıya alınmıştır (TÜİK, 2015).

Türkiye 911 kilometrelik kara sınırına sahip olması sebebi ile Suriye'deki çatışmalardan ve göç dalgasından en fazla etkilenen ülkelerden biri olmuştur. Türkiye'yi hem ekonomik hem de toplumsal boyutlarda etkileyen Suriyeli göç hareketi iç çatışmaların ülke geneline yayılması ile artış göstermiştir (Dinçer, 2013:24). 29 Nisan 2011 tarihinde Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde bulunan kara hudut noktasından 252 kişilik Suriyelinin giriş yapması ile başlayan

göç dalgası her gün artarak devam etmiştir. İlk etapta barınma merkezlerine ve kamplara yerleştirilen Suriyeliler bir süre sonra sınıra yakın il ve ilçelerde akrabalarının yanında ev kiralamışlar ve zamanla Türkiye'nin neredeyse tüm şehirlerine yayılmışlardır (Güçtürk, 2014: 8). AFAD tarafından gelen ilk açıklamalarda 14 Haziran 2011 tarihinde açılan Yayladağı, Altınözü ve Hatay kamplarında yaşayan Suriyeli sayısı 8.538 kişidir. 2012 Ağustos ayına gelindiğinde ise bu sayı 78.409'a çıkmıştır. 10 farklı ilde kurulan çadır kent sayısı ile 2014 Kasım ayında Suriyeli sayısı 1,6 milyona çıkmıştır (Orsam-Tesev, 2015:12).

İç çatışmalardan kaçarak Türkiye topraklarına sığınan Suriyeli sayısında kısa sürede çok büyük artışlar yaşanmıştır. Türk halkı zor durumdaki Suriyeli sığınmacılara misafirperver yaklaşmış birçok konuda yol göstererek yaralarını sarmaya çalışmıştır. Fakat savaşın şiddetini artırması Türkiye'ye göçlerin sayısını da artırmış ve Türkiye'nin birçok şehrinde gündelik yaşam olumsuz etkilenmeye başlamıştır. Bu durum bir süre sonra halkın da şikâyet ettiği büyük bir sorun haline dönüşmeye başlamıştır. Çünkü göç hareketleri birden çok yönü ve sonuçları olan sosyolojik bir süreçtir. Suriye göçlerine baktığımızda ise hem kitlesel olması hem de diğer göçlere göre çok daha fazla ve yoğun olduğu düşünüldüğünde Cumhuriyet tarihinin en önemli göçlerden biri olduğu düşünülebilir (Yıldız, 2018: 64).

Türkiye'nin izlediği açık kapı politikası gereği geçerli bir seyahat belgesi veya pasaportu olup olmadığına bakılmaksızın Türk topraklarına sığınma talebinde bulunan insanlar geri çevrilmemiş ve kısıtlama getirilmemiştir. Fakat ilerleyen süreçte göçlerin yoğun bir şekilde artması sonucu hudut kapıları insani yardım harici kapalı tutulmuştur. Girişlere sınırlama getirilmeyen dönemde rejim karşıtı grupların da sık sık Suriye'ye giriş çıkış yaptıkları gözlenmiştir (Dursunoğlu, 2012 :293).

Suriyeli grupların %55'lik gibi büyük bir kesimi illegal yollardan Türkiye'ye giriş yaparken sadece yüzde %27,7'lik kesimi hudut kapılarından giriş yapmıştır. Seyahat belgesi veya pasaportu ile giriş yapanların oranı ise %16,6'dır (AFAD, 2017:30).

Suriyeli Mültecilerin Türkiye'yi tercih etmelerindeki en büyük sebeplerden biri güvenlik ihtiyacıdır. Suriye'nin komşu ülkelerinde yaşanan siyasi belirsizlik ve kargaşa durumu insanları daha emniyetli ülkeler seçmeye zorlamıştır. Diğer bir sebep ise Türkiye'nin jeopolitik konumudur (Tablo.1.3). Suriyeliler Türkiye üzerinden üçüncü dünya ülkelerine geçiş kolaylığı sağlamaktadır. Bir başka tercih unsuru ise Türkiye'nin ekonomik yönden güçlü bir ülke olmasıdır (Deniz, 2014:62).

Tablo 1. 3. Suriyeli sığınmacılar saha araştırması

SURİYELİLERİN TÜRKİYE'Yİ TERCİH ETME SEBEPLERİ	
SEBEP	ORAN
ULAŞIM KOLAYLIĞI	%76,9
TÜRKİYE'NİN GÜVENİLİR OLMASI	%10,04
DİNİ SEBEPLER	%1,95
MEVCUT ŞARTLARIN İYİ OLMASI	%8,4
DİĞER SEBEPLER	%2,35

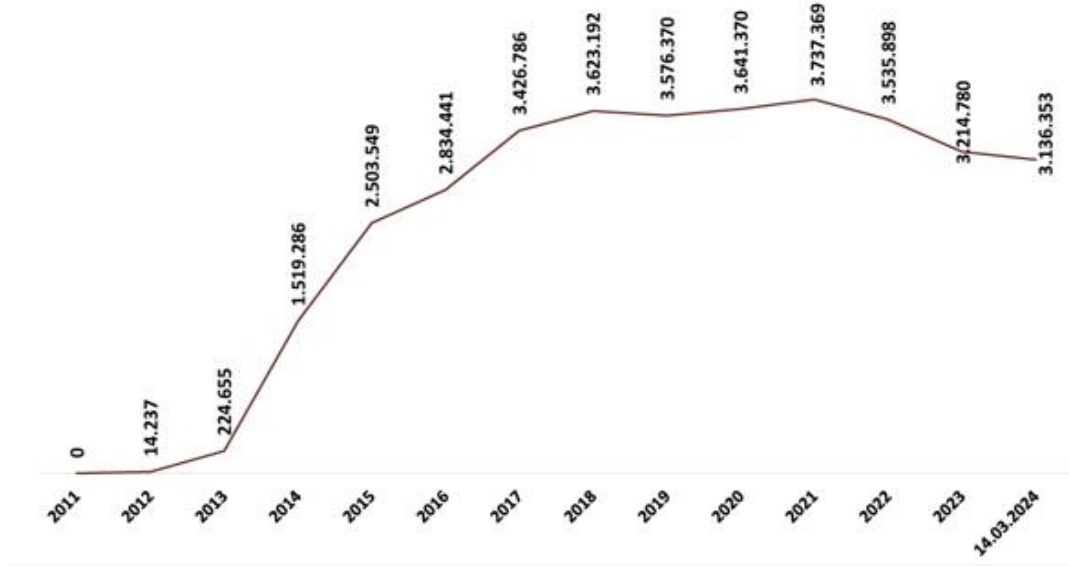
Kaynak: AFAD, 2013

Türkiye en baştan itibaren Suriyeli sığınmacıların ülkelerine dönerek kendi coğrafyalarında barış ve huzur içinde yaşamaları için diplomatik adımlar atmış hatta Suriye bölgesine askeri operasyonlar dahil olmak üzere önemli girişimlerde bulunmuştur. Türkiye'nin yapmış olduğu askeri müdahaleler Suriye topraklarında bazı bölgeleri terörden arındırmış ve bu güvenli bölgelere çok sayıda sığınmacı yerleştirilmiştir. Türkiye'nin sınır hattını terör tehdidinden arındırması sınır güvenliğini sağlamanın yanında Suriyeli sığınmacıların önemli bir kısmının ülkelerine dönmesini sağlamıştır (Özhan, 2020: 50).

1.11. Türkiye'deki Suriyelilerin Demografik Özellikleri ve Yasal Statüsü

Türkiye'de geçici koruma kapsamında bulunan Suriyeli sayısı 2011 yılından 2021 yılına kadar 10 yıllık süreçte düzenli olarak artış gösterirken 2021 yılından günümüze gelen son 3 yıllık süreçte azalmaya başlamıştır. Göç İdaresi Başkanlığı verilerine göre geçici koruma kapsamındaki Suriyeli sayısı 2021 yılında 3.737.369 ile en yüksek rakama ulaşmıştır. 2021 yılından sonra bu sayıda ilk de azalma yaşanmış ve 2022 yılında 3.535.898 olmuştur. Son olarak 14.03.2024 tarihli Göç İdaresi Başkanlığı verisine göre ülkemizdeki geçici koruma kapsamı altındaki Suriyeli sayısı 3.136.353 olmuştur (Göç İdaresi Başkanlığı,2024) (Şekil1.2).

Şekil 1.2. Yıllara göre geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı, 2024

1.11.1. Yaş ve cinsiyet

22.02.2024 tarihli Göç idaresi Başkanlığı verilerine göre Türkiye’de geçici koruma kapsamında bulunan 3.158.724 Suriye uyruklu yabancının (2024, Göç İdaresi Başkanlığı) yaş dağılımı (Tablo-6) incelendiğinde ağırlıklı olarak genç ve çocuk nüfustan oluştuğu görülmektedir. Yaş dağılımında birinci sırada 532.640 ile 5-9 yaş aralığındaki çocuk nüfus yer almaktadır. Daha sonra sırasıyla 398.867 ile 0-4 yaş grubu, 364.303 ile 10-14 yaş grubu, 347.377 ile 19-24 yaş grubu oluşturmaktadır (Tablo 1.4.)

Tablo 1.4. Suriyelilerin yaş dağılımı

YAŞ	ERKEK	KADIN	TOPLAM
TOPLAM	1.650.823	1.507.901	3.158.724
0-4	206.178	192.689	398.867
5-9	274.169	258.471	532.640
10-14	186.903	177.400	364.303
15-18	125.776	115.912	241.688
19-24	184.677	162.700	347.377
25-29	174.809	144.813	319.622
30-34	129.857	105.450	235.307
35-39	109.340	89.198	198.538
40-44	77.695	69.377	147.072
45-49	52.858	53.557	106.415
50-54	41.256	42.998	84.254
55-59	33.003	34.184	67.187
60-64	21.882	23.671	45.553
65-69	14.633	16.093	30.726
70-74	9.173	10.187	19.360
75-79	4.571	5.467	10.038
80-84	2.238	3.100	5.338
85-89	1.073	1.528	2.601
90 ve üstü	732	1.106	1.838

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı,2024

Cinsiyet dağılımı incelendiğinde ise 3.158.724 Suriyeli nüfus içerisinde erkek nüfusu kadın nüfusundan 142.922 kişi daha fazla olduğu görülmüştür (Tablo1.5.).

Tablo 1. 5. Suriyelilerin cinsiyet dağılımı

ERKEK	KADIN
1.650.823	1.507.901
%52	%48
3.158.724	

1.11.2. Yerleşim yerleri ve illere göre dağılım

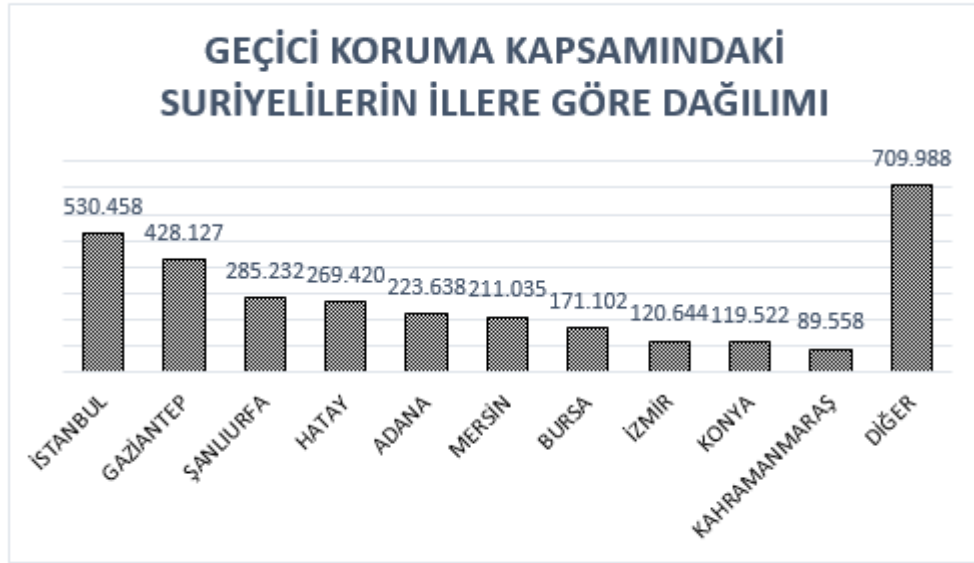
2011 yılında Suriye sınırından Türkiye'ye doğru başlayan göç hareketlerinin kontrol edilmesi ve temel insani ihtiyaçlar kapsamında sınır illerinde geçici barınma merkezleri kurulmuştur. Zamanla geçici barınma merkezi sayıları artırılmış ve 22.02.2024 tarihi itibarıyla 7 ilde toplam 9 geçici barınma merkezi hizmetini sürdürmeye devam etmiştir (Göç İdaresi Başkanlığı, 2024). Geçici barınma merkezlerinde toplamda 60.386 Suriyeli bulunmaktadır (Tablo 1.6.).

Tablo 1. 6. Barınma merkezleri suriyeli sayısı

İL	GBM ADI	GBM MEVCUDU	TOPLAM MEVCUT
ADANA (1)	Sarıçam	12.878	12.878
HATAY (3)	Altınözü	7.866	11.288
	Yayladağı	3.340	
	Apaydın	82	
KAHRAMANMARAŞ (1)	Merkez	14.674	14.674
OSMANİYE (1)	Cevdetiye	9.929	9.929
MALATYA	Beydağı	11.617	11.617
TOPLAM	60.386		
GEÇİCİ BARINMA MERKEZLERİ DIŞINDA BULUNAN SURİYELİ SAYISI		3.098.338	

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı,2024

Geçici barınma merkezlerinde bulunan Suriyeliler zamanla başta büyükşehirler olmak üzere Türkiye'nin birçok bölgesine hareket etmiş ve çalışma hayatına dahil olarak yaşamlarını sürdürmeye başlamıştır. Geçici barınma merkezlerinden ayrılan Suriyelilerin 22.02.2014 tarihi itibarıyla en fazla olduğu şehir 530.458 ile İstanbul olmuştur. İstanbul'un Suriyeliler tarafından en çok tercih edilen il olmasında iş olanaklarının yüksek olduğu düşüncesi yer almaktadır. Geçici koruma kapsamındaki Suriyeli sayısının en fazla olduğu 10 il sırasıyla İstanbul, Gaziantep, Şanlıurfa, Hatay, Adana, Mersin ve Bursa'dır (Şekil 1.3.).

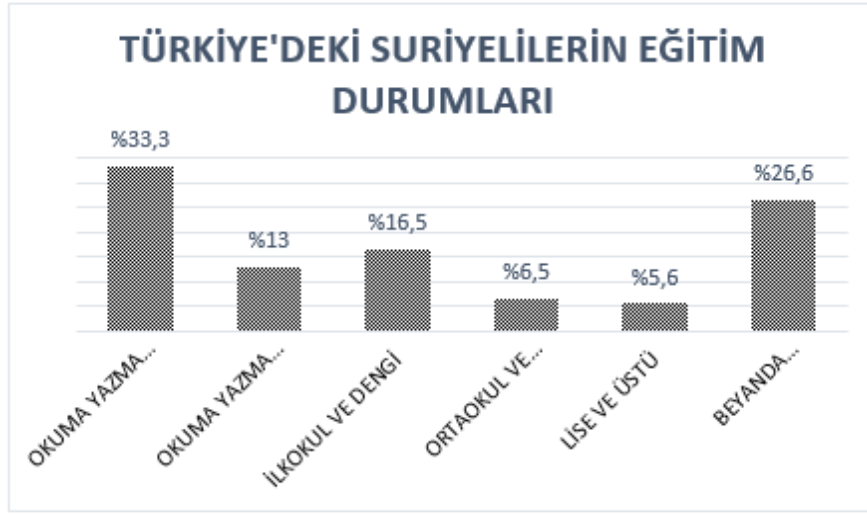

Şekil 1 3. Suriyelilerin illere göre dağılımı

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı,2024

1.11.3. Eğitim Durumlarına Göre Suriyeliler

T.C. Kalkınma Bakanlığının Göç İdaresi Başkanlığı verilerinden hareketle 2016-2018 dönemini kapsayan birinci aşama ihtiyaç analizi kapsamında paylaştığı veriler kapsamında Türkiye'deki Suriyelilerin %33'ünün okuryazar olmadığı ve %13'ünün okula gitmediği anlaşılmaktadır (T.C. Kamu Denetçiliği Kurumu,2018). Bu yüzdeler Türkiye'deki Suriyelilerin eğitim durumlarının Türkiye ortalamasının altında olduğunu ortaya koymaktadır (Şekil 1.4.)

Şekil 1 4. Türkiye’deki Suriyelilerin eğitim durumu

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı,2024

Geçici koruma kapsamında bulunan Suriyeli çocukların eğitim-öğretim ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla ilk etapta geçici barınma merkezlerinde olmak üzere Suriyeli nüfusunun yoğun bulunduğu illerde Geçici Eğitim Merkezleri (GEM) kurulmuştur. Fakat bu eğitim merkezleri Suriyelilerin ülkelerine dönüş yapacağı düşüncesi üzerine kurulmuş olup Arapça eğitim verilmiştir (T.C. Kamu Denetçiliği Kurumu,2018).

1.12. Suriyeli Sığınmacılar ile İlgili Hukuki Düzenlemeler

Suriye iç savaşı sonrası 2011 yılından itibaren 5 yıl içinde 3 milyondan fazla Suriyeli Türkiye'ye göç etmiştir (Yıldız, 2018: 64). Sayıları her geçen gün artan Suriyelilerin hukuki statülerinin belirlenmesi noktasında bir karışıklık bulunurken Birleşmiş Milletler nazarında bu insanların mülteci değil misafir olarak değerlendirileceği belirtilmektedir (Dinçer, 2013:31). Getirilen coğrafi kısıtlılık nedeniyle sığınmacı ve mülteci tanımlarına 1994 İltica ve Sığınma Yönetmeliğinde farklı anlamlar yüklenmiştir. Bu düzenlemenin 3.maddesi kapsamında bireysel iltica talebinde bulunanlar Avrupa ülkelerinden geldiyse “mülteci” Avrupa ülkeleri dışındaki diğer ülkelerden geldi ise “sığınmacı” statüsünde kabul görmüştür. Sözleşme hükümleri kapsamında mülteci statüsüne dahil edilmeyenler sığınmacı olarak kabul edilmiş ve üçüncü bir ülkeye gönderilene kadar geçici oturma belgesi verilmesi kararlaştırılmıştır. Suriye'den gelen yabancılar coğrafi kısıtlılık ve Türkiye'nin de taraf ülke olarak bulunduğu 1951 Cenevre sözleşmesi dahilinde mülteci olarak kabul edilemediği gibi mülteci başvurusu olarak kabul edilen sığınmacı statüsüne de dahil edilememektedir (Kirişçi, 2003:97).

İltica ve göç konusunda sığınmacıların hukuki statüsüne ilişkin en önemli Uluslararası belgeler 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Ek Protokolüdür. 1951 Cenevre sözleşmesinde taraf devletler mülteci statüsünü 1951 yılından önce vuku bulan olaylar üzerinden tanıyarak zaman kısıtlaması getirmişlerdir. Ayrıca meydana gelen olaylar bakımından sadece Avrupa'da geçen olaylar ile coğrafi sınırlama getirilmiştir. 1967 yılında imzalanan protokolde coğrafya ve tarih üzerindeki sınırlamalar kaldırılmıştır. Ayrıca 1951 sözleşmesi geri göndermeme (non-refoulement) ilkesini benimsemiştir. Buna göre “taraf ülkelerden hiçbir mülteciyi dini, ırkı, tabiiyeti veya politik fikirleri sebebiyle yaşamını tehdit edecek ülkelere hiçbir sebepler ve hiçbir şartlar altında geri göndermeyecek veya iade etmeyecektir (Körükmez ve Südaş, 2015:53).

Suriyeli göç dalgasının kısa süreli olacağı düşüncesi ile ilk etapta Suriyeliler herhangi bir yasal statü kapsamına alınmadan Türkiye'ye kabul edilmeye başlanmıştır. Daha sonra savaş sürecinin uzaması ve göçlerin devam etmesi belirsizlik durumunu ortaya çıkarmıştır (Orsam, 2014: 11). Türkiye'nin bu yoğun göç hareketi karşısında hızlı bir politika üretebilmesi için ilk etapta Suriyelilerin hukuki statüsü ve yasal koruma türünün tanımlanması gerekmektedir. Bu tanımlama hem Suriyelilerin hakları hem de Türkiye'nin Suriyelilere karşı resmi yükümlülüklerinin belirlenmesi bakımından önem arz etmiştir (Kaya ve Eren, 2014: 49). Bu ihtiyaç kapsamında 4 Nisan 2013 tarih ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Korum Kanunu (YUKK) dahilinde Avrupa ülkeleri haricinde gelişen olaylar nedeniyle gelenler “şartlı mülteci” kapsamında değerlendirilip üçüncü bir ülkeye gönderilinceye kadar Türkiye'de kalmalarına izin verilmiştir (YUKK, 2013: Madde 62). Suriyelilerin yasal kalış statüsü ise Yabancılar ve Uluslararası Korum Kanunu kapsamında 22 Ekim 2014 tarih ve 6203 sayılı Geçici Koruma yönetmeliği kapsamında açıklanmıştır. Bu yönetmelik ile konteyner kent ve kamplar dışında yaşayan Suriyelilere geçici koruma statüsü tanımlanmıştır. Bu yönetmeliğin 26.maddesi kapsamında geçici koruma kapsamındaki Suriyelilere eğitim, barınma, sağlık, gıda gibi temel haklara erişim olanağı getirilmiştir (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014: Geçici Madde 26).

1.12.1. 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Türkiye Büyük Milet Meclisinde 4 Nisan 2013 tarihinde kabul edilmiş ve 11 Nisan 2013 tarihinde Resmî Gazete 'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Yabancıların Türkiye'ye giriş ve çıkışlarını, yasal kalış statülerini, koruma talep eden yabancıların koruma yükümlülükleri başta olmak üzere Göç İdaresi Başkanlığının görev, yetki ve sorumluluklarını düzenlemektedir (Örselli ve Babahanoğlu, 2016: 2068).

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu 6 bölüm ve toplam 126 maddeden oluşmaktadır. Birinci kısımda kanunun amacı, kapsamı, tanımlamaları ve geri gönderme yasağı; ikinci

kısımda yabancıların Türkiye'ye giriş ve çıkışları, vize ve ikamet izinleri ile sınır dışı edilme işlemleri düzenlenmiştir. Üçüncü bölümde uluslararası koruma, mülteci ve ikincil koruma tanımı, dördüncü kısımda uluslararası korumaya ve yabancılara dair hükümler, beşinci kısımda Göç İdaresi Başkanlığının kuruluş, görev, yetki ve işleyişine dair hükümler yer almaktadır (Demirhan ve Aslan, 2015: 45).

Kanunda tanımı yapılan ikincil koruma, mülteci ve şartlı mülteci statüleri sadece bireysel başvurular için kabul edilmektedir. Söz konusu statüler kitlesel başvurularda uygulanmamaktadır. Bu kişiler için sağlanan korunma tipi ise geçici korumadır. Türkiye 2011 yılından itibaren kitlesel akınlarla gelen ve sayıları milyonlara ulaşan Suriyeliler için bu şekilde koruma sağlamaktadır. (Ekşi, 2015: 47). Kanunun 91.maddesine göre “yaşadığı ülkesinden ayrılmaya zorlanmış ve geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma statüsü sağlanabilir” (YUKK, 2013: 91).

Yabancıların sınır dışı ve geri gönderilme işlemleri de bu kanunla güvence altına alınmıştır. Sınır dışı kararı Göç İdaresi Başkanlığı ya da valilikler tarafından resen alınmaktadır (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013: 53). Hakkında sınır dışı kararı verilen yabancılar idare mahkemesine itiraz edebilmekte ve itiraz hakkını kullanan yabancılar hakkında mahkeme kararı verilinceye kadar sınır dışı işlemi uygulanmamaktadır (Sağiroğlu, 2015: 79).

1.12.2. 6883 Sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği

Türkiye'ye sığınan Suriyeli sayısındaki artış ile önemi ortaya çıkan geçici koruma statüsünün yasal zemini 13 Ekim 2014 tarihinde 6883 sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği yayınlanarak atılmıştır (Zabunoğlu, 2018: 134). Yönetmeliğin dayanağını Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunun 91.maddesi oluşturmaktadır. Söz konusu yönetmelikte geçici koruma statüsünün daimi olmadığı vurgulanmış ilerleyen süreçte sığınmacı veya mülteci statülerinden birine geçiş yapılamayacağı belirtilmiştir. Yönetmeliğin birinci maddesinde 28 Nisan 2011 tarihinden sonra Suriye topraklarından Türkiye'ye gelen Suriye uyruklu yabancıların geçici koruma kapsamına alındıkları açıkça belirtilmiştir (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014).

Bu yönetmeliğin amacı ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılardan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunun 91.maddesi çerçevesinde uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirmeye alınmayanlara sağlanabilecek geçici koruma işlemlerinin usul ve esasları ile bu kişilerin Türkiye'ye kabulü, Türkiye'de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye'den çıkışlarında yapılacak işlemleri, kitlesel

hareketlere karşı alınacak tedbirleri ve ulusal ve uluslararası kuruluşlar arasındaki işbirliği ile ilgili hususları düzenlemektir (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014: Mad.1).

Ayrıca geçici koruma kapsamındaki kişilere sağlanacak hizmetler yönetmelikte belirtilmiştir. Bunlar; sağlık, eğitim, iş piyasasına erişim, sosyal yardım ve hizmetler, tercümanlık ve benzeri hizmetler olarak açıklanmıştır (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014: Mad.26).

1.13. Suriyeli Sığınmacıların Uyum Süreci

Yüzyıllar boyunca, büyük göç hareketlerinin hem olumlu hem olumsuz en fazla etkilediği grup göçmenler olmuştur. Evlerini, mallarını, topraklarını, ailelerini geride bırakıp hiç tanımadıkları coğrafyalara uzun bir yolculuk sonrası yaşama zorunluluğu çok ciddi sorunları da beraberinde getirmiştir. Yaşanılan problemlerin en başında uyum sorunları, dışlanma, ayrımcılık ve hatta ırkçılık gelmektedir (Perşembe, 2005: 59). Din, dil, ırk ve yaşam tarzı bakımından farklı bireylerin bir arada yaşamaya mecbur bırakılması yalnızca uyum ve iletişim noktasında değil sosyal ve siyasal açıdan da karmaşık sorunlara neden olmuştur. Çünkü göçmenler, gittikleri yerlerde farklı kültürel ve sosyal ortamların etkisiyle yeni kolektif kimlikler oluşturmak zorunda kalmışlardır. Bu durum, göçmenlerin kendi kültürel kimliklerini sorgulamalarına ve bulundukları sosyal çevreye tepki vermelerine neden olmuştur (Kümbetoğlu, 2003: 271).

Uyum, bireyin kendi çevresiyle kurduğu iyi yönlü iletişim sürecidir (Tatlılıoğlu, 2012: 76). Her birey kendi kültürel yapısı içerisinde yaşamını sürdürürken bu yapıyla sürekli bir etkileşim içerisinde (Tutar, 2016: 52). Entegrasyon ise farklı topluluk içinde yeni olan kişilerin toplumun bir parçası olma ve o topluma dahil olma sürecidir. Uzun bir süreç gerektiren uyum ve değişim sorumluluğunu tek yönlü bir süreç olarak algılayıp sadece göçmenlere yüklemek başarıyı azaltacaktır. Bu durumda sadece göçmenler açısından tek taraflı bir değişim süreci gözlenir. Göçmenler veya azınlık gruplar ırksal köken olarak ev sahibi toplumdan farklı özellikler taşımaktadır. Bu görünür farklılıklar göçmenlerin ev sahibi toplumla kurmaya çalıştığı tam asimilasyonu imkânsız hale getirebilir. Örneğin, dini inanışlar özel alana dahil edilemeyen durumları ve sembolleri gerektirmektedir. Fakat geriye kalan mevcut farklılıklar giderilebilecek olsa dahi göçmenlerin tam olarak neye asimile olmaları gerektiği ve bunu nasıl belirleyebilecekleri hususları belirsizliğini koruyabilir (Şahin ve Terlemez, 2020: 46). Entegrasyon sürecinin başarılı olması göçmenlerin bu süreçte aktif rol almalarına bağlıdır. Yerleşik toplum ve göçmenler arasında kurulan anlamlı iletişim, başarılı bir entegrasyonu ortaya çıkarır. Özetle entegrasyon hem toplum hem de göçmen arasında ilerleyen iki yönlü bir süreç olarak düşünülmelidir. Bu süreç sosyal, kültürel, siyasi ve ekonomik gibi toplumun farklı sektörlerinde değişik katmanlarda gerçekleşebilir. Örneğin; göçmenler toplumsal hayata entegre edilirken iş gücü piyasasından veya siyasi süreçlerden dışlanabilir. Ayrıca çift yönlü gerçekleşen bu süreç yalnızca göçmenin yaşam tarzını ve bakış

açısını değiştirmeyecek, aynı zamanda ev sahibi toplumdaki yapısal değişikliği de etkileyecektir (Sadoğlu, 2017: 163).

Sosyolojik açıdan entegrasyon, sosyal bir sistem düzeninde açıkça tanımlanmış iş birliğine dayalı ve istikrarlı ilişkileri ifade etmektedir. Aynı zamanda bir sosyal sistem içindeki ilişkileri güçlendirme, sisteme ve kurumlarına yeni gruplar ve aktörler dahil etme süreci olarak da tanımlanabilir (Bosswick ve Heckmann, 2006).

Yasal kalış statüsü uyum sürecine etki eden en önemli faktörlerden birisidir. Yasal kalış statüsü kapsamındaki göçmenler, yasal statüsü olmayan (illegal) göçmenlere göre uyum konusunda daha başarılı bir süreç geçirmektedir. Gidilen ülkede yaşanan ekonomik eşitsizlikler, sosyal hayattan kopuk iskân politikaları hem göç sürecinde hem de sonrasında maruz kalınan ırkçı ve ayrımcı politikalar, göçmenlerin toplumdaki entegrasyon süreçlerine zarar veren olumsuz durumlardır (Şimşek, 2018: 371).

Sosyal entegrasyon politikasının başarılı olması iki tarafın da birbirini "yabancı bir grup" olarak görmediği hem göçmenlerin hem de ev sahibi toplumun uzlaşmacı olduğu ve karşılıklı güvene dayalı iş birliği ortamının sağlanmasına bağlıdır. Böyle bir ortamın oluşması sonrasında göçmenlerin ve etnik grupların sosyal yaşama katılımı artacak, dil becerisi edinmeleri hızlanacak, eğitim sürecine ve iş piyasasına katılımları sağlanacak, ev sahibi ülkeye kimliksel anlamda duygusal bağlılık kurulacak ve sosyal entegrasyon gerçekleşmiş olacaktır. Görüldüğü gibi tam bir sosyal entegrasyondan söz edebilmek için entegrasyonun tüm boyutlarının birlikte gerçekleşmesi gerekmektedir (Şahin ve Terlemez, 2020: 52).

Ülkeler ve toplumların göçmenleri kabul süreci farklılık göstermektedir. Uyum süreci tek taraflı ev sahibi veya misafir gurubun sorumluluğunda değil iki taraflı ilerleyen bir süreçtir. Yeni bir göçmen gurubun sağlıklı bir uyum süreci geçirebilmesi için hem ev sahibi toplumun hem de göçmenlerin uyum süreci noktasında çaba sarf etmesi ve bu konuda gerçekçi adımların atılması gerekmektedir (Uluslararası Göç Örgütü, 2009: 17). Göçmen gruplar gittikleri ülkede kendilerini kabul ettirebilmek için büyük çabalar harcamaktadır. Bu noktada çevreyle etkileşim içinde olan göçmenler bazen kendilerini topluma kabul ettiremeyip dışlanma problemleri ile karşı karşıya kalabilmektedir. Toplum tarafından kabul görmelerinde ekonomik durumları, dil öğrenme süreçleri, eğitim ve mesleki durumları etkili olmaktadır. Çok farklı kültürlere ait toplumların uyum süreçleri uzun ve sancılı geçmektedir. Bu süreci hızlandıran en önemli faktör ise o toplumda konuşulan dili öğrenmektir (Apak, 2014: 53).

Türkiye coğrafi yakınlık sebebiyle Suriye ve Irak gibi Ortadoğu ülkelerinden gelen çok sayıda Müslüman göçmene ev sahipliği yapmaktadır. Bu durum dini ortaklığa işaret etse de toplumsal yapı ve kültürel kimlik açısından çok fazla farklılık bulunmaktadır. Ortadoğu üzerinden Türkiye'ye gelen göçmenlerin Türk halkının gelenek ve yaşam tarzına uymayan sosyal faaliyetlerini sürdürmesi göze batmakta ve sosyal uyum sorunlarını ortaya

çıkarmaktadır. Bu da yerel halkın göçmenlerden kendilerine uyum sağlamasını beklediğini göstermektedir (Dokuyucu, 2020:41).

2011 yılı itibariyle ülkemize gelen 3,5 milyon Suriyeli sığınmacı geçici koruma kapsamına alınmıştır. Suriyelilerin Türkiye'deki göçmen gruplar içinde en fazla sayıya sahip yabancı grup olması yerel toplum ile sığınmacılar arasında kültürel etkileşimin artmasına sebep olmuştur. Suriyeli sığınmacıların en büyük etkisi toplumsal alanda yaşanmaktadır. Türk halkı ile olan yaşam tarzı, dil ve kültürel yönlerden farklılıklar Suriyelilerin dışlanması ve uyum sorununu artırarak toplumsal kabul sürecini olumsuz etkilemektedir (Yıldırım, İslamoğlu ve İyem, 2017: 111).

Türkiye'de yaşamakta olan Suriyelilere hükümet tarafından yapılan eğitim, sağlık, gıda gibi yardımlar toplum tarafından "kamu hizmeti yükünün artması" ve "kamuda hizmetlerin aksaması" olarak değerlendirilmekte ve alt gelir gurubuna yapılabilecek yardımların bir kısmının göçmenlere yapılması yerli halk tarafında bir takım ekonomik sıkıntıların yaşanmasına sebep olmaktadır. Bu durum göçmenler ve yerel halk arasındaki uyum sürecini zorlaştırarak çatışmalara sebep olmaktadır. Son yıllarda Suriyeli sığınmacıların mültecilik bağlamında bir ön yargı ve dışlanma sorunu yaşadığı görülmektedir. Suriyeliler ile ilgili olumsuz bir durum yaşandığında bu genellikle kişiye değil Suriye milletine isnat edilerek genelleme yapılmaktadır. (Erdoğan, 2015: 47).

1.14. Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri

Göç olgusu etkileri bakımından hem geride bırakılan yer hem de göçmenlerin yerleştiği yer açısından ekonomik, sosyal ve siyasi yönlerden değişikliklere yol açabilmektedir. (Castles, 2002: 1148). Suriye halkı ilk etapta Suriye krizinden etkilenen konumda olsa da zamanla Türkiye'yi toplumsal, kültürel, hukuki, siyasi, ekonomik ve sağlık gibi birçok alanda etkileyen taraf haline gelmiştir (Karaca ve Dinçer, 2013:73).

1.14.1 Toplumsal etkileri

Türk toplumu Suriye göç hareketlerinin başladığı ilk zamanlardan itibaren hoşgörülü ve misafirperver tutum sergilerken Suriyeli sayısı arttıkça ve zaman ilerledikçe hoş görünün yerini yargılayıcı tavır ve eleştirel tutum almaya başlamıştır. Toplumsal ve kültürel yapıdan kaynaklı uyum problemleri Suriyelilerin sayıca artması ve ekonomik açıdan maliyetlerin yükselmesi ile daha belirgin hale gelmeye başlamıştır (Adıgüzel, 2018: 151).

Göç hareketleri ile taşınan kültürel yapılar bölgenin mevcut kültürel yapısını da etkileyerek birçok değişime sebep olmaktadır. Göçmenler gittikleri bölgenin kültürel birikiminden değer yargılarından davranış kalıplarından etkilenirken kendi kültürel birikimlerini de o bölgeye

taşımaktadırlar (Harunoğulları, 2018: 309). Bu kültürel etkileşim zamanla aile kurma ve akrabalık boyutuna kadar taşınmaktadır. Türkiye'nin sınır illeri ve büyük şehirlerde sayıca fazla olan Suriyelilerin Türk vatandaşları ile evlilik yapma oranlarının artması başta kadınlar olmak üzere yerel halk arasında tepkilere neden olmaktadır (Orhan ve Gündoğar, 2015: 16). Ayrıca Suriyeli ailelerde görülen yüksek doğum oranları demografik yapının değişmesi endişesini de beraberinde getirmiştir. Demografik yönden gerçekleşen bu hızlı değişim toplumsal yapıda dengenin bozulmasına neden olmaktadır (Çatır, 2016: 218).

1.14.2. Ekonomik etkileri

2011 yılından itibaren sayıları her geçen gün artan Suriyelilerin Türkiye ekonomisine hem olumlu hem de olumsuz birçok etkisi olmuştur. Olumsuz etkilerinin başında Suriyeli sığınmacıların yaşamış oldukları şehirlerdeki artan maliyet oranlarıdır. Maliyet oranlarındaki artışın başında konut fiyatları ve kira oranları gelmektedir. Yüzde 20-30'lara varan artışlar hayat pahalılığını da beraberinde getirmiştir (Karaca ve Doğan, 2014: 63).

Diğer bir ekonomik problem ise iş imkanlarının azalması ve beraberinde işçi çalıştırma ücretlerindeki düşüştür. Çoğunluğu vasıfsız ve eğitimsiz olan Suriyeli sığınmacılar alt gelir gurubunda çok düşük ücretlere tüm şartlarda çalışmaya razı olmaktadır. Bu durum hem yerel halkın iş bulmasını zorlaştırmakta hem de çalışma ücretlerinin düşmesine sebep olmaktadır (Karasu, 2018: 34). Ayrıca hem Suriye sınırına yakın illere hem de büyükşehirlerde yerleşen Suriyelilerin kayıt dışı istihdam edilmesi ve iş güvenliği olmayan işlerde çalışması kayıt dışı istihdamın artmasına yol açmıştır (Kaya, 2016:4).

Ülkemize gelmeye başladıkları günden itibaren sunulan hizmetlerden yararlanmaya başlayan Suriyeliler ekonomik açıdan kamu harcamalarına büyük bir yük oluşturmıştır. Yapılan açıklamalarda Türkiye bütçesinden Suriyelilere yapılan harcamalar uluslararası yapılan yardımlardan 17 kat daha fazladır (Arslantürk ve Tunç, 2018: 163).

Suriyeli sığınmacıların Türk ekonomisine olumlu katkıları da bulunmaktadır. Sınır bölgelerine gelen Suriyeliler beraberinde getirdikleri sermayelerden kaynaklı ekonomik canlılık oluşturmıştır (Sönmez, 2014: 13). Yasalar çerçevesinde kendi işletmesini açan Suriyeliler hem bölgenin işletme ihtiyacını karşılamış hem de istihdama katkı sağlamıştır. Özellikle Halep bölgesinden gelen sığınmacılar ciddi yatırımlar yapmış; kuyumculuk, sağlık, gıda gibi onlarca farklı sektörde varlık göstermişlerdir (Erdoğan, 2014: 17).

2. BÖLÜM

İŞLETME, YABANCI İŞLETMELER VE PAZARLAMA KAVRAMI

İşletme ve pazarlama kavramlarına ilişkin literatürde birçok çalışma bulunmaktadır. Bu bölümde öncelikle işletme kavramı ve devamında işletme ölçeği ve KOBİ'lerden bahsedilmiştir. Sonrasında ise çalışmamızın amacı dahilinde ticari işletme ve yabancı işletmeler hakkında bilgi verilmiştir. Son olarak ülkemizdeki yabancı işletmelerin pazarlama faaliyetlerini daha iyi analiz edebilmek adına pazarlama kavramı ve bileşenlerine dair açıklamalar yapılmıştır.

2.1. İşletme Kavramı

İşletme kavramı ortaya çıkış ve gelişim açısından ekonomik ve ticari alanları içine almaktadır (Narmanlıoğlu, 1978:82). Bu sebeplerden dolayı işletme kavramının tanımı yapılırken ekonomi ve iktisat biliminden yola çıkılmış ve işletme özellikleri de bu bilimler çerçevesinde ele alınmıştır. Ayrıca işletme terimi sadece iktisat ve ekonomi alanlarında değil hukuki boyutları ile de öne çıkan bir kavramdır. İşletme bireylerin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla hammadde, para, personel, araç ve gereç gibi unsurları sistemli ve bilinçli bir şekilde bir araya getirerek planlı faaliyetler kapsamında mal ve hizmet üreten iktisadi varlık veya birim olarak ifade edilir (Cemalcılar vd., 2008:2). Günlük hayatın içerisinde olan ve sıkça alışveriş yaptığımız kırtasiye, manav, eczane, kuaför, market vb. gibi yerler işletme örnekleridir. Türkçe sözlükteki karşılığı ise tarım, sanayi, ticaret, bankacılık vb. iş alanlarında kâr amacıyla bir sermaye yatırılarak kurulan kurumdur (Türkçe Sözlük, 1988:1118).

Günümüz tüketişim çağında insan ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için üretim basamağında süreklilik ve sürdürülebilir büyüme önem kazanan iki kavram haline gelmiştir. İşletmelerin üzerinde durduğu en önemli konu da sürdürülebilir büyüme performansının insan ihtiyaçlarını karşılama noktasındaki yeterliliği olmuştur (Müftüoğlu, 2013: 22).

Doğal kaynaklar, sermaye ve emeğin organizasyonu sonucu ortaya çıkan üretim girişimcilik olarak tanımlanmaktadır (Ertek, 2009: 3). Mal ve hizmetlerin üretiminde ise en önemli basamak yine girişimciye aittir. Bir veya birden fazla girişimcinin oluşturduğu bu organize aşamaların tümüne hukuki boyutundan muaf olarak işletme adı verilmektedir. Başka bir tanımında ise insan ihtiyaçlarını sağlamaya yönelik üretilen mal ve hizmetlerin iktisadi boyutudur (Müftüoğlu, 2005: 12). Girişimci ve işletme kavramlarının tanımsal benzerliği üretim faaliyetlerinin gerçekleşmesi aşamasında bir araya gelmektedir. İşletmenin kurulması ve üretimin gerçekleşmesi girişimci olmadan düşünülemez.

İşletmeler üretim faaliyetlerini sürdürürken zaman içinde büyür ve bu büyüme neticesinde yeni görev alanları ve bu görev alanları için de yeni yöneticilere ihtiyaç duyar. İşletmenin büyümesi ve ölçeğinin değişmesi işletmenin işlevinde de birçok değişimi beraberinde

getirmektedir. İşletmeler ölçeklerine göre bölümlendiği gibi üretilen hizmet ve mal türüne göre, yasal statüye göre ve kullanılan teknolojik ürünlere göre de bölümlendirilmektedir (Çelik, Akgemci ve Şimşek, 2013).

2.2. İşletme Ölçeği

İşletmelerin ölçeklerine göre sınıflandırılmasında farklı görüş ve kriterler bulunmasına rağmen bu sınırlar net olarak birbirinden ayrılmamıştır. Bu görüşlerden bazıları yalnızca nitel veya nicel ölçütleri baz alırken bazı araştırmacılar ikisinin bir arada değerlendirileceği fikrini öne sürmüştür (Can, Tuncer ve Ayhan, 2004).

Küçük işletme tanımı genel olarak nitel bir sınıflandırmaya dahil olsa da birçok nicel unsuru da içerisinde barındırmaktadır. Bir işletmenin ölçek sınıflandırmasında her ne kadar nicel ölçütler ve ekonomik faktörler belirleyici olsa da nitel ölçütler de destekleyici olarak yer almalıdır (Müftüoğlu, 2005: 369).

Nicel ölçüt sınıflandırmasında finansal bilgiler, bilanço büyüklüğü, personel sayısı, satış karlılığı, işletmenin kapasitesi, işletmenin makine sayısı, çalışan verimliliği ve kapasitesi gibi pek çok unsur belirleyici olmaktadır. Nicel ölçütlerin tümünü birlikte kullanmak çoğu zaman mümkün olmamaktadır. Bu yüzden işletmeyi en iyi yansıtan ölçütler seçilmelidir (Müftüoğlu, 2005: 369). Nitel ölçüt sınıflandırmasında ise genel olarak işletmenin bağımsızlık durumunu belirleyen faktörler dikkate alınır. Girişimcinin fiili olarak işletmede çalışıyor olması, üstlendiği risk, iş bölümü, uzmanlaşma, sermaye olanakları, pazar payı, satın alma gücü ve aile bireylerinin işletmede çalışma durumu gibi ölçütler sıralanabilir.

2.3. Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler

Küçük işletmeler ülkemiz ekonomisinde hem istihdam hem de büyüme verileri açısından önemli bir yer tutmaktadır. Küçük işletme tanımına dair genel kabul görmüş bir tanım olmamakla birlikte ülkelerin yasal mevzuatları, ekonomik verileri, faaliyet alanlarına göre bu tanım değişiklikler göstermektedir. KOBİ tanımlamalarında hem nitel hem de nicel ölçütler birlikte kullanılmıştır. Avrupa Birliği tanımlamalarında işletme varlığı, çalışan kişi sayısı ve hasılat rakamları baz alınmıştır (Özdemir vd,2006:33)

Ülkemizde KOSGEB'in tanımına göre çalışan sayısı 250 kişiden az olan ve yıllık hasılat toplamı 500 milyon Türk lirasını geçmeyen işletmeler küçük ve orta ölçekli işletme (KOBİ) olarak tanımlanmaktadır (Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı, 2005). KOBİ sınıflandırmasında kullanılan ölçütler 2005 yılında Resmî Gazetede yayınlanan Bakanlar Kurulu Kararı ile belirlenmiştir. Buna göre;

- A. Mikro İşletme: Aktif çalışan istihdam sayısı on kişiden az ve net yıllık hasılatı ve mali bilançosu bir milyon Türk lirasını aşmayan çok küçük ölçekli işletmeler,
- B. Küçük İşletme: Yıllık elli kişiden az personel istihdamı yapan ve net yıllık hasılatı ve mali bilançosu beş milyon Türk lirasını aşmayan işletmeler,
- C. Orta Büyüklükteki İşletme: Yıllık iki yüz elli kişiden az çalışan istihdam eden ve yıllık net hasılatı ve bilançosu yirmi milyon Türk lirasını aşmayan işletmeler (Resmî Gazete, 2006)

Türkiye'de küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin gelişimine yönelik teşvik ve yatırımlar Cumhuriyetin ilk yıllarına dayanmaktadır. İlk defa 1963 yılında birinci beş yıllık kalkınma planında küçük işletmelere yönelik kararlar alınmıştır. İkinci beş yıllık kalkınma planında KÜSGEM (Küçük Sanayi Geliştirme Merkezleri) kurulmuştur. Dördüncü beş yıllık kalkınma planında ihracata yönelik teşvikler sağlanmış ve KÜSGET (Küçük Sanayi Geliştirme Teşkilatı) kurulmuştur. Kobilerin desteklenmesine yönelik teşvik ve destekler ekonomi politikalarında ve kalkınma her dönem önemli bir yer tutmuştur (Küçüker, 2012: 41)

2.4. Ticari İşletme ve Tanımı

6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'na göre ticari işletme kavramı işletme kavramından ayrılmaktadır. İşletme bir girişimcinin kazanç elde etmek amacıyla sermayesini ve emeğini ortaya koyduğu organizasyon olarak tanımlanırken ticari işletme ise daha çok iktisadi alanda kabul görmektedir. Ticari işletme tanımında komandit ve kolektif şirketlerin kurulmasında yer alan amaçlar, ticari davaların belirlenmesi, ticari unvanlar ve tacirin tanımlanması hususları yer almaktadır (Karahana, 2013: 29).

Ticari işletmeler kendi içinde organizasyon ve faaliyet çeşidi bakımından ayrılmaktadır. Her işletme ticari işletme olarak değerlendirilmemektedir. Bir işletmenin ticari işletme sayılabilmesi için birden çok unsuru bünyesinde barındırması gerekmektedir. Öncelikle işletmenin varlığı ve oluşumu daha sonrasında sermaye ve emeğin birleşimi ile bir organizasyon şeması gerekmektedir. Faaliyet bir veya birden fazla tacir tarafından işletildiğinde ticari işletme olarak kabul edilmektedir (Öçal, 1977: 400). Bir ticari işletmeden bahsedebilmek için ilk etapta ticari işletme olarak varlık sergilemesi, gelir elde etme maksadı taşıması ve bu gelirin kazanç durumuna bakılmaksızın esnaf faaliyet sınırını aşması gerekmektedir (Tekinalp, 2008:9).

2.5 Yabancı İşletmeler

İşletmelerin tür olarak çok farklı sayıda olması sınıflandırılmalarını zorunlu kılmıştır. Bu sınıflandırmalar yapılırken faaliyet alanı, sermaye yapısı, ekonomik büyüklük, hukuki statü

gibi birçok farklı kriter kullanılmıştır (Mucuk, 2013). Yabancı işletmeler ise bu geleneksel sınıflandırmalar içine dahil olmayan işletmelerdir. Literatürde yabancı işletme tanımına dair net bir açıklama yer almamakta fakat benzer kavramların tanımına yer verilmiştir. Bunlar; küresel işletme, çokuluslu işletme ve uluslararası işletmedir. Merkezi tek bir ülkede bulunup birden çok ülkeyle ticari ilişki yürüten işletmeler uluslararası işletme olarak tanımlanmaktadır. Çokuluslu işletmeler ise birden fazla ülkede hem üretim hem ticaret yapan işletmelerdir. Bütün dünya ülkeleri ile ticaret yapma kapasitesine sahip işletmeler ise küresel işletmeler olarak tanımlanmaktadır (Knight ve Cavusgil, 2004).

Yabancı işletmelerin farklı ülkelerdeki doğrudan yatırımları ülke içinde franchising ve lisans verme gibi ayrıcalık sözleşmeleri ile şube açarak gerçekleşmektedir. Yabancı işletmeler hedef ülke olarak ise az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeleri tercih etmektedir. Bu durum az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere istihdam, refah ve üretimin artması gibi birçok ekonomik katkı sağlamaktadır (Gedikli, 2011: 96). Ayrıca kamu ve özel sektörün sınırlı faaliyet alanları sebebiyle yetersiz kalınan noktalarda yabancı işletmeler turizm sektörünün gelişmesine öncülük etmektedir (Çeken, 2004).

2.6. Yabancı Sermaye Yatırımları ve Türleri

Yabancı yatırım bir ülkenin gerçek kişi veya kurumlarının farklı bir ülkede gerçekleştirdiği doğrudan ekonomik amaçlı faaliyetidir (Demircan, 2003:1). Yabancı sermaye ise o ülkede bulunan yabancı yatırımcıların mevcuttaki ekonomik karşılığı olan birikimleridir (Erten, 2005: 1). Ev sahibi ülke açısından düşünüldüğünde kaynağı farklı olan tüm sermayeler yabancı sermaye olarak kabul görmektedir. Bir başka tanımda ise bir ülkenin gelecekte ödemek kaydı ile diğer dünya ülkelerinden farklı yollarla temin ettiği kısa süreli teknolojik ve finansal kaynaklar yabancı sermaye olarak tanımlanmaktadır (Altın, 2003:7).

Yabancı yatırımlar ticari kuruluşlar veya şahıslar tarafından yürütülür. Bu sistem akışında yabancı yatırımcı sermayesini doğrudan veya ülke içindeki bir kuruluş aracılığı ile değerlendirerek yatırım faaliyetini gerçekleştirir. Şirket içi krediler, öz sermaye ve yeniden yatırılan kazançlar yabancı yatırımın üç bileşenini oluşturan unsurdur (Yılmaz, 2008:49). Yabancı yatırımlar üretim ve sermaye noktasında sıkıntı yaşayan ülkelerin ekonomilerine büyük katkılar sağlamaktadır. Bu sebeple az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler yabancı sermaye çekme noktasında yürütülen politikalara önem vermektedir (Demirel, 2006: 17).

Yabancı sermaye yatırımları doğrudan ve dolaylı (portföy) olarak ikiye ayrılmaktadır.

2.6.1 Doğrudan yabancı yatırımlar

Doğrudan yatırım bir ülkeye ait bir şirketi devralmak, yeni kurulan bir şirkete sermaye sağlamak veya mevcut şirketin sermayesini artırmak yoluyla o ülkedeki firmaların diğer ülkedeki firmalara

teknoloji, işletme bilgisi ve yatırımcının kontrol yetkisi gibi unsurları da beraberinde getiren yatırımlardır. Doğrudan yabancı yatırımlar sabit varlıklara gerçekleştirilir ve belirlenen kurumun faaliyetlerine aracı olmadan doğrudan öz sermaye katılımı ile yapılır (Al- Tamimi, 2008, 42). Bu yatırım yeni bir firma kurularak gerçekleştirilebileceği gibi mevcut bir firmanın satın alınması veya o firmaya sermaye sağlama yolu ile de gerçekleştirilebilir (Erten, 2005: 78). Doğrudan yatırımlar üretim faktörlerinin çeşitli ve ucuz olduğu, iç pazar talebinin yüksek olduğu, alt yapı ve yatırım teşviklerinin sağlandığı ülkeleri tercih etmektedir. Ev sahibi ülke açısından teknoloji transferi sağlamak, sermaye stoğunu artırmak, döviz girişi sağlamak, üretim kapasitesini artırmak gibi faydalar sağlamaktadır (Akdiş, 2007:5).

Yabancı yatırımlar içerisinde doğrudan yabancı yatırımlar önemli bir yer tutmaktadır. Doğrudan yabancı yatırımlar portföy yatırımlara göre mali açıdan daha büyük tutarlarda gerçekleştirilmekte, uzun vadeli ve daha sabit çizgide ilerlemektedir. Bu sebeple gelişmekte olan ülkelerde doğrudan yabancı yatırımların teşvik edilmesi ve desteklenmesine önem verilmektedir (Stiglitz, 2002:36).

Doğrudan yabancı yatırımlar uygulanış şekillerine göre kendi içinde farklı isimlere ayrılmıştır. Uygulanış şekilleri, mevcut ülkenin ekonomik koşulları, rekabet ve pazar ortamı gibi faktörlere göre değişkenlik göstermekte olup uygulama açısından yeşil ve kahverengi alan, şirket satın almaları, özelleştirme, yap işlet devret, montaj, ortak girişim gibi isimlerle ayrılmaktadır (Yaylı ve Değer, 2012: 44).

2.6.2 Dolaylı yabancı sermaye (Uluslararası portföy) yatırımlar

Portföy yatırımları, tasarruf sahiplerinin uluslararası sermaye piyasalarında belirli bir risk seviyesini kabul ederek, hisse senetleri, tahviller ve diğer sermaye piyasası araçlarına yatırım yaparak getiri elde etme stratejisidir (Sağlam, 2003:7).

Portföy yatırımları, bir ülkenin sermaye piyasasında ticareti yapılan hisse senetleri ve tahvillerin yabancı yatırımcılar tarafından alınıp satılmasıyla uluslararası düzeyde gerçekleştirilebilir. Benzer bir işlemin ülke sınırları dışında farklı bir merkezde gerçekleşmesi ise piyasalar arası işlemlere örnektir (Sağlam, 2003:3).

2.7. Türkiye’de Doğrudan Yabancı Yatırımın Gelişimi

Lozan anlaşmasının getirdiği sınırlılıklar ve sonrasında uygulanan katı devletçilik politikası yabancı sermayenin ülkeye girişini uzun bir süre engellemiştir. 1950 yılından sonra atılmaya başlayan liberalleşme yolundaki adımlar doğrudan yabancı yatırımların girişini hızlandırmıştır (Durgan, 2016: 87).

Türkiye'de ticari ilişkilerin geliştirilmesi adına yabancı yatırım teşviklerine ve bu yatırımların artırılmasına tarih boyunca önem verilmiştir. Bu kapsamda çıkarılan ilk kanun 1950 yılından çıkarılan 5583 sayılı Hazinece Özel Teşebbüslere Kefalet Edilmesine ve Döviz Taahhüdünde Bulunulmasına Dair Kanundur. 1962 yılından itibaren Ticaret Bakanlığı bünyesinde Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması anlaşmaları imzalanmaya başlamış ve bugüne kadar 88 ülke ile YKTK anlaşması imzalanmıştır. 2003 tarihinde Resmî Gazetede yayımlanan 4875 sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu çerçevesinde yabancı yatırımların çalışma ve ikamet izinlerine düzenleme getirilmiştir (Ormanoğlu, 2005: 15). 1992 yılına gelinceye kadar artış gösteren doğrudan yabancı yatırımlar 1994 yılında yaşanan ekonomik krizin olumsuz etkisiyle düşüş eğilimine geçmiştir. 1996 yılında Avrupa Birliği ile imzalanan Gümrük Birliği anlaşması sonrası da beklenen artış tam olarak sağlanamamıştır. IMF ile 1999 yılında imzalanan Stand-By anlaşması sonrası hayata geçirilen ekonomik program sonrasında yabancı yatırımlarda artış görülmüştür. 2001 yılı en fazla yabancı sermaye girişinin olduğu yıl olmuş ve devam eden süreçte istikrarlı bir artış izlenmiştir (Özdemir ve Aytekin, 2016:27).

2.8. Pazarlama Kavramı

İnsanoğlunun üretim yeteneği ile ortaya koyduğu ürünü satma çabası ile başlayan ve günlük hayatın hemen hemen her alanında karşımıza çıkan pazarlama kavramı çok geniş ve karmaşık bir bilim dalıdır. Fen bilimleri de dahil olmak üzere birçok bilim dalı ile iç içe olup karşılıklı bilgi alışverişinde bulunarak gelişim gösteren pazarlama bilimi bireyi sadece tüketici olarak değil onu her açıdan ele alıp anlamaya çalışmaktadır (Kotler ve Levy, 1971:10). Bir başka tanımda ise pazarlama bireyin ihtiyaçlarını karşılama sürecindeki mal, hizmet ve fikirlerin değişimini ve para biriminden değerlemesini içeren süreçtir (Karahan, 1999:19). Ayrıca pazarlamanın amacı yalnızca satış veya satışa teşvik değil satış dışında müşteri tarafından kabul görme, sadakat gibi değerler elde etmektir. Bu değerler ise müşterinin duygusal olarak mutluluğunun sağlanması ve zihninde kalıcı etki bırakması ile güçlenmektedir (Kotler, 2007:6). İşletmeler müşteri beklentilerine cevap verebilmek ve sürekliliğini sağlayabilmek için değişen pazar koşullarına ayak uydurmak zorundadır. Modern pazarlama anlayışında da öncelik olarak müşteri isteği belirlenir. İşletme mevcut müşterilerini korumak ve artırabilmek için tüketicinin arzu ettiği mal ve hizmetleri en iyi şekilde karşılayıp memnuniyet sağlamadığı sürece başarılı olmaya ve pazarda kalmaya devam eder (Karafakıoğlu, 2008:7).

Hedef pazar alanlarında yenilikçi stratejiler ile mevcut ürünleri geliştirmek, pazar bilgilerini şirket bünyesinde paylaşmak, müşteri değerini artırmak, işletme hedeflerini gerçekleştirebilmek ve tüm bunları sürdürebilir faaliyetler ile temellendirmek de bir başka pazarlama tanımıdır (Torlak, 2008:5). Pazarlama ürünün tasarım ve fikir aşamasından başlayarak müşteriye ulaşması arasında geçen tüm aşamaları kapsayan geniş bir süreçtir. İnsanların beslenme, barınma, dinlenme gibi temel ihtiyaçları daima yenilenen ve süreklilik

arz eden bir döngüdür. Temel ihtiyaçlar farklılık gösterse bile zorunlu tüketime tabidir. İşletmelerin amacı da bu gereksinimleri müşteri memnuniyetini öncelik alarak saptamak ve en iyi hizmeti verebilmektir. İnsanların değişen gereksinimlerini kârlı fırsatlara dönüştürmek pazarlamanın bir diğer amacıdır (Kotler, 2007:6).

2.9. Pazarlama Kavramının Tarihçesi

Pazarlama insanların üretmeye başladığı dönemle birlikte varlığını göstermeye başlamıştır. Para yerine takas usulünün geçerli olduğu zamanlarda bile insanlar ürettiğinden fazlasını pazara arz ederek arz-talep dengesini kurmaya çalışmıştır. Bilimsel anlamda pazarlamanın ise yüz yıllık bir geçmişi olduğu bilinmektedir. Günümüz pazarlama anlayışının temelleri tüketici isteklerini ön planda tutan ve müşteri ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlayan bakış açısı ile atılmıştır (Altunışık,2009:13). Pazarlama kuramının temeli de ekonominin temel dinamikleri olan arz-talep dengesi ve tüketici davranışları teorileridir (Doğanay ve Kircova,2016:27).

Sanayi devrimi ile birlikte insan emeği ön plana çıkmaya başlamış, üretim odaklı düşünce ve fikirlere öncelik verilmeye başlanmıştır. Hem sanayi üretiminin artması hem de teknolojik gelişmeler pazarlamanın gelişimine katkı sağlamıştır (Cemalcılar,1987:4). Üretim odaklı ilerleyen pazarlama zamanla satış odaklı olmaya daha sonra da tüketici yani müşteri odaklı olmaya başlamıştır. Arz talep dengesinde arzın talebin önüne geçmesi ile birlikte müşteri odaklı pazarlama stratejileri ön plana çıkmaya başlamış ve günümüzde modern pazarlama müşteri odaklı hedefler üzerine kurulmuştur (Tablo 2.1.) (Mucuk,2001:7).

Tablo 2. 1. Pazarlamanın gelişim süreci

	YAKLAŞIM	ODAK	AMAÇ
GELENEKSEL PAZARLAMA ANLAYIŞI	ÜRETİM (1880-1950)	ÜRETİM	-ÜRETİMİN ARTIRILMASI
	ÜRÜN (1930-1950)	ÜRÜNLER	-MALİYETLERİN DÜŞÜRÜLMESİ& KAR MAX.
	SATIŞ (1950-1980)	SATIŞLAR	-PROMOSYON VE SATIŞ ARTIRICI ÇABALAR YOLULAR SATIŞLARIN ARTIRILMASI &KAR MAX.
MODERN PAZARLAMA ANLAYIŞI	PAZARLAMA YÖNETİMİ 1970-GÜNÜMÜZE	İSTEK VE İHTİYAÇ	-TÜKETİCİ YÖNLÜLÜK -BÜTÜNLEŞİK PAZARLAMA ÇABALARI

			-UZUN DÖNEM KARLILIĞI SAĞLAYACAK DEĞİŞİM İLKELERİ
	SOSYAL PAZARLAMA 1970- GÜNÜMÜZE	TOPLUM	-PAZARLAMA ANLAYIŞI -TOPLUMSAL REFAH
	İLİŞKİSEL PAZARLAMA 1970- GÜNÜMÜZE	PAYDAŞLAR	-PAZARLAMA ANLAYIŞI -TOPLUMSAL REFAH -KARŞILIKLI DEĞER YARATACAK UZUN VADELİ DEĞİŞİM İLİŞKİLERİ AĞLARININ TESİSİ

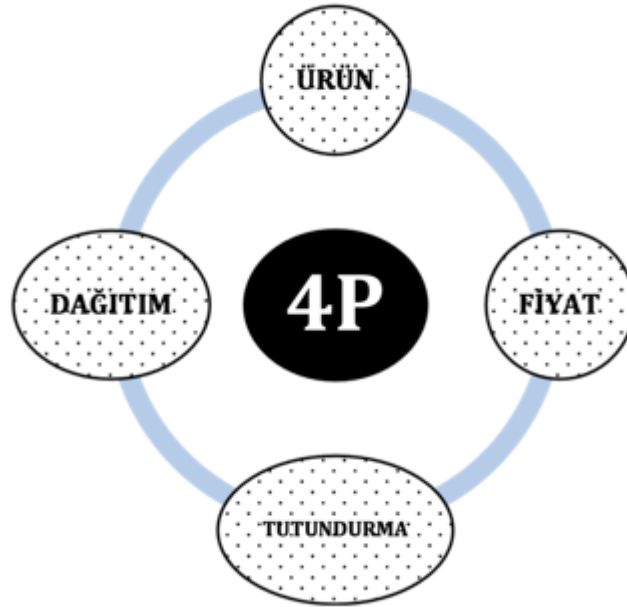
Kaynak: Erdoğan ve Eroğlu,2014:10

Küresel çapta gerçekleşen siyasi ve toplumsal değişimler geleneksel pazarlama anlayışında da değişimlere yol açmıştır. 1930'lu yıllardan itibaren başlayan üretim odaklı yaklaşım değişen stratejiler ile yerini 1950'li yıllarda ürün odaklı yaklaşıma bırakmıştır. 1980'li yıllarda satış odaklı faaliyetler gerçekleşmiş ve son dönem modern pazarlamada müşteri odaklı pazarlama yolu tercih edilmiştir (Babacan,2002:14). Pazarlamanın ilk döneminde ürün merkezli pazarlama anlayışı hakimdir. Fordist üretim biçimi olarak tanımlanan bu dönemin en önemli özelliği üretilen ürünlerin rekabete ihtiyaç duymadan kolaylıkla satılmasıdır. 1929'da yaşanan büyük ekonomik kriz ile birlikte pazarlamada ikinci döneme yani satış merkezli pazarlama yaklaşımına geçilmiştir. Şirketler ürün ve hizmetlerini satabilmek için reklam ve tanıtıma öncelik vermiştir. 1950'li yıllara gelindiğinde ise üçüncü dönem pazar-tüketici odaklı yaklaşım dönemi başlamış ve 1900'lü yıllara kadar devam etmiştir. Bu dönemin en önemli özelliği ise müşteri talep ve isteklerinin ön plana çıkması ve müşteri memnuniyet odaklı stratejilerin izlenmesidir (Tekin, Şahin ve Göbenez,2014:226). 1990'lı yıllar pazarlamada postmodern dönemin başladığı yıllar olmuştur. Bu dönem teknoloji ve değişim tabanlı bir dönemdir. Ayrıca tüketici ile üretici arasında iletişimin hızlı ve güçlü olması kişiye özel ürün ve hizmetleri ön plana çıkarmıştır. 2000'li yıllar ise müşteri sadakati üzerine kurulu bir dönem olmuştur. Bu dönemde müşteri sadakati önceliğe alınmış ve ilişkisel pazarlama kavramı ve buna bağlı olarak Müşteri İlişkileri Yönetimi uygulaması ön plana çıkmıştır. Müşteriler yakından takip edilerek birebir iletişime geçilmiştir (Kaya,2010:89).

2.10. Pazarlama Karmasının Bileşenleri

Pazarlama faaliyetlerinde en yüksek verime ulaşabilmek ve alınması gereken kararları daha hızlı belirleyebilmek amacıyla Neil Borden tarafından ortaya atılan pazarlama karması kavramı pazarlama faaliyetlerinin çeşitliliği ve yenilenen ihtiyaçlar ile zamanla değişmiş ve genişletilmiştir (Koçak, 2012:69)

Pazarlamanın 4P'si Jerome McCarthy tarafından literatüre girmiştir. 4P karması ürün (product), Fiyat (Price), Dağıtım (Place) ve Tutundurma (Promotion) üzerine kuruludur (Şekil 2.1). İlk etapta ihtiyaçları karşılayan ve pazar faaliyetleri için yeterli durumda olan 4P zamanla pazar koşullarına, teknolojiye ve tüketicinin değişen ihtiyaçlarına cevap vermekte zorlanmaya başlaması ile beraber 1981 yılında Booms ve Bitner tarafından 7P olarak geliştirildi (Kök, 2010:17).

Şekil 2.1. Pazarlama bileşenleri

Kaynak: Kök,2010

2.10.1. Ürün (Product)

Bir işletmenin devamlılığını sağlayan en temel unsur üründür. Firmalar ürün sürekliliğini sağladıkları sürece ayakta kalırlar ve gelişim gösterirler. Ürün aynı zamanda pazarlamanın başlayabilmesi için gerekli olan en önemli bileşendir. Ürünün olmadığı bir pazarlama düşünülemediği gibi diğer pazarlama bileşenlerinin de ürün olmadan bir anlam ifade etmesi mümkün değildir. Ürün bazen bir mal bazen bir hizmet bazen de bir fikir olarak ortaya çıkabilmektedir (Sümer ve Eser, 2006: 127).

Ürün müşterinin talebi doğrultusunda ortaya çıkar ve yine müşterilerin istekleri doğrultusunda pazarda kendine yer bulur. Ürünün fiyatı, fiziki özellikleri, markası gibi tüm özellikler satın alma sürecinde önem taşır (Altunışık ve diğerleri, 2011:72). Üretim ile başlayan pazarlama sürecinde stratejik bir öneme sahip olan ürün diğer pazarlama bileşenleri olan dağıtım, fiyat ve tutundurmayı da etkilemektedir. Fakat ürün ne kadar ön planda bulunursa bulunsun pazarlama bileşenlerinin her biri ayrı ayrı pazarlama süreci için büyük öneme sahiptir ve birinde gerçekleşecek hata diğer tüm bileşenleri etkileyecektir. Sanayi devrimi sonrası ve teknolojik gelişmelerde yaşanan yapay zekâ, robotik kodlama gibi gelişmeler ile ürünlerin üretim süreci hızlanmış ve ürün çeşitliliği artmıştır (Uyanık, 2016:44).

2.10.2. Fiyat (Price)

Fiyat en basit hali ile bir ürün veya hizmet içinde ödenen bedeli ifade eder. Diğer bir ifade ile tüketici tarafından alınan hizmetlerin karşılığıdır. Günümüzde müşteriler için büyük öneme sahip olan bir ürün veya hizmetin tek başına değerli olduğu dönemlerden farklı olarak pazar rekabeti içinde bulunan rakipleriyle uygun bir fiyatta bulunması tercih edilmesi açısından önemlidir. Şirketler bu bağlamda ürün fiyatına yönelik çeşitli indirimler, ödeme kolaylıkları sağlayarak pazar konumlarını sağlamlaştırmaktadır (Sümer ve Eser, 2006:167).

Fiyat pazarlama karması bileşenleri içinde gelir getiren unsur olarak öne çıkarken diğer bileşenler gider unsurlarını temsil etmektedir. Fiyat üretim, dağıtım gibi unsurlara göre kolaylıkla değişebildiği gibi aynı zamanda bu karmanın en esnek ve en değişken bileşenidir. Fiyat konusunda alınan hatalı kararlar fiyatlandırma stratejilerinde yaşanan en sık problemlerin başında gelir. Yanlış fiyat revizyonları diğer pazarlama bileşenlerini olumsuz etkilerken müşteri kaybına da yol açabilmektedir. Fiyatlandırma problemlerinin sebepleri ise hizmetlerin konum, fiyat ve maliyet gibi birden çok unsorda değişkenlik göstermesi ve maliyet hesaplamasının zor olmasıdır. Organizasyon ve şirketler bir ürün veya hizmetin fiyatlandırma noktasında karar alırken ilk etapta ulaşılmak istenen hedef belirlenmelidir (Armstrong ve Kotler, 1999:289).

2.10.3. Dağıtım (Place)

Dağıtım pazarlama karması bileşenlerinden ortaya çıkan ürün, hizmetler, bilgi ve sermayenin araçlara ve nihai tüketicilere ulaştırılması ile ilgili süreçtir (Hsu ve Powers,2002:202). İşletmelerin dağıtım faaliyetleri üzerinde kontrol ve hakimiyet sağlaması ürün ve fiyat bileşenlerine göre daha zordur. Üretimle tüketim arasındaki sürecin uyum içinde ilerleyebilmesi için dağıtım fonksiyonun başarılı yürütülmesi gerekmektedir. Dağıtım

kanalında yaşanacak problemler şirkette satış düşüşleri, müşteri kaybı ve devamında kâr marjının düşmesi gibi birçok soruna sebep olmaktadır (Ecer ve Canitez, 2004: 246).

Ürünlerin dağıtım kanalında aracılık yapan pazarlama kurumları mal ve hizmetlerin müşteriye ulaşma sürecinde gerekli hareketliliği sağlamaktadır. Bu yüzden dağıtım bileşeni içine üretici ve tüketici arasındaki ulaşım hizmetini sağlayan aracı pazarlama kurumları da dahil olmaktadır (Ecer ve Canitez, 2004: 246). Pazarlama faaliyetlerinin başarıya ulaşmasında müşteri memnuniyeti ve marka sadakatının sağlanması büyük öneme sahiptir. İşletmelerin müşteri memnuniyetini artırmasında ürettikleri ürün ve hizmetleri en hızlı ve sorunsuz bir teslimat ile gerçekleştirilmesi gerekmektedir (Sümer ve Eser, 2006:169). Üreticiler dağıtım kanallarında toptancı ve perakendeci gibi aracı kurumları kullanabildikleri gibi hedef pazarlarda başarı ve uyum için doğrudan dağıtım, çoklu ve çift yönlü kanalları da yaygın olarak kullanılmaya başlamıştır (Ferrell, 2000: 368).

2.10.4. Tutundurma (Promotion)

Tutundurma pazarlama faaliyetini yürüten şirket ile potansiyel müşterileri arasındaki satış sürecinde şirketin ürün ve hizmetlerini tanıtmak, farkındalığı artırmak ve satış teşvikleri geliştirebilmek amacıyla planlanmış faaliyetlerin iletişim sürecidir (Kotler, 2003:564). Başka bir tanımda tutundurma ürün ve hizmetlerin müşteriler tarafından satın alınması noktasında bazı yöntem ve araçlar ile müşteriyi teşvik etmeye ve geri bildirim almaya yönelik bilgi aktarımlarıdır (Üner,2009:185).

Tutundurma faaliyeti tüketicilerin satın alacakları ya da almayı düşündükleri ürün ve hizmetler hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlayan pazarlama bileşenidir. İşletmeler ile müşteri arasında bağ kurmayı sağlayan tutundurma faaliyetleri basın ve sosyal medya ortamlarında sürekli karşımıza çıkar ve görsel, işitsel veya yazılı olarak farklı biçimlerde gerçekleştirilebilir. Reklam, halkla ilişkiler faaliyetleri, satış promosyonları bazı tutundurma faaliyetleridir. Tutundurma faaliyetinin başarıya ulaşabilmesi için işletmenin hedef pazarı ve müşteri kitlesini iyi tanıması gerekmektedir. Ürünün tanıtılabilmesinin ön koşullarından biri de müşteri özelliklerinin tanınmasıdır (Emgin ve Söngü,2004:6). Satış faaliyetleri dışında ürün ve hizmetlerin tüketim noktasında özendirilmesi ve doğru mesajlarla hedef kitleye ulaştırılması da tutundurma faaliyetleri içindedir (İslamoğlu,2008:419).

3. BÖLÜM

KAVRAMSAL OLARAK ZENOFOBİ VE GÖÇMEN KARŞITLIĞI

21. yy 'da ortaya çıkan savaş ve iç karışıklıklar kitlesel göç hareketlerine sebep olmuş ve bu büyük göç dalgaları birçok ülkeyi etkisi altına almıştır. Göç eyleminin öznesindeki göçmenlere yönelik olumsuz bakış açısı zenofobi kavramı ile ifade edilmeye başlanmıştır. Yabancı korkusu anlamına gelen bu kavram yabancıların varlığından ve onunla karşılaşmaktan kaynaklı bir duygu hali olsa da eylem boyutunda olumsuz yansımaları da ortaya çıkabilmektedir. 2011 yılı sonrası ülkemize yönelik gerçekleşen Suriyeli göçünün sosyal ve ekonomik boyutlardaki olumsuz etkileri Suriyelilere yönelik yabancı düşmanlığını ortaya çıkardığı düşünülmektedir. Bu bölümde yabancı düşmanlığı olarak bilinen zenofobinin tanımı, sebepleri, zenofobi ile ilişkili kavramlar ve zenofobinin hedefindeki Suriyeliler konularından bahsedilmiştir.

3.1. Zenofobi (Yabancı Düşmanlığı) ve Yabancı

Yabancı kelimesi ben ve öteki bağlamında yaban sözcüğünden türemiştir. Ben kavramı ev sahibi, aileden anlamına gelirken öteki terimi ise uzakta olanı yani yabancıyı ifade eder (Alexander, 2003:15). Bir başka tanımda ise; dahil olmaya çalıştığı gurubun onu daimî olarak kabullenmesi için emek veren bireyi tanımlamaktadır. Yabancı olgusuna en uygun kategori göçmendir. Göçmenlerin gidilen ülkede kalıcı olabilmeleri için gösterdikleri çabalar aynı zamanda onların öteki ve yabancı olarak görülme derecesini de belirlemektedir (Schütz, 2016:35).

Yabancı düşmanlığı veya yabancı korkusu ise bilgisizlikten kaynaklı ön yargılı tutum ile topluma ve kültüre yabancı olan kişileri ve grupları hedef alan davranışları anlamak ve açıklama için ortaya çıkmış bir kavramdır (Özmete, Yıldırım ve Duru, 2018: 193). Kökeni ırkçılıkla doğrudan ilişkilendirilen ve onun bileşenlerinden biri olarak kabul edilen yabancı düşmanlığı, bireyin farklı etnik kökene sahip diğer insanlardan veya gruplardan duyduğu korku ve endişeyi ifade eden psikolojik bir olgu olarak değerlendirilmektedir (Vorster, 2002: 297). Literatür açısından incelendiğinde "xenophobia" kelimesinden türetilen yabancı düşmanlığı terimi, Yunanca "xenos" (yabancı) ve "phobos" (korku) kelimelerinin birleşmesinden gelir. (Yılmaz, 2008: 27). Yabancı korkusu kavramı, genellikle yabancı olarak algılanan kişi veya gruplara karşı yoğun duyguların sonucunda ortaya çıkan duygusal, düşünsel ve davranışsal uzaklaşma isteğini ifade eder. Bu duygular arasında korku, kaygı, merak, endişe, nefret, güvensizlik, öfke ve tiksinti gibi hisler bulunabilir. Bu duygular, bireyin yabancıya karşı mesafe koyma, ondan uzak durma veya ilişki kurmaktan kaçınma eğilimine yol açabilir (Rydgren, 2004: 125). Başka bir tanımda ise yabancı düşmanlığı; kültürel kimlik içinde bağlantı kurularak yabancı olana karşı duyulan korku, güvensizlik veya nefretin dışa vurumu olarak belirtilmektedir. Bu tanım bağlamında yabancılar farklı kültürlerin taşıyıcı

unsurları olarak ulusun bütünlüğüne potansiyel tehdit oluşturan kişiler olarak görülmektedir (De Master ve Le Roy, 2000:425).

Kuramsal tanımı 18. Yüzyıla uzanan ve ırkçılık kavramı ile yakın ilişkisi bulunan zenofobi; öteki ve diğer olarak tanımlanana karşı klişeler ve önyargı üzerine kurulmuş korku endeksli davranış şekillerini yansıtmaktadır. Klasik ırkçılık olarak bilinen biyolojik ırkçılık tanımlamasında insan grupları biyolojik/fiziksel özellikleriyle birbirinden farklılaşmaktadır. Bu anlayışla değerlendirildiğinde klasik ırkçılık tanımında düşman; fiziksel ve biyolojik yönlerden baskın ırk gurubundan farklı, öteki ve aşağı olarak kabul edilen bireylerdir. Literatüre "yeni ırkçılık" olarak geçen kültürel ırkçılık tanımında, "öteki" kavramı sadece farklı etnik grupların üyelerini değil, aynı zamanda farklı kültürel kökenlere sahip olan göçmenleri de içerecek şekilde genişletilmiştir. Bu tanıma göre, ırkçılık sadece biyolojik veya fiziksel özelliklere dayanmaz, aynı zamanda kültürel farklılıklara da dayanabilir ve göçmenleri hedef alabilir. Bu yaklaşım, kültürel çeşitliliği kucaklayan bir toplumun önemini vurgularken, aynı zamanda göçmenlerin maruz kaldığı ayrımcılığa ve ırkçılığa dikkat çeker (Sumbas, 2009).

Yabancı düşmanlığı, genellikle kendinden farklı olan kişilere, inançlara, kültürlere, dillere ve hatta dış görünüşlerine karşı sergilenen bir düşmanlık biçimidir. Yabancı düşmanları, kendi sınıflarının daha üstün ve daha iyi olduğunu göstermek amacıyla diğer grupları dışlayarak bir "biz ve onlar" ayrımı yaparlar. Bu tutum, benmerkezci bir bakış açısını benimseyen insanların, sahip olduklarını diğerleriyle paylaşmak istememesinden kaynaklanır. Yabancı düşmanlığında genellikle iki grup vardır: "biz" ve "onlar". "Onlar" grubu sıklıkla aşağılanır ve dışlanır, toplum tarafından hedef haline getirilir. Bu kişilere karşı olumsuz duygular beslenir, nefret ve iğrenme gibi duygular yaygındır. Ülkede meydana gelen herhangi bir olumsuz durumda, sorumluluk genellikle bu gruba yüklenir ve onların ülkelerine dönmeleri ya da yok olmaları durumunda sorunların çözüleceği düşünülür. Tarihsel olarak birçok Avrupa ülkesinde görülen yabancı düşmanlığı, son yıllarda ekonomik nedenlerle artan göç olaylarıyla paralel olarak Batı Avrupa ülkelerinde de artış göstermektedir (Mora, 2011:3).

Arka planında kalıtsal farklılıklar bulunan ve üstünlük iddiasıyla şekillenen yabancı düşmanlığı ve ırkçılık tarihten günümüze varlığını sürdürmüş, ön yargı ve basmakalıp düşünceler etrafında varlığını devam ettirmiştir. Yabancı düşmanlığı kültürel benzerlikler ve ortak fiziksel özellikler dışında tanımlanan yabancıya karşı duyulan korku ve nefretin sosyal dışlamacı biçimlerinden birine dönüşmektedir (Yılmaz, 2008: 11). ırkçılık genellikle saç rengi, yüz tipi gibi fiziksel özelliklere dayanırken, yabancı düşmanlığı, dışarıdan gelenlerin topluma dahil olma düşüncesi üzerine kurulmuştur. Bu düşmanlık genellikle dışarıdan gelen herkesi hedef alır. Özellikle göçmen gruplara yönelik bir karşıtlık vardır. Göçmenleri ve mültecileri toplumsal bir sorun olarak gören bu bakış açısı, onları olumsuzlukların nedeni olarak suçlamakta ve dışlamaktadır. Temelde önyargılara dayanan bu görüş, zorunlu nedenlerle göç edenlere karşı ayrımcı ve dışlayıcı politikalara yol açmaktadır. Bu ayrımcı

politikaların ana nedeni ise göçmenlerin farklı kültürel özelliklere sahip olmalarıdır (Yıldırım, 2017:22). Kendisini zorla homojenleştirmek isteyen bir toplum yabancılardan korkar. Yabancıyı kabul edenin korkması gerekmez, kısa sürede onu yabancı değil sadece başka olarak algılayacaktır (Keskin, 2009:17).

Yabancı düşmanlığı ve ırkçılığın dayandığı unsurlar 21. Yüzyılın getirdiği sosyal ve ekonomik yeniden yapılanma süreci ile sosyokültürel farklılıklara taşınarak tekrar şekillenmektedir. Bu sebeple ırk unsurundan sıyrılarak yeni bir boyut kazanan yabancı düşmanlığı; ekonomik gerileme, gelecek endişesi, ulusal kimlik vurgusu gibi faktörlerle farklı bir boyut kazanmaktadır (Yılmaz, 2008: 17).

Zenofobi kavramını açıklamada duygular çok önemli bir yer tutar. Bu duyguların arka planında yatan sebeplerin analizi, duygunun ortaya çıkardığı davranışsal yönelimi ve duygunun kendisini anlamaya yardımcı olacaktır. Bir yabancı ile beraber yaşamaya başladığımızda onun varlığına, davranışlarına ve yaşam tarzına maruz kalmak kaçınılmazdır. Hayatımıza dahil olan 'öteki' ile karşılaşmak bir duygu karışıklığını da beraberinde getirir (Gasset, 2007 :95). Yabancınn psikolojik düşman ilan edilmesi onun ırkını, dinini, kimliğini, kültürünü, dilini ve başlı başına varlığını daha aşağı gören biri tarafından istenmeyen olarak ilan edilmesinden kaynaklanmaktadır. Bir çeşit kaygı bozukluğu anlamına gelen fobi kelimesi anlam itibarıyla zenofobik duyguların ortaya çıkması için somut ve rasyonel bir sebebin zorunlu olmadığını işaret etmektedir. İlerleyen aşamalarda ise bu duyguya sahip olan kişiler, yabancıyı takıntı haline getirerek paranoyaya varan boyutlarda 'yabancınn kendisine zarar verebileceği' düşüncesini gerçek olarak görebilmektedir (Hijerm, 1998: 335).

Yabancıya bir uyaran olarak dikkat kesilen birey, fobi kelimesinde olduğu gibi yabancı tarafından herhangi bir tehdit veya tehlikeye bağlı olmadan korku duygusunun ortaya çıkması ve korktuğu durumla karşı karşıya gelmemek için çaba göstermesine sebep olmaktadır. Bir duygu çeşidi olarak korku, tek başına bir duygulanım olarak kalmamakta, korkulan objeden veya bireyden nefreti ve tiksitmeyi de her zaman beraberinde getirmektedir. Yabancı kişiye karşı tedirginlik ve hoşlanmama duygusuyla şekillenen tavır, psikolojik bir düşmanlık seviyesine yükselebilmektedir (Yakushko, 2009 :44).

Bireyin olaylar karşısında verdiği tepkiler ve aldığı tavır her ne kadar doğal ve kendiliğinden gelişmiş olsa da duygular stratejik önem taşımaktadır. Olumsuz olduğu düşünülen öfke, nefret, kızgınlık gibi duygular kişinin topluma adaptasyon süreçlerinde yaşandığı için bunların irrasyonel olduğunu ifade etmek mümkün gözükmemektedir (Solomon, 2004:13). İçgüdüsel olarak kişinin yabancı olandan çekinmesi, korkması, tedirginlik hissetmesi doğaldır. Kişinin bilinmezlik ve belirsizliği ile karşısında duran bir yabancıya karşı mesafeli olması ve henüz tanımadan ona yönelik belli ölçekte kaygı duyması olağandır (Yakushko, 2009 :45). Zenofobik duygular ise bu durumdan daha farklı bir duygu durumudur. Öncelikle zihnimizde daha önce karşılaşmadığımız bir kişiye ve guruba karşı kalıplaşmış fikirler ve ön yargılar bulunmaktadır. Bu ön yargılar karşılaşacağımız yabancıya yansıtılmak üzere

hâlihazırda bekletilmektedir. Yabancı ile hiçbir iletişime ve temasa girilmese, yabancı hiçbir davranış sergilemese bile kişinin zihninde oluşan bu şablonlar yabancıyı zenofobinin odağına yerleştirmeye yeterli olmaktadır (Bernasconi, 2015: 7).

Yabancı düşmanlığının rasyonelliğinin sorgulanması ve fobi kelimesinin bir arada kullanılması bu tutumun doğru incelenmesi için mantık analizinin yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Bir obje veya durumdan, realiteden uzak ihtimaller dâhilinde korku duymak, nefret etmek, kavramdan da anlaşılacağı üzere fobi (aşırı korku) durumudur ve bu bir kaynağa yöneltilen nefretin mantıksal bir zorunluluğu bulunmamaktadır. Zenofobi temelinde psikolojik unsurlu bir duygu durumu olsa bile ona rasyonel olarak temel sağlayan faktörlerin olması kaçınılmazdır. Çünkü bu kadar geniş bir coğrafyada etkin ve günümüzde de bile hala sürdürülebilir bir yayılım sağlayan bir olgunun, yalnızca duygu temelli olması beklenemez (Güngör, 2018: 47). Yabancıların geldiği ülkeden ve yaşadığı kültürden kaynaklı dinî, ahlâkî ve davranışsal motifleri bulunurken, ev sahibinin de ön yargı, kategorileştirme ve tümevarım yoluyla oluşan ket vurucu bagajları bulunmaktadır. Bu iki bileşenin anlama ve anlaşma zemininde karşılaşma sağlayamayışı zenofobiyi bir duygu durumu olmaktan çıkarıp psikolojik düşmanlık hâline getirmektedir (Güngör, 2018: 53).

3.2. Zenofobinin (Yabancı Düşmanlığının) Nedenleri

Yabancı düşmanlığı temelde ekonomik faktörlerden kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte kültürel farklılıklar, dini ve siyasi unsurlar ve tarihsel dönemden aktarılan ön yargılar bu duygunun gelişiminde önemli rol oynamaktadır. Geçmişte kilise günümüzde ise yazılı basın bu düşmanlığın artmasında ve tabana yayılmasında büyük rol oynamaktadır (Mora, 2011:3).

20. yüzyıl sonlarına doğru yükselişe geçen yabancı düşmanlığı birçok faktörden beslenmektedir. Bunlar genel itibarıyla sömürgeci düzen sonrasında emek piyasasının kademeli olarak uluslararası boyuta ulaşması, uygulanan göç modelleri ve küresel sistemin getirdiği gelişmeler şeklinde ifade edilebilir. Bu iki neden bağlamında yoğun göç alan ülkelerde göçmenler kamusal sektörlerde rakip olarak görülmüşlerdir. Bu durum ülke içinde yaşamakta olan göçmenlere yönelik tepkileri artırırken ev sahibi konumundaki vatandaşların ülke yöneticilerinden yabancılar karşısında sosyal ve politik yönden daha koruyucu yasaların talep edildiği bir ortamı yaratmıştır. Özellikle aşırı sağ partiler tarafından Avrupa nüfusunun önemli bir kesimini oluşturan göçmenler, ülkedeki sorunların ilk sebebi olarak görülmekte ve bu yabancıların sınır dışı edilmesi talep edilmektedir (Yıldırım, 2017:22).

Ekonomik göstergelerin yabancı düşmanlığı ve ırkçılığı tetikleyen bir unsur olarak ortaya çıkması, sanayi toplumunun yıkılması sonrası önceki sosyal kimliğini kaybetmek istemeyenlerin ırkçılığa yeniden yorum getirmesi kapsamında açıklanmaktadır. Geçmiş dönemde seçkin tabakaya ya da işçi sınıfına ait kişiler toplumsal aidiyet duygularını çok daha fazla hissederken, günümüzde orta sınıf olarak tabir edilen grup daha kapsayıcı konumda

olup geniş kitlelere hitap edince, geçmişte kendini ayrıcalıklı gören bu grup dışlanmaya maruz kalan topluluk haline gelmiştir. Neticede kimliğini kaybetme ve asimile olma endişesi taşıyan bu gruplar, politikacıların ve hükümet mensuplarının bu duruma sebep olduğunu ileri sürerek göçmenleri hedef alan popülist söylemlere başvurmaktadır. Böylelikle göçmenler ve azınlık durumundaki mülteciler ulus-devletler tarafından çıkartılan sıkılaştırılmış yeni politikaların mağduru olabilmektedir. Çok kültürlülüğün doğurduğu tehdit algısı ve kaygı unsuru ırkçı söylem ve davranışların artmasına neden olmaktadır. Çok kültürlü bir ortamda meydana gelen her bir sosyal çatışma ortamı için sorumlu tutulacak bir grup bulunmaktadır. Bu gurubun üyeleri yabancı veya göçmen olmasının dışında içinde bulundukları toplumun geleceğini tehlikeye attıkları algılamasından kaynaklanabilmektedir. Milliyetçi söylemlerin, ulus- kimlik kavramlarının ön plana atılması da daha çok dışarıdaki tanımlamalar üzerinden yapılarak dışlama davranışlarıyla gerçekleştirilmektedir. Bu sebeplerden dolayı kendini tanımlama eylemi kendinden olmayan ve yabancı üzerinden yapıldığında ötekiyi vurgularken önemli bir yer işgal etmiştir (Yılmaz, 2008: 32).

Yabancı düşmanlığının ve ırkçılığın birden çok sebebi olduğu gibi, farklı görünüşleri de vardır. Bunlar ön yargılar, politik sızmalar, sosyal güvensizlik, tarihsel deneyim eksikliği, mücadele için yeterli politik irade eksikliği ve geleneksel klişelerdir. Bu çok çeşitli sonuçlara karşı geniş kapsamlı politik bir irade ve uygar bir görev bilinciyle mücadele edilebilir. Yabancı düşmanlığının bir başka sebebi ise, yabancıdan bağımsız olarak bireyin ya da toplumun krizleridir; ötekine nasıl davrandığımız kendimizi nasıl gördüğümüzle, nerede konumlandığımızla ilgili olabilir (Helbling, 2008: 45). Siyasi, sosyal, ekonomik kriz dönemlerinde, toplum bireylerinin yeniden bir araya gelmelerini sağlayacak bir yapılandırıcıya ihtiyaç duyulur. Bu durumlarda merkez olma vasfını güçlendirmek, üyelerin 'biz' duygusu etrafında birleşmelerini sağlamak için eksenlerin, yani yabancıların kullanılması oldukça işlevseldir. Toplumsal ve bilişsel yakınlıkların koptuğu kriz ve kaos durumlarında, yabancının fiziki varlığı görünür ve göze batır hâle gelir. Ötekinin tecrit edilmesi, 'biz'in sınırlarını belirginleştirmekte ve sınırın içindekiler için 'aidiyet' duygusunu içselleştirmektedir (Burjanek, 1999:54).

Yabancı ile karşılaşma ortamında bir kazanımın veya ortak alan paylaşımının olması durumunda zenofobik duygu ve tutumlar tetiklenmeye başlamaktadır. İnsanın yaşamını en iyi şekilde sürdürme çabasında, ekonomik ve sosyal refah birinci sırada gelir. Bu refaha yönelik herhangi bir tehdit unsuru ve algı ortaya çıktığında insanın kendi yaşamı, kendisi için öncelik nitelikte olduğu için kaygı ve tedirginlik uyandırabilir. Bu rekabete yabancı olanla girmek ise daha ağırdır. Kişi öncelikle hayatını devam ettirecek maddi koşulların sağlanması ve bu yöndeki güvenliğini tehdit edici unsurları kendinden uzaklaştırmak için çaba göstermektedir (Spinoza, 2011: 138).

Yabancı ve farklı olanı düşman olarak tanımlamada ilk etapta kişinin kendine yönelik güçlü faydacı arzusu bulunmaktadır. Bireyin veya toplumun yaşam alanına yönelik kısıtlama ve

tehdit algısı, zenofobinin ortaya çıkmasında ve güçlenmesinde önemli etkenlerdendir. Kişi yaşam önceliklerine kendi çıkarlarını, muhafaza edilecek haklarını ve kendi hayatını koyduğunda, kendi varlığı ile ilgili amaç ve projelerini gerçekleştirirken karşısına çıkan insanları kategorize eder. Kendi bulunduğu noktaya ulaşmasında engel gördüğü, problem yaratacağını düşündüğü kişileri düşman; kendini olumlu anlamda motive edecek, başarılı ilerlemesine engel olmayacak kişileri ise dost olarak sınıflandırır. Bu noktada yabancı bir objeye indirgenmiştir (Adorno, 2005: 135). Önyargılar, güvensizlik, korku ve kültürlerarası yanlış anlamalar pek kolay biçimde yabancı düşmanı ve ırkçı zihniyetle birbirine karışabilir. Düşmanlık ve yabancı olana karşı kin duymak, bir kültür çevresinin mensuplarını algılama biçimiyle sıkı sıkıya ilişkilidir (Keskin, 2009:32). Zenofobinin hedefinde olan yabancılara yönelmiş olan korku, gerçeği ortaya koymadığı gibi temelinde yanlış inanışlara dayanmaktadır. Zenofobik tutum bireyin sahip olduğu etnik kökeni, kültürü veya dinini daha seçkin görmesi ile de bağlantılıdır. Bu bağlamda diğer olarak isimlendirilen grubu hedef alan öfke, nefret, ayrımcılık ve şiddet gibi duyguların teşvik edilmesi zenofobinin göstergeleri arasındadır (Muchiri, 2016).

Yabancı düşmanlığını işaret eden temel davranışlar ise kültürel yönden farklı olan bireylere yöneltilen saldırganlık ve bu saldırganlık bağlamında ortaya çıkan kolektif korkudur. Bu davranış ve duygular yabancı düşmanlığının birçok yönden ırkçılık olarak yorumlanabileceğini ve bu olgunun ırkçılığı tetikleyen birçok faktör ile ortak unsurlara sahip olduğunu belirtmektedir (Vorster, 2002: 303). Bu bağlamda yabancı düşmanlığı da ırkçılıkta olduğu gibi ayrımcılık, basmakalıp davranışlar, ön yargılar, yanlış inanışlar gibi birçok ortak sonuca yol açmaktadır. Daha da önemli olan nokta ise yabancı düşmanı ve ırkçı inanışlar genellemeler yolu ile birçok birey tarafından rasyonalize edilmektedir. Geçmişten günümüze taşınan ve geçerliliği olmayan bu inanışlar aynı zamanda bireylerin kişisel çıkarımları ile temellendirdiği hatalı bilgiler, yabancı düşmanı ve ırkçı tutumlara gerçekçi bakılmasını mümkün kılmaktadır. Sonuç itibariyle daha çok bilinmeyene yönelik korku, endişe ve tedirginliği içeren yabancı düşmanlığı tüm bu duyguların pekiştireci olarak ön yargılı algılamalar ile temellendirilmiş psikolojik bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır (Rydgren, 2004: 124).

Ön yargılar yabancı düşmanlığının bir sonucu olarak düşünüldüğünde yabancı düşmanlığı ve ön yargılı tutum birbirleriyle daimî bir etkileşim içerisinde olan kavramlardır. Yabancı düşmanlığının özellikle yirmi birinci yüzyılda artış göstermesi yöneticiler tarafından genellikle ekonomik kriz olarak açıklanmaktadır. Yabancı çalışanlar ve göçmen işçilerin yerli halk tarafından istenmedikleri ve toplumsal kabul görmedikleri farklı yaşam formlarında ortaya çıkmaktadır. İşsizliğin ve kötü gidişatın sorumlusu olarak görülen yabancı işçilerin ülkelerine geri gönderilmelerinin bir çözüm olacağı düşünülmektedir (Doyuran, 1990 :60).

Yabancı kavramının ortaya çıkmasında kültür ve kimlik gibi kavramlar belirleyici faktörler arasında görülmektedir. Yabancılara yönelik düşmanca algılamalara katkıda bulunan ulusal

kültürel kimlik oluşumu çoğunlukla etnik köken ve kültürün belirleyici unsurlarının bir araya gelmesiyle şekillenmektedir. Ayrıca yabancıların içinde yaşadıkları toplumda korku yaratmalarının sebebi sadece o toplumun kültürlerini bilmemek değil aynı zamanda mevcut kültürel yapıyı değiştireceği ve onu da yabancılaştıracağı algısıdır. Bu bakış açısı yabancılarla düşmanlık besleyen bireylere göre ulusal kimlik ve kültürel dokuyu kuşatanlara karşı koruma sağlamaktadır (De Master ve Le Roy, 2000:425). Kültürün önemli yapı taşları olan aile yapısı ve kadın erkek ilişkilerinde ortaya çıkan davranışsal farklılıklar bir topluluğu diğeri için rahatsız edici kılabilir. Bu kaygıların arka planında ise yabancıların beraberinde getirdiği kültürel, dini ve yaşamsal davranış kalıplarının yerli toplumun kendi kökleriyle oluşturduğu kimliği bulandıracağı algısı bulunmaktadır (Han, 2015 :9).

Yabancı düşmanlığı, farklılık veya çok kültürlülüğe karşı sürdürülen yaygın düşmanlığın ifadesi olarak ele alınmaktadır. Bu farklılık yalnızca dini ve etnik farklılığı kapsamamakta bazen cinsiyet farklılıkları da çatışma ve gerilime sebep olabilmektedir (Aliboni, 2006: 2). Yabancılarla karşı duyulan korku, endişe ya da tedirginlik gibi korkuların kaynağı salt onların yabancı olmalarından öte, kendi gelecekleri ve yaşamları açısından yarattığı tehlike ve bu tehlikenin ortaya koyduğu kaygıdan kaynaklandığı tartışılmaktadır (Yılmaz, 2008: 31). Yabancı düşmanlığını etkileyen faktörlerin başında mevcut sosyal yapının hızlı dönüşümü, toplum içinde ekonomik gösterge ayrımının keskinleşerek zengin-fakir, işsiz-iş sahibi arasında her geçen gün artan farkın ve adaletin sağlanmasındaki başarısızlık gelmektedir (Maier, 2002: 91).

3.3. Zenofobi ile İlişkili Kavramlar

Zenofobi anlam olarak yabancı düşmanlığını ifade etse de gerek tanım gerek çalışma alanları bakımından sıkça yanlış ifade edilen bir kelimedir. Ayrımcılık, ötekileştirme, dışlanma ve ırkçılık gibi diğer benzer kavramlar ile ilişkili olsa bile kapsam durumu ve teorik bakımdan farklılıkları bulunmaktadır.

3.3.1. Ayrımcılık ve ötekileştirme

Ayrımcılık en basit tanım ile bireylerin veya grupların ırk, etnik köken, dil, din, cinsiyet ya da renk gibi sebepler ile diğerlerinden farklı muameleye maruz kalması olarak tanımlanabilir. Ayrımcılığa maruz kalan kişiler toplumsal hayatta eğitim, sağlık, işe alma gibi birçok kamusal hizmetten yararlanma noktasında olumsuz muamelelere tabi tutulmaktadır (Akdemir, 2014: 2). Teorik anlamda ayrımcılık; kökeninde ön yargılar bulunan bir dışlama ve tahakküm mekanizmasıdır. Belirli bir topluluk veya bu topluluğun üyelerini hedef alan olumsuz tutum ve davranışların tümünü kapsayan süreçtir (Göregenli, 2010: 57). Ayrımcılık bir noktada tercihlere dayanmaktadır. Doğrudan ayrımcılığın ortaya çıkması için bireyin;

karşılaştırılabilir durumlarda, etnik köken veya ırk farklılığından kaynaklı farklı muameleye tabi tutulması gerekmektedir (Yılmaz, 2008: 163).

Ötekileştirme; bir gurubu, bir kişiyi, bir zümreyi ya da halkı hedef alan, olumsuz yargılar içeren algı ve düşünce biçimidir. Etkin olan grubun karşı tarafı küçümseyerek, kendini üstün görmeye çalıştığı ve insanları gruplandığı negatif bir önyargıdır. Fiziki mesafeden bağımsız yapılan ötekileştirmelerde mesafe ortadan kalksa bile ötekileştirme durumu her şekilde hissedilmektedir (Sağlam ve Yaşar, 2017: 140). Bu sebeple öteki olmanın anlam içeriğinde olumsuzluk hali her durumda hissedilmektedir. Kişi ben sınırlarını kendinden farklı olan ötekiyi olumsuzlaştırarak çizmektedir (Kiraz, 2011: 153-154).

Tarih boyunca birbiriyle çatışma ve savaş halinde olan toplumların birbirine üstünlük kurma iç güdüsü, iktidara sahip olma ve devam ettirme gayesi günümüze kadar süregelmiştir. Çağdaş hukuk devletlerinde bile açıklanamayan güçlü olma mücadelesinin yön verdiği davranış kalıplarını görmek mümkündür. Bireyin toplum içinde taşıdığı farklı özellikler çoğunluk tarafından farklı muameleye maruz kalmasına ve hatta dışlanmasına sebep olabilmektedir. Farklı coğrafyalar ve kültürlerde yaşamakta olan insanların çoğunluğa göre sahip olduğu farklı yaşam tarzı, fiziki özellikleri ve inanışları korku ve tehdit olarak yorumlanmakta ve bu kişiler ötekileştirmeye maruz kalmaktadır (Ünver, 2015: 29).

Göçmen, potansiyel bir tehdit bağlamında yorumlanan ötekidir. Farklı kültüre, kimliğe veya etnik kökene sahip olan göçmen gruplara gittikleri ülkenin yerli halkını değiştireceği, kültürel yapıyı bozacağı ve uyum sorunlarına sebep olacağı algısıyla yaklaşılmaktadır. Bu algı toplumun özgün yapısına ve bütünlüğüne karşı potansiyel tehdit olarak yorumlanmaktadır (Triandafyllidou, 2014: 42). Avrupa ülkeleri öteki kavramını yorumlarken diğer coğrafyalar ve kendinden olmayan diğer insan gruplarını ifade etmektedir. Bunun örneklerini 12. ve 18. Yüzyıllarda Avrupa'da Hristiyan olmayan farklı din mensuplarının öteki olarak yorumlanmasında görebiliriz. Rönesans ile birlikte filozoflara ve bilim insanlarına inanmayan kesimler öteki olarak tanımlanmıştır. 20. Yüzyıla gelindiğinde ise Batılı ülkeler kendilerinden aşağıda gördükleri dini inancı, toplum yapısı, kültürü farklı olan üçüncü dünya ülkelerini tanımlarken öteki kavramını kullanmıştır (Staszak, 2008:3-4). Yoğun göçe maruz kalan gelişmiş ülkelerde göçmenleri hedef alan sistematik ötekileştirme göç hareketleri sonrası düşük ücretle çalışmayı kabul eden göçmenler sebebiyle işsizlik kaygıları ile emek sermayesinin düşüklüğü olarak ortaya çıkmaktadır. Tüm bu sebepler sonucunda yerli halkta oluşan kaygı ve endişe göçmenlere yansımakta ve onların sosyal hayattan dışlanmasına hatta ötekileştirilmelerine neden olmaktadır (Kocabaş ve Özdemir, 2018: 5).

Günümüz toplumlarında ötekileştirme bireysel davranışlarda gözlemlendiği gibi devletin yönetim kademelerinde ve otoriter yansımalarda da görülmektedir. Bireyler kendi varlığı ve iradesini ortaya koyabilmek için öteki arayışına girerken, devletler ise siyasi icra ve otorite için öteki devlete ihtiyaç duyar. Bireylerin yaşamından devlet otoritesine uzanan öteki ihtiyacı kötü gidişat ve olumsuz durumlarda ötekileştirmeyi kolay hale getirmektedir.

Kurulmuş olan mevcut durumdaki düzenin devamı ve ikili ilişkilerdeki güç dengesinin sağlanması için genellikle zayıf ve farklı olan kolayca ötekileştirilmektedir. Bu ötekileştirmenin dayanağı fiziksel ırksal bazen de cinsel eğilimlerden kaynaklı olabilmektedir. Bu sayede birey ya da devlet ötekileştirme yolu ile kendine meşruiyet kazandırmakta ve varlığını devam ettirmeyi amaçlamaktadır. Bireysel olarak gerçekleştirilen ötekileştirme ile mücadele etmek zor iken sistematik yapılan ötekileştirmeler otorite sahiplerinin uygulamalı yürüttüğü planlar dahilinde mücadele edilebilir hale gelmektedir (Çetin, 2003: 69).

3.3.2. Sosyal dışlanma

İlk defa Rene Lenoir tarafından toplumun dışlanmış kesimlerini tanımlamak için kullanılan sosyal dışlanma kavramı 1970'li yıllarda Fransa'da ortaya çıkmış, dayanışma, içermek, bütünleşme gibi merkezi önem taşıyan politik ve ekonomik tartışmalardan türemiştir. 1980 ve 1990'lı yıllar boyunca Avrupalı politikacılar tarafından kabul edilerek daha yaygın kullanılmaya başlamış ve ilerleyen süreçte göç ve yoksulluk kavramları ile beraber kullanılmıştır (Deniz, Ekinci ve Hülür, 2016: 22). Toplumsal kabul görme ve dahil olma sürecinde yaşanan uyum ve entegrasyon problemlerinin sonucu olarak ortaya çıkan sosyal dışlanmada bir gurubun üyeleri kültürel, sosyal ve ekonomik faaliyetlerden yararlanırken diğer grup üyeleri faydalanamamaktadır (Yükseker, 2012: 234). Bu durumdan en çok etkilenen kesimler ise başta göçmenler, çocuklar, kadınlar, güvencesiz ve geçici işlerde çalıştırılanlar, hükümlüler, çocuklar, engelli ve yaşlılardır. Sosyal dışlanma çoğu zaman göç olgusu ile birlikte meydana gelmekte ve göçmenler toplumsal dışlanma potansiyeli ile yaşamlarını sürdürmektedir (Deniz, Ekinci ve Hülür, 2016: 29). Sosyal dışlanma bireylerin engellilik, yoksulluk, işsizlik, yaşlılık gibi sebeplerden dolayı sağlık, eğitim ve kültürel imkanlardan yararlanamaması; karar alma süreçlerine katılamaması, üretim etkinliklerine dahil olamaması şeklinde tanımlanabilecek çok boyutlu ve kapsamlı bir kavramdır. Ayrıca bireyin hâkim geleneksel kültür içine hapsedilmesi, toplum dışına itilmesi ve yeniliklerden uzak tutulması olarak kullanılabilir (Genç ve Seyyar, 2010: 645). Farklı bir tanımda ise sosyal dışlanma bir grup insanın yaşamakta olduğu çevre içerisinde bireysel veya grup olarak deneyimlediği her tür dezavantajlı durumu ifade eden bir kavramdır (Gezgin, 2016: 73).

Sosyal dışlanma sosyal içermenin zıddı bir durum olarak karşımıza çıkmakta ve sekiz önemli kriter düzeyinde incelenmektedir. Bunlar; iş gücü piyasası, sosyal güvenlik, sağlık sektörü, mülkiyet ve konut, siyasal sistem ile sosyal hayata katılamama ve statü düzeyidir (Berman ve Phillips, 2000: 334). Bu kriterler kapsamında değerlendirilen göçmen gruplar yerel toplum tarafından mevcut yaşam tarzına yönelik tehdit unsuru olarak görülmekte ve işgalci, yabancı, istilacı gibi kavramlarla yorumlanmaktadır. Bu durum gelişmişlik seviyesinden bağımsız göç hareketlerinin sosyal boyutuna yönelik ırkçılık, ayrımcılık, sosyal dışlanma, ötekileştirme gibi birçok risk faktörünü ortaya çıkarmaktadır. Bu risk faktörleri bir süre sonra kayıt dışı

istihdam, yoksulluk, ekonomik darboğaz gibi mali problemlerin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Irk, dini inanç, etnik köken ve değer yargılarının oluşturduğu bağlar ile meydana gelen birlikteliğin özünde göçmenlere, ya da azınlık kesime yönelik dışlama ve ötekileştirme güdüsü her daim mevcuttur (Çakır, 2002: 84).

Sosyal dışlanma kavramının son dönem ortaya atılmış moda bir kavram olmadığı ve geçmişten beri varlığını sürdüren yoksulluk kavramının moda adı altında gösterildiği belirtilmektedir. Diğer taraftan sosyal dışlanma yalnızca yoksulluk kavramından ibaret değildir. Yoksulluğu da içine alan geniş bir kavramdır. Çünkü dışlanmaya maruz kalan kesim her zaman yoksul insanlar değildir. Göçmenler, engelliler, kadınlar ve çocuklar, azınlıklar yoksul olmasalar bile toplumsal dışlanmaya maruz kalabilmektedirler. Çok boyutlu bir tanımlı olan sosyal dışlanmanın en temel noktası ekonomiden ve iş gücü piyasalarından dışlanmadır. İşgücüne dâhil edilmeme hususunun diğer boyutlardan farklılaşan yönü ekonomik alanda dışlanmanın her şeyden dışlanmak manasına gelmesidir. Örneğin mültecilerde olduğu gibi vatandaşlık haklarından mahrum edilmek işgücü piyasalarına dâhil olma fırsatlarını engelleyebilmektedir. Refah ve gelişmiş devletlerinin tamamında işgücünden dışlanma aynı etkiye sahiptir. Ekonomik anlamda dışlanma diğer dışlanma türlerinin alt yapısını oluştursa da dışlanma siyasal, kültürel, hukuki ve kişisel boyutları içine alan geniş kapsamlı süreçlerin bütünü olarak kabul edilebilir. Bu süreçlerin başlangıç noktasını ekonomik yaşamın dışına itilmek oluşturmaktadır (Topgöl, 2016: 270).

Suriyeli göçmenlerin yaşadıkları sosyal dışlanmaya bakıldığında bu dışlanma onların hem göçmen kimliğe sahip olmaları hem de emek piyasalarında yol açtıkları krizler ve yoksulluk nedeniyle karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca yaşadıkları bu dışlanma etnik ve kültürel farklılıklarla beslenirken her geçen gün derinleşen ekonomik motivasyonlar ile daha da güçlenmektedir (Deniz, Ekinci ve Hülür, 2016: 29). Suriyeli sığınmacılara ülkemize geldikleri ilk yıllarda gösterilen misafirperver ve yardımseverlik hem sığınmacı sayısının artması hem de sürenin uzaması ile giderek azalmıştır. Yerli halkın almış olduğu sağlık hizmetlerindeki aksama, kira artışları, gelir kayıpları gibi sorunlar Suriyeliler ile olan toplumsal ilişkilerin bozulmasına sebep olmuş, zamanla sosyal dışlanma olgusunun belirginleşmesine ve birçok gerilime sebebiyet vermiştir (Erdoğan, 2015: 22).

3.3.3 Irkçılık

Irk kavramı Avrupa tarihini ve ulusal oluşumunu tanımlamak için 16. yüzyıl başlarında İngiltere’de ortaya çıktı. Irk düşüncesi Fransa ve İngiltere gibi yeni kurulan ulus devletlerin demografik yapısını bir araya getiren farklı grupları tanımlamak ve sonradan ulusal sembol haline dönüşen kavramları ifade etmek için kullanılıyordu. Çıkış noktası doğa bilimlerinde bulunan ırk, biyolojik benzerlikten ziyade aynı tarihsel geçmişe ve kökene sahip olan nüfusu

ifade etmektedir. İlk uygulamalı tanımları hayvanlar ve bitkiler aleminde yapılmıştır (Milles, 2000: 47).

İrkçılık bir milletin diğer bir millettten daha üstün olduğu inancıyla şekillenen bireysel nefret ve korkunun ötesinde bir duygudur. Ait olduğu ırkı üstün gören insan diğer ırklara karşı potansiyel bir ayrımcılık taşır ve bu potansiyel ayrımcılık çatışma ve olumsuzluk durumları ile birlikte fiili nefret haline dönüşebilmektedir. Bireyin mensubu olduğu millete duyduğu sevgi, bağlılık ve üstünlük duygusu ne kadar yoğun ise, diğer milletleri ve bu milletin fertlerini daha aşağıda görme, alt seviyede değerlendirme eğilimi artabilir; dolayısıyla öteki diye tabir edilen bireylere ait olumsuz özelliklerin kendi milletine zarar vereceği ve kültürel motifini bozacağı düşüncesi onu yabancidan uzaklaştırmaya sevk edebilir (Bernasconi, 2015: 9). Yabancı kültüre karşı duyulan korku, üstün görülen kendi kimliğin ve milliyetin zarar görmesinden ve bir arada yaşamının safi olanı bulandıracağına olan inançtan doğan korkudur. Bireyin kendi ben'ini koruma güdüsüyle öteki olanı dışlanması ve nefret objesi haline dönüştürmesi ırkçı düşünceleri doğurmaktadır (Helbling, 2008: 4).

İrka dayalı farklılıklar insanların gen dizilimine göre değerlendirilmiştir. Aydınlanma döneminde çalışmaları başlatılan bilimsel ve rasyonel tabanlı bir proje olan ırkçılık bu dönemde batılı medeniyetlerin üstün olduğunu ifade eden bir teori haline gelmiştir (Taş, 1999:41). İrkçılık; ayrımcılık, yabancı düşmanlığı, hoşgörüsüzlük, entegrizm, kültürel rölativizm (görecilik) ve kökten dincilik (fundamentalizm) gibi birçok kavramla da yakın ilişkisi olan kompleks yapıda bir tanımlamadır. İrkçılık bağlamındaki ortaya çıkan bu kavramlar bireyin sosyal ve toplumsal güvensizliğinin sonucu olarak gelişmektedir. Geleceğe dair duyulan korku ve güvensizlik ve aynı zamanda işsizlik ve fakirlik gibi ekonomik unsurlar ile ırkçılığın artmasına sebep olmaktadır. İrkçılık söyleminin en sık kullanılan ögesi olan göçmenler aşağı ırk bağlamında görülmelerinden ziyade sosyal, kültürel ve ekonomik unsurlar gibi birçok nedene bağlı olarak dışlanmakta ya da nefret edilmektedir. Bu sebeple özünde ekonomik imgeler yatmakta ve göçmen işçiler ırkçılığın yeni kurbanları olmaktadır. (Akıllıoğlu,1997: 105).

Bireyler arasındaki kalıtsal değişkenleri (kan, gen) ve ahlaki davranış farklılıklarını doğal etken olarak gören yeni ırkçılık kavramı, kendinden olmayanı dışlama, onlara nefretle bakma ve gerektiğinde saldırgan tutumun doğal gerekçesini savunmaktadır. Geçmişten günümüze birçok değişim gösterse de ırkçılığın temelinde ötekileştirme yatmaktadır. Ötekileştirme üzerinden meşruiyet kazanma amacını güden, farklı toplulukların bir arada yaşamasını engelleyen, küresel barışı tehdit eden ırkçılık, aşırı sağ partilerin temel ideolojisine dönüşmüştür (Ünver, 2015:67). Günümüzde ötekiyi algılayış ve öteki olana olan bakış ile şekillenen ırkçılık, etnik kökenli bir ortak payda ile biz ve onlar arasındaki farklılığa bağlanmaktadır. Ön yargı ve hoşgörüsüzlüğün yansıması olarak farklı gruplar arasında ortaya çıkan ırkçılık ve yabancı düşmanlığının davranış biçimine dönüşmesi öteki olandan üstün görülen özelliklerin ve değerlerin ön plana çıkarılmasıyla oluşmaktadır (Vorster, 2002: 297).

3.4. Zenofobinin (Yabancı Düşmanlığı) Hedefindeki Suriyeliler

Kendi evinde işgal edilmişlik hissi ve otantik kültürünün farklı bir kültür tarafından bozguna uğratılacağı korkusu yabancıya ve ötekiye duyulan nefreti artırmaktadır. Bu durum potansiyel nefreti bir süre sonra şiddete dönüştürebilmektedir. Yabancı olarak görülen kişi kültürü, dili hatta varoluşu yok etmeyi hedefleyen tehlike olarak yorumlanmaktadır. Yerleşik nüfus ile dışarıdan gelen kitle arasında kültürel farklar çok az olsa dahi hatta aynı dinsel, etnik kodlarda paydaşlık etseler bile tehlike yorumu değişmemektedir. Dışarıdan gelen nüfus etnik kimliğinden ve kültüründen bağımsız yerli halk tarafından istilacı olarak görülme potansiyeline sahiptir. Suriye iç savaşı sonrası ülkemize sığınan Suriyeliler de yerleşik halk tarafından istilacı olarak görülmekte ve dolayısıyla toplumsal dışlamanın kurbanı olmaktadır. Etnik ve dinsel farklılık gözetilmeksizin Suriyeli kimliği üzerinden dışlanmaya maruz kalan Suriyeliler ekonomide yaşanan sıkıntıların artış göstermesiyle dışlayıcı muamelelere daha çok maruz kalmaktadır (Bauman, 2013: 60).

Suriyeli sığınmacıların yoğun olarak yaşadığı sınır illeri ve büyük şehirlerde yaşanan işsizlik sorunu işverenler tarafından Suriyelilerin "ucuz işgücü" olarak görülüp daha çok tercih edilmesiyle birlikte yeniden gündeme gelmeye başlamıştır. Yabancı çalışan tercihi, yaşanan işsizliğin nedenlerinden biri olarak görülmekte ve Suriyeli sığınmacılara yönelik öfkeyi artıran bir etmen olarak değerlendirilmektedir. Aynı durum kira artışları için de gözlemlenmekte, kira artışları enflasyon ve ekonomik göstergelere göre değil Suriyelilerin gelişine bağlanmakta ve nefretin ibresi Suriyelilere yönelmektedir. Barınma ihtiyaçlarının karşılanması noktasında da problemler yaşayan Suriye halkı kiralık konut bulma noktasında sosyal dışlanmaya maruz kalabilmektedir. Birden fazla ailenin beraber yaşaması çocuk sayılarının fazlalığı gibi sebeplerle konut sahipleri evlerini bu kalabalık ailelere kiraya vermeyi tercih etmemektedir. Bu mekânsal dışlanma sonucu Suriyelilerin daha yoksul semtlerde oturmayı tercih etmesi hem buralarda konut kiralalarını yükseltmiş hem de kentsel kaynakların kıtlığı gerilimin ön ayağı olmuştur (Ekinci, 2015:51).

Düşük gelir gurubuna bağlı işçi ve esnaf kesimin yaşadığı il ve ilçelerde Suriyeli nefreti daha ziyade sosyo-ekonomik bir temelde görünür olmaktadır. Bunun en belirgin örneğini kira artışları ve ucuz işgücü olguları üzerinden gelişen Suriyeli karşıtı söylemler oluşturmaktadır. İşsizlik ve kira artışlarından kaynaklanan bu öfkenin ibresi mülk sahipleri ve işverenlere değil, sığınmacılara yönelmektedir. Bu durum zamanla işverenlerin Türk işçi çalıştırmak istememesine ya da çalıştırsalar bile Suriyeliler ile aynı ücreti ya da daha düşük ücreti vermek istemelerine sebep olmaktadır. Böylece sosyo-ekonomik problemlerin kaynağı Suriyeli kimliğine dayandırılarak, sınıfsal bir milliyetçilik nefreti vücut bulmaya başlamaktadır. Mevcut sınıfsal nefret ise zamanla kimlikli olanı da kuşatarak nefretin alanını büyütülmektedir. Zira üstün konumda bulunan hâkim kimliğin azınlık kimlikleriyle gerilim yaşadığı ortamlarda, azınlık kimlik kavramına bir de sınıfsal konum eklenince ırkçılığın boyutları daha da büyüebilmektedir (Sümer, 2010: 250). Yabancılar karşı

sergilenen ön yargılı tutumun ırktan çok kültürel farklılıklardan kaynaklanması zenofobide ırkçılıktan daha öte bir boyutun dikkate alındığının göstergesi olarak okunabilir. Türkiye'de zaman zaman görülen yabancı karşıtlığının aynı dine tabi olmalarına rağmen Suriyeli mültecilere yöneltilmesi dinsel farklılıktan çok yaşam biçimleri ve davranış tarzı farklılıklarının düşmanlığı beslemekte olduğunu göstermektedir (Yakushko, 2009 :45).

Suriyelilerin topluma açık alanlarda çok fazla görünür hale gelmesi, hastane toplu taşıma gibi kamu hizmetlerinde yoğunluğa sebep olmakta ve yerli halkın bu hizmetlerden faydalanırken aksaklık yaşaması Suriyelilere yönelik şikâyetleri artırmaktadır. Bakış açısı zamanla kendi kamusal alanlarının Suriyelilerce istila edildiği ve yerel kültürel dokunun bozulduğu düşüncesini de beslemektedir. Bu düşünceye göre Suriyelilerin gelmesiyle birlikte bozulmaya başlayan eskiye nazaran homojen ve nispeten yerli sayılan kent kültürü ve dokusu zamanla hibrit bir yapıya bürünmeye başlamıştır. Bu karma doku halkın sahip olduğu kültürü yok edeceği endişesini diriltmekte ve yabancıyı bir istilacı olarak görme eğilimini kuvvetlendirmektedir. Böylece kamusal alanın yabancılar tarafından işgal edildiği düşüncesi, yabancıları muhtemel her suçun ve kötülüğün sebebi olarak görmeye imkân tanımaktadır (Ekinci, 2015:51).

Ekonomik problemlerin artması ve bunun sonucunda ortaya çıkan toplumsal bunalımın çözümü noktasında politika yürütemeyen yöneticiler, ülkedeki yabancıları sorunların kaynağı olarak göstermektedir. Böylece ekonomik kriz sonrası oluşan toplumsal sorunların azaltılması konusunda yabancılar ötekine duyulan nefret ve korkunun simgeleri haline getirilip hedef olarak gösterilmektedirler. Kültürel farklılıktan kaynaklanan yeni ırkçılık denilen bu düşmanlık, grup ya da halkların diğerine üstünlüğünü değil, geleneklerin, hayat tarzlarının bağdaşmazlığı temeline dayanır (Balibar ve Wallerstein, 1993:29).

Suriyelilere yönelik tepkiyi belirleyen en önemli parametrelerden biri onların geçici mi yoksa kalıcı mı olacağı sorusudur (Alexander, 2003: 416). Suriyeli sığınmacıların ülkelerine ne zaman döneceklerinin belli olmaması, vatandaşlık verilen Suriyeli sayıları, geçici koruma statüsünün nihai geleceğinin belirsizliği toplumda Suriye karşıtlığını ve daha geniş bir ifade ile yabancı düşmanlığını körükleyen aktörlerden birine dönüşmektedir (Odabaş, 2020: 49).

3.5. Zenofobi (Yabancı Düşmanlığı) ile Mücadele ve Entegrasyon

Yabancı düşmanlığı ile mücadele konusunda yapılan ilk çalışmalar Avrupa topluluklarının temel hak ve özgürlüklerin korunması kapsamında yürütülmeye başlamıştır. 1986 yılında yabancı düşmanlığı ve ırkçılığa karşı bildiri olarak yayınlanan ortak önlemler somut adımlar içermemesi ve tebliğ ile sınırlı kalması sebebiyle uygulamaya konulamamıştır (Şeref, 1997: 139) 20. yüzyılın sonlarına doğru yükselişe geçen yabancı düşmanlığının artan tehdit boyutları Avrupa Birliği bünyesindeki bazı kuruluşları ve sivil toplum örgütlerini harekete geçirmiştir. Ortak amaçlarının yabancı düşmanlığını kontrol altına almak ve ayrımcılığın

etkilerini azaltmak olan bu kuruluşlardan ilki 1993 yılında kurulan ECRI (İrkçılığa ve Hoşgörüsüzlüğü Karşı Avrupa Komisyonu) yabancı düşmanlığı, ırkçılık ve antisemitizm ile mücadele eden insan hakları izleme organıdır (ECRI, 2016). 1997 yılında ise ırkçılıkla mücadele kapsamında Avrupa İrkçılık Karşıtı Ağı (ENAR) kurulmuştur. Amaçları farklı etnik gruplara mensup kişilere yöneltilen dışlama ve ayrımcılık ile mücadele etmek ve ırkçı söylemleri ortadan kaldırmaktır (Dinç, 2007:45). Aynı yıl kurulan Avrupa İrkçılık ve Yabancı Düşmanlığını İzleme Merkezi (EUMC) ırkçı davranışları incelemiş ve analiz etmeye çalışmıştır. Daha sonra isim değişikliği ile Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı (FRA) olarak faaliyetlerine devam eden kuruluş üye ülkelere insan hakları politikaları konusunda danışmanlık yapmaktadır (Karayiğit ve Özceviz, 2018: 25).

Yabancı düşmanlığı ve ırkçı davranışlar hangi sebebe dayalı olursa olsun birey ve toplumsal öğelerden bağımsız düşünülemez. Bu sebeple alınan önlemler ve mücadelelerin çıkış noktasında toplum ve onun yapı taşı konumundaki insan olmak zorundadır. Avrupa Birliği ve diğer ülkelerde ırkçılık ve yabancı düşmanlığına karşı yürütülen ekonomik ve siyasi tabanlı politikaların başarısız ve etkisiz olması bu çalışmaların toplumsal ve sosyal boyutlu çalışmalardan bağımsız yürütülmesinden kaynaklanmaktadır. Toplumu, sosyal hayatı ve bireyi ele almadan yapılan çalışmalar yabancı düşmanlığı ve ırkçılığın etkilerini azaltmada yetersiz kalmaya sebep olmaktadır (Yılmaz, 2008: 205).

Yabancı düşmanlığı ve ırkçılık ile yapılacak kapsamlı ve etkin bir mücadele entegrasyon politikalarındaki başarıya bağlı bir süreçtir. İki yönlü bir süreç olan toplumsal entegrasyon sürecinde hem göçmen grupların hem de yerli halkın iyi niyet, hoşgörü, etkileşim gibi konularda göstereceği çaba önemli bir yer tutmaktadır (EUMC, 2006). Göçmen ve mültecilerin aşağı ırk olarak görülmesi ve maruz kaldıkları sosyal dışlanma onları gettolaşma sürecine itmektedir. Bu süreç onların entegrasyon konusunda çaba sarf etmedikleri ve toplumdan kaçtıkları düşüncesini meydana getirerek bir kez daha dışlanmalarına yol açmaktadır. Hâkim kültüre uzak yaşadıkları için yerleşim yerleri dışına itilen yabancıların toplumsal entegrasyon konusunda başarılı olmaları daha da zorlaşmaktadır. Dışlanan göçmenlerin gettolaştıkları mahallelerde kendi değerlerine ve kültürlerine sarılarak toplu hareket etmeye başlamaları yerli halk tarafında endişe ve korku ile karşılanmakta ön yargıları ve düşmanlığı pekiştirmektedir. Yabancılar karşı beslenen ön yargılı tutum toplumsal davranışlarda ortaya çıkan çelişkiler ile daha da güçlenmekte, yabancı düşmanlığının altında yatan saldırganlık ve korku toplum tarafından meşru hale getirilmeye çalışılmaktadır. Yabancıların suça karıştıkları ve toplumsal huzuru bozduklarına dair iddialar uluslararası terör olaylarındaki artış ile somut gerçekliğe dönüşmekte aynı şekilde mali krizler, işsizlik, enflasyon artışı gibi ekonomik olumsuzluklar yabancılarla ilişkilendirilerek ırkçı söylemler normalleştirilmeye çalışılmaktadır. Bu söylemlerin siyasi platformlara taşınarak politikaya yön vermesi haklılık payını artırarak davranışlara dönüşmesine yol açmaktadır (Odabaş, 2020: 58).

Yabancı düşmanlığı ve ırk ayrımcılığının içerdiği sosyal dışlama unsuru toplumsal entegrasyonun önündeki en büyük engellerden biridir. Yerli halkın ve göçmen grupların karşılıklı tutum ve davranışları ile ilerleyen entegrasyon sürecinin düşmanlık ve ırkçılık öğeleri içeren bir ortamda gerçekleşmesi mümkün gözükmemektedir (Yılmaz, 2008: 185). Göçmen gruplara büyük sorumlulukların düştüğü bu süreçte iyi niyet ve sosyal etkileşim önemli bir yer tutmaktadır. Bulunduğu ülkenin dilini ve kültürünü öğrenmek sosyal hayata dahil olabilme sürecinde önemli bir yer tutmaktadır. Her ne kadar karşılıklı etkileşim ve iletişim süreci gerektiren bir konu olsa da bu süreçte yürütülecek politikalar ve atılacak adımlar her ülkenin kendi toplumsal yapısına, değerlerine, kültürel geleneklerine ve tarihsel geçmişine bağlı olarak farklılık göstermektedir (Yılmaz, 2008: 186).

Sosyal yaşamın tüm alanlarını içine alan entegrasyon kavramının en önemli yapı taşlarından ve tamamlayıcılarından biri de kültürlerarası iletişimdir. İletişim kopukluğu ve bilgisizlik hem toplumsal sorun ve ayrışma haline gelen gettolaşmayı artırırken etkili bir politika ve yaşam ortamı için de sorunlu alanlar yaratmaktadır. Başarılı bir uyum için temel koşullardan biri farklı olan kültürel kimliğe saygı ve anlayış göstermektir. Kültürel yapılar stabil değil aksine sürekli değişime ve gelişime tabidir. Kültürel adaptasyon bir kültürün diğerine yaklaşması ile gerçekleşen tek taraflı bir süreç olarak kabul edilse de uyum iki taraflı ilerleyen bir süreçtir. Burada hem azınlık kesimin hem de ev sahibi konumundaki toplumun karşılıklı olarak birbirine yönelme zorunluluğu bulunmaktadır. Bu uyum sayıca az olan kültürel azınlık ve bu kültürel azınlığın motifleriyle zenginleşmek isteyen toplumun birbiriyle denge kurma sürecidir. Uyum sürecinde azınlık kesimin aidiyet hislerinin gelişip yerleşmesi için toplumsal yaşama aktif katılımları gerekmektedir (Keskin, 2009:3).

4. BÖLÜM

ZENOFOBİNİN SURIYELİ İŞLETMELERİN PAZARLAMA FAALİYETLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

4.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı

“Suriye Göçü Bağlamında Zenofobinin İşletmelerin Pazarlama Faaliyetleri Üzerindeki Etkisi” isimli araştırmamızın konusu, 2011 yılında başlayan Suriye iç karışıklıkları sonrası Türkiye'ye zorunlu göç eden ve her geçen gün sayıları artan Suriyelilerin ülkemizde açmış oldukları işletmelerde zenofobiye maruz kalma durumları ve zenofobinin pazarlama faaliyetlerine etkilerinin araştırılması ve analiz edilmesidir.

Araştırmamızın konusu kapsamında öncelikle Suriyelilerin Türkiye'de işletme açarken dikkat ettikleri konular, yer seçimleri, işletme açma sürecinde yaşadıkları sorunlar ve müşteri kitlelerinin etnik dağılımı ve değişkenliği ele alınmıştır. Devamında zenofobik tutumun Suriyeli işletmelerin pazarlama faaliyetlerini etkileyip etkilemediği araştırılmıştır. Suriyeli işletmelerin pazarlama faaliyetleri esnasında yerel halk ile olan etkileşimleri, iletişim noktasında yaşadıkları değişimler, ülkelerine dönme veya kalıcı olma konusundaki tutumları ve vatandaşlık isteyip istemediklerine dair görüşleri araştırma konusuna dahil edilmiştir. Son olarak Suriyeli işletmelere yönelik yabancı düşmanlığının azaltılması noktasında yürütülmesi gereken politika ve uygulamalara dair beklentilerini tespit edebilmek, sosyal medya ve basında fazlaca yer bulan yabancı düşmanlığı haberlerine yönelik spekülatif söylem, duyum ve haberlerin ötesinde güvenilirliği ve geçerliliği olan bir çalışma ortaya koymaktır.

4.2. Araştırmanın Yöntemi

Zenofobinin Suriyeli işletmelerin pazarlama faaliyetleri üzerindeki etkilerinin anlaşılabilmesi için yapılan bu araştırmada Suriyeli işletmelerin göç sonrası yabancı düşmanlığına maruz kalma dereceleri ve bu yabancı düşmanlığının pazarlama faaliyetlerini etkileyip etkilemediğini tespit edebilmek için nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma belirlenmiş kalıplar dışında hareket şansı sağlayan, araştırmacı grubun fikir ve düşüncelerinin ön plana çıktığı görüşme, gözlem ve içerik analizine dayalı ancak sübjektifliğin önemini koruduğu, algıların ve olayların doğal ortamında izlendiği araştırma biçimidir (Karataş, 2015: 63). Nitel araştırmalar, neden sonuç ilişkisinin olmadığı, daha çok araştırmacı ve katılımcı arasındaki sözlü diyalogun var olduğu yöntemlerdir. Sayısal verilerin fazla yer almadığı bu araştırma türünde olaylar içinde bulunan bağlama göre değerlendirilir (Karataş, 2015: 64). Nitel araştırma yönteminde olayları ve olguları kendi çevresinde incelemek, kişinin ya da grubun varsayılan konuya dair tepkileri, yaklaşımları ve görüşleri hakkında bilgi toplamak amaçlanmaktadır (Berg ve Lune, 2015: 20).

Araştırmada zenofobinin Suriyeli işletmelerin pazarlama faaliyetlerini etkileyip etkilemediğini tespit edebilmek adına nitel bir araştırma tekniği olan yarı yapılandırılmış görüşme tekniği uygulanmıştır. Görüşmeler belirlenen işletme sahibi kişilerle yüz yüze ilişkiye dayalı olarak derinlemesine görüşmeler şeklinde gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda zenofobik tutumun işletmelerin pazarlama faaliyetleri üzerindeki etkisini, işletme sahiplerinin yabancı düşmanlığına maruz kalma durumları ve bu durumun yansımalarını anlamaya yönelik olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanmıştır. Bu görüşme tekniğinde konuyu daha fazla detaylandırmak, katılımcının konuşmasının devamını sağlamak ve konuyu daha iyi aydınlatabilmek adına önceden hazırlanan soru formunda soruların yerleri değiştirilerek bazen de yeni sorular eklenerek katılımcılarla derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Mayıs ayında gerçekleştirilen saha çalışması için görüşmeler Suriyeli katılımcıların Önder mahallesinde bulunan küçük işletmelerine gidilerek yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Bu hususta araştırma verilerinin toplanmasında işletme sahiplerine 11 adet açık uçlu soru yöneltilmiştir. Görüşmeler sırasında bu sorular haricinde bazı işletme sahiplerine görüşmenin gidişatına göre kısmi esneklikler sağlanmış ve ilgili konuyu daha da genişletip iletişimi güçlendirebilmek adına ek sorular sorulmuştur. Elde edilen verileri kaydedebilmek için işletme sahiplerinin bilgileri ve izinleri dahilinde ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Bu görüşme kayıtları daha sonra ham veri halinde bilgisayar ortamına aktarılarak belirli konu başlıkları etrafında çözümlenmiş, verilerin yorumlanması ile araştırma bulguları elde edilmiştir. Katılımcı bilgileri gizli tutularak anonim isimler kullanılmıştır. Görüşme soruları araştırmanın problemleri dikkate alınarak hazırlanmıştır. Görüşme sorularına EK.1’de yer verilmiştir.

4.3. Araştırmanın Evreni, Örneklemi ve Sınırlılıkları

Araştırmanın evreni 89.343 geçici koruma kapsamındaki Suriyeli yabancının bulunduğu Ankara ilinde gerçekleştirilmiştir (Göç İdaresi Başkanlığı, 2024). Suriyeli işletme sahiplerinin hepsine ulaşmanın mümkün olmaması sebebiyle örnekleme yöntemine başvurulmuş Suriye iç karışıklılığı sonrasında Türkiye’ye göç eden ve Ankara ili sınırları içinde kendi işletmesini açan 18 yaş üstü küçük işletme sahipleri ile sınırlandırılmıştır. Altındağ Önder mahallesinde Suriyelilerin açmış olduğu çok fazla sayıda işletme bulunmaktadır. Görüşme sağlanan işletmelerin tamamı vergi levhası ve iş yeri açma ruhsatı bulunan işletmelerdir. Mayıs ayında Önder mahallesinde bulunan 30 Suriyeli küçük işletme sahibiyle yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Tüm araştırmalarda olduğu gibi bu araştırmada da eksiklik ve sınırlılıklar ile karşılaşmıştır. Öncelikle zenofobinin Suriyeli işletmelerin pazarlama faaliyetine etkisiyle ilgili daha önce herhangi bir kaynak çalışmanın yapılmamış olması araştırma sürecinde karşılaşılan güçlüklerinden biri olmuştur. Araştırmanın diğer sınırlılığı Ankara ili Altındağ ilçesi Önder

Mahallesi sınırları içinde 18 yaş üstü küçük işletme sahipleri ile sınırlandırılmış olmasıdır. Bir başka sınırlılık araştırmanın örneklem seçimi ve görüşülen kişilerden kaynaklıdır. Araştırmada örneklem seçimi ne kadar geniş tutulursa tutulsun evrenin tamamını yansıtacak sayıya ulaşmak mümkün olmamaktadır. Araştırma sırasında yaşanan en önemli güçlük ise katılımcıların görüşmeyi kabul etme sürecinde ve görüşme esnasında yaşanmıştır. Katılımcı işletme sahiplerinin geçici koruma kapsamında bulunması sebebiyle politik ve güvenlik kaynaklı güvensizlik durumları yaşanmış bu sebeple bazı işletme sahipleri görüşme konusunda çekimser davranmıştır. Görüşmeyi kabul eden bazı işletme sahipleri ise ülkedeki yasal kalış statülerinin zarar görmesi endişesi ile soruları cevaplarırken tedirginlik yaşamıştır. Bir diğer güçlük ise görüşmeyi kabul eden işletme sahiplerinin Türkçe anlama ve konuşma seviyelerinin çok iyi durumda olmamasıdır.

4.4. Araştırmanın Sorusu

Araştırmanın amaçları ve literatür taraması doğrultusunda araştırmanın temel sorusu şu şekildedir:

“Suriye göçü bağlamında zenofobinin Suriyeli işletmelerin pazarlama faaliyetleri üzerinde etkisi var mıdır?

15.02.2024 yılı itibarıyla Türkiye’deki sayıları 3.167.421 olan (Göç İdaresi Başkanlığı, 2024) Suriyelilerin açmış oldukları işletmelerde herhangi bir zenofobik tutum ile karşılaşp karşılaşmadıklarını ve bu yabancı düşmanlığının pazarlama faaliyetleri üzerinde etkisi olup olmadığını anlamaya yönelik 2 adet alt soru geliştirilmiştir.

1. Suriye’den gelip belirli bir sermaye birikimi ile işletme açan Suriyelilerin Türk müşteri kitlesi son yıllarda azalma göstermiş midir?
2. Suriyelilere karşı artmaya başlayan ön yargı ve kabul edemeyiş Suriyeli işletmelerin kapanışını ve ülkelerine geri dönüş süreçlerini hızlandırmış mıdır?

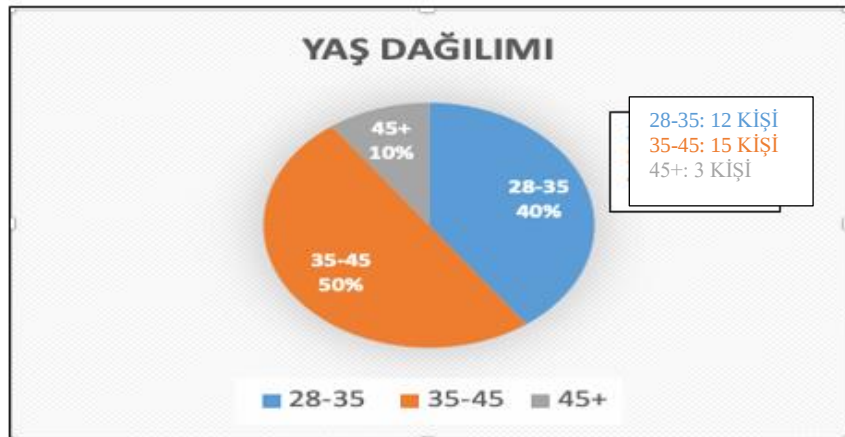
4.5. Araştırmanın Bulguları

4.5.1. Katılımcıların demografik verileri

Araştırma kapsamında Altındağ Önder mahallesinde yapılan görüşmelere gönüllü olarak katılan 30 Suriyeli işletme sahibinin cinsiyet dağılımı tamamen erkeklerden oluşmaktadır. Bu sonuç Suriye ve Arap toplumunun kültürel dokusunda kadınların çalışma hayatına katılım seviyesinin düşük olduğunu göstermektedir.

Tablo 4. 1. Araştırma katılımcılarının yaş dağılımı

KATILIMCI	YAŞ	KATILIMCI	YAŞ
KATILIMCI 1	28	KATILIMCI 16	36
KATILIMCI 2	33	KATILIMCI 17	47
KATILIMCI 3	30	KATILIMCI 18	43
KATILIMCI 4	42	KATILIMCI 19	49
KATILIMCI 5	39	KATILIMCI 20	38
KATILIMCI 6	28	KATILIMCI 21	30
KATILIMCI 7	34	KATILIMCI 22	37
KATILIMCI 8	37	KATILIMCI 23	35
KATILIMCI 9	37	KATILIMCI 24	34
KATILIMCI 10	39	KATILIMCI 25	44
KATILIMCI 11	41	KATILIMCI 26	41
KATILIMCI 12	35	KATILIMCI 27	39
KATILIMCI 13	41	KATILIMCI 28	29
KATILIMCI 14	30	KATILIMCI 29	41
KATILIMCI 15	29	KATILIMCI 30	45

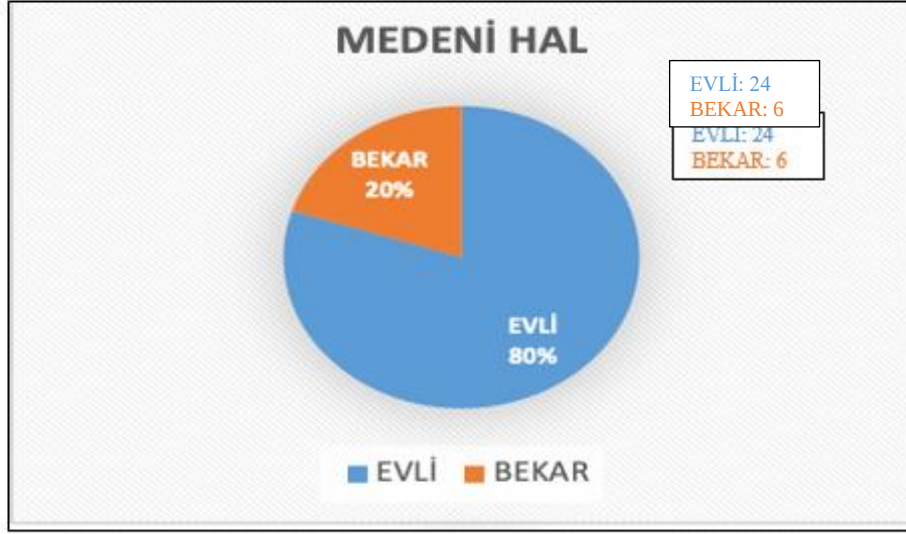

Şekil 4.1. Araştırma katılımcılarının yaş dağılımı

Araştırmaya katılan 30 Suriyeli işletme sahibinin genel yaş ortalaması 37,03'tür. Katılımcılar arasında 18-25 yaş aralığında işletme sahibi bulunmayıp en genç işletme sahibi 28 yaşındadır. 28-35 yaş aralığında 12 işletme sahibi, 35-45 yaş aralığında 15 işletme sahibi ve 45 yaş ve üzerinde ise 3 işletme sahibi bulunmaktadır. Yaş profillerinin genel olarak genç ve orta yaş gurubunda olduğu görülmektedir (Tablo 4.1.).

Tablo 4. 2. Araştırma katılımcılarının medeni hal dağılımı

KATILIMCI	MEDENİ HAL	KATILIMCI	MEDENİ HAL
KATILIMCI 1	EVLİ	KATILIMCI 16	EVLİ
KATILIMCI 2	EVLİ	KATILIMCI 17	BEKAR
KATILIMCI 3	BEKAR	KATILIMCI 18	EVLİ
KATILIMCI 4	EVLİ	KATILIMCI 19	EVLİ
KATILIMCI 5	EVLİ	KATILIMCI 20	EVLİ
KATILIMCI 6	EVLİ	KATILIMCI 21	EVLİ
KATILIMCI 7	EVLİ	KATILIMCI 22	EVLİ
KATILIMCI 8	BEKAR	KATILIMCI 23	EVLİ
KATILIMCI 9	EVLİ	KATILIMCI 24	EVLİ
KATILIMCI 10	EVLİ	KATILIMCI 25	EVLİ
KATILIMCI 11	EVLİ	KATILIMCI 26	EVLİ
KATILIMCI 12	EVLİ	KATILIMCI 27	EVLİ
KATILIMCI 13	EVLİ	KATILIMCI 28	BEKAR
KATILIMCI 14	EVLİ	KATILIMCI 29	EVLİ
KATILIMCI 15	EVLİ	KATILIMCI 30	EVLİ

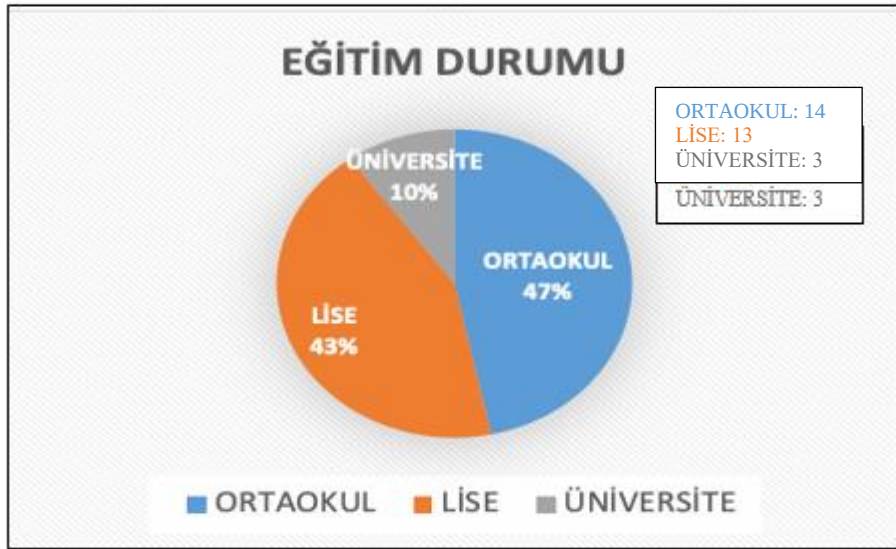
Şekil 4.2. Araştırma katılımcılarının medeni hal dağılımı

Görüşme yapılan 30 işletme sahibinin medeni hâl dağılımı incelendiğinde sadece 6 işletme sahibinin bekar iken 24'ünün evli olduğu görülmektedir (Tablo 4.2.).

Tablo 4. 3. Araştırma katılımcılarının eğitim durumu

KATILIMCI	EĞİTİM DURUMU	KATILIMCI	EĞİTİM DURUMU
KATILIMCI 1	LİSE	KATILIMCI 16	ORTAOKUL
KATILIMCI 2	ORTAOKUL	KATILIMCI 17	LİSE
KATILIMCI 3	LİSE	KATILIMCI 18	ORTAOKUL
KATILIMCI 4	LİSE	KATILIMCI 19	ÜNİVERSİTE
KATILIMCI 5	LİSE	KATILIMCI 20	ORTAOKUL
KATILIMCI 6	ÜNİVERSİTE	KATILIMCI 21	LİSE
KATILIMCI 7	ORTAOKUL	KATILIMCI 22	ORTAOKUL
KATILIMCI 8	LİSE	KATILIMCI 23	LİSE
KATILIMCI 9	LİSE	KATILIMCI 24	LİSE

KATILIMCI 10	ORTAOKUL	KATILIMCI 25	ORTAOKUL
KATILIMCI 11	ÜNİVERSİTE	KATILIMCI 26	LİSE
KATILIMCI 12	ORTAOKUL	KATILIMCI 27	ORTAOKUL
KATILIMCI 13	LİSE	KATILIMCI 28	LİSE
KATILIMCI 14	ORTAOKUL	KATILIMCI 29	LİSE
KATILIMCI 15	ÜNİVERSİTE	KATILIMCI 30	ORTAOKUL

Şekil 4.3. Katılımcıların eğitim durumu

İşletme sahiplerinin eğitim durumu dağılımında ise 13 lise, 14 ortaokul ve 3 üniversite düzeyi görülmüş olup, görüşme sağlanan kişiler ağırlıklı olarak ortaokul ve lise mezunu kişilerden oluşmaktadır. Katılımcıların birçoğu Suriye iç savaşı sebebiyle eğitim hayatlarının yarıda kaldığını ve Türkiye'ye geldikten sonra okula devam etmediklerini belirtmişlerdir (Tablo 4.3.).

Tablo 4. 4. Araştırma katılımcılarının demografik verileri

KATILIMCI	YAŞI	CİNSİYETİ	MEDENİ HALİ	EĞİTİM DURUMU	HANE HALKI	YASAL STATÜ	TÜRKİYE GELİŞ YILI
KATILIMCI 1	28	ERKEK	EVLİ	LİSE	6	GK	2015
KATILIMCI 2	33	ERKEK	EVLİ	ORTAOKUL	5	GK	2014
KATILIMCI 3	30	ERKEK	BEKAR	LİSE	9	GK	2016
KATILIMCI 4	42	ERKEK	EVLİ	LİSE	8	GK	2014
KATILIMCI 5	39	ERKEK	EVLİ	LİSE	8	GK	2014
KATILIMCI 6	28	ERKEK	EVLİ	ÜNİVERSİTE	6	GK	2013
KATILIMCI 7	34	ERKEK	EVLİ	ORTAOKUL	7	GK	2014
KATILIMCI 8	37	ERKEK	BEKAR	LİSE	12	GK	2013
KATILIMCI 9	37	ERKEK	EVLİ	LİSE	9	GK	2017
KATILIMCI 10	39	ERKEK	EVLİ	ORTAOKUL	10	GK	2015
KATILIMCI 11	41	ERKEK	EVLİ	ÜNİVERSİTE	4	GK	2013
KATILIMCI 12	35	ERKEK	EVLİ	ORTAOKUL	8	GK	2013
KATILIMCI 13	41	ERKEK	EVLİ	LİSE	8	GK	2014
KATILIMCI 14	30	ERKEK	EVLİ	ORTAOKUL	6	GK	2015
KATILIMCI 15	29	ERKEK	EVLİ	ÜNİVERSİTE	9	GK	2012
KATILIMCI 16	36	ERKEK	EVLİ	ORTAOKUL	7	GK	2014
KATILIMCI 17	47	ERKEK	BEKAR	LİSE	5	GK	2013
KATILIMCI 18	43	ERKEK	EVLİ	ORTAOKUL	10	GK	2014
KATILIMCI 19	49	ERKEK	EVLİ	ÜNİVERSİTE	3	GK	2012
KATILIMCI 20	38	ERKEK	EVLİ	ORTAOKUL	7	GK	2013
KATILIMCI 21	30	ERKEK	EVLİ	LİSE	6	GK	2014
KATILIMCI 22	37	ERKEK	EVLİ	ORTAOKUL	7	GK	2012
KATILIMCI 23	35	ERKEK	EVLİ	LİSE	8	GK	2013
KATILIMCI 24	34	ERKEK	EVLİ	LİSE	5	GK	2012
KATILIMCI 25	44	ERKEK	EVLİ	ORTAOKUL	5	GK	2013
KATILIMCI 26	41	ERKEK	EVLİ	LİSE	9	GK	2014
KATILIMCI 27	39	ERKEK	BEKAR	ORTAOKUL	8	GK	2016

KATILIMCI 28	29	ERKEK	EVLİ	LİSE	8	GK	2018
KATILIMCI 29	41	ERKEK	EVLİ	LİSE	7	GK	2014
KATILIMCI 30	45	ERKEK	EVLİ	ORTAOKUL	6	GK	2017

Görüşmeye katılan işletme sahiplerinin ortalama hane halkı sayısı 7,12 kişidir. Bu da kalabalık aile tiplerinin yaygın olduğunu ve doğum oranlarının yüksek olduğunu göstermektedir.

Görüşme yapılan işletme sahiplerinin ülkemizdeki yasal kalış statüleri geçici korumadır.

Araştırmaya katılan Suriyeli işletme sahipleri ülkemize 2012-2017 yılları arasında giriş yapmışlardır. En yoğun girişler ise 2013 yılında (8 kişi) ve 2014 yılında (10 kişi) olarak görülmektedir.

4.5.2 İşletme faaliyet alanına dair bulgular

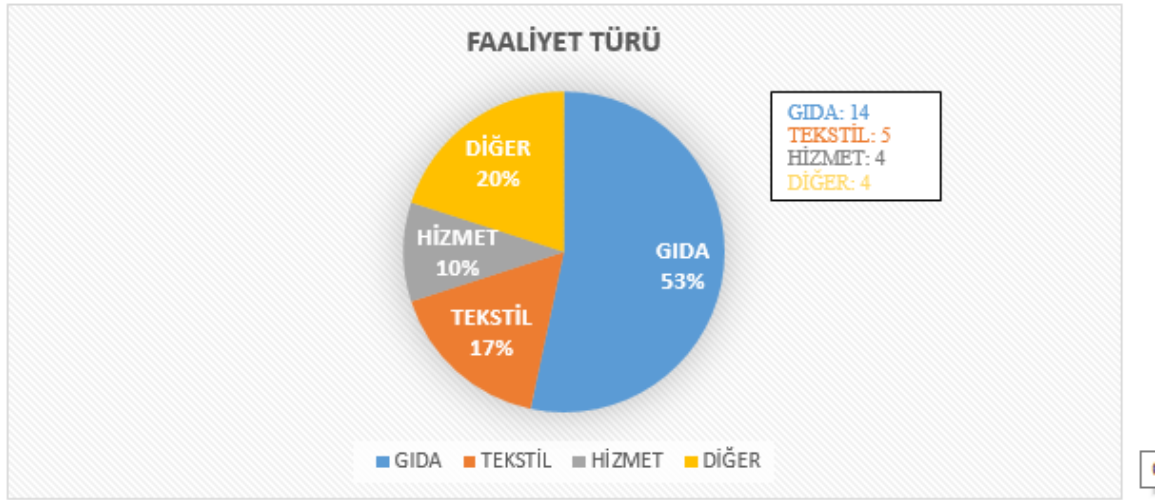
Ülkemizdeki Suriyeli sayısının artması ve kalış sürelerinin uzaması Suriyelilere ait iş yeri sayısının artmasına ve faaliyet alanlarının çeşitlenmesine yol açmaktadır. Önder Mahallesinde faaliyet göstermekte olan Suriyelilere ait işletmelerin sayısı da bölgedeki nüfus artışı ile paralellik göstermektedir.

Tablo 4. 5. Araştırma katılımcılarının faaliyet sektörleri

	FAALİYET TÜRÜ	KATILIMCI	FAALİYET TÜRÜ
KATILIMCI 1	GIDA (FAST-FOOD)	KATILIMCI 16	GIDA (MARKET)
KATILIMCI 2	GİYİM (TEKSTİL)	KATILIMCI 17	GIDA (FAST-FOOD)
KATILIMCI 3	GIDA (KASAP)	KATILIMCI 18	HİZMET (BERBER)
KATILIMCI 4	GIDA (MARKET)	KATILIMCI 19	GIDA (PASTANE)
KATILIMCI 5	HİZMET (ÇAY SALONU-KAFE)	KATILIMCI 20	GIDA (MANAV)
KATILIMCI 6	GIDA (MANAV)	KATILIMCI 21	GIDA (KASAP)
KATILIMCI 7	GİYİM (TEKSTİL)	KATILIMCI 22	GİYİM (TEKSTİL)
KATILIMCI 8	GIDA (MARKET)	KATILIMCI 23	GIDA (PASTANE)
KATILIMCI 9	ZÜCCACİYE	KATILIMCI 24	HİZMET (TEKNOLOJİ-GSM)
KATILIMCI 10	GIDA (MARKET)	KATILIMCI 25	GİYİM (TEKSTİL)

KATILIMCI 11	GIDA (MANAV)	KATILIMCI 26	GIDA (MARKET)
KATILIMCI 12	KOZMETİK (PARFÜMERİ)	KATILIMCI 27	MOBİLYA
KATILIMCI 13	GIDA (PASTANE)	KATILIMCI 28	ZÜCCACİYE
KATILIMCI 14	GİYİM (AYAKKABI)	KATILIMCI 29	KUYUM
KATILIMCI 15	İNŞAAT (HIRDAVAT)	KATILIMCI 30	GIDA (AKTAR)

Araştırma kapsamında görüşme yapılan işletmeler faaliyet alanına göre ticari işletmeler grubuna girmekte olup; hizmet ve toptan/perakende alanında satış gerçekleştirmektedir. Mülkiyetine göre değerlendirildiğinde ise tamamı özel işletmelerdir. Hukuki yapı olarak incelendiğinde tek kişilik özel işletmelerden oluşmaktadır. Görüşme sağlanan 30 işletme arasında en yüksek oran 16 işletme ile gıda sektörüne (fast-food, market, manav, pastane, kasap, aktar) aittir. İkinci en yüksek oran 5 işletme ile giyim (tekstil, ayakkabı) sektörüne aittir. Daha sonra 3 işletme hizmet (teknoloji-gsm, çay ocağı, berber) alanında, 2 işletme züccaciye, 1 işletme inşaat (hırdavat), 1 işletme kozmetik (parfümeri) ve 1 işletme mobilya, 1 işletme de kuyumculuk sektöründe faaliyet göstermektedir (Tablo 4.5.).

Şekil 4.4. Araştırma katılımcılarının faaliyet sektörleri

Görüşme yapılan işletme sahiplerinin işletmelerini kurma süreleri genel olarak ülkemize giriş yaptıktan 2 ile 3 yıl sonra gerçekleşmiştir. En eski işletme sahibi 2015 yılından itibaren faaliyet göstermektedir. En yeni işletme sahibi ise 2022 yılında işletmesini açmıştır. Toplamda 3 işletme sahibi 2015 yılında işletmesini açmıştır. 2016 yılında 4, 2017 yılında 7, 2018 yılında 6, 2019 yılında 3, 2020 yılında 3, 2021 yılında 2, 2022 yılında ise 1 işletme

sahibi işletmesini açmıştır. Faaliyet sürelerinde ise 27 işletme sahibi kesinti olmadan günümüze kadar işletmesini aktif olarak devam ettirmiştir. 3 işletme sahibi ise pandemi sebebiyle 2020-2021 arasında 1 yıl işletmesine ara vermiştir.

Suriyelilerin Türkiye'de işletme açmasının önünde mevzuat açısından birçok zorluk bulunmaktadır. Bu sebeple Suriyeliler Türklerle iş birliği yapmak durumunda kalmışlardır. Örneğin dükkân ruhsatı almak isteyen bir Suriyeli şahıs işletmeyi Türk vatandaşı birinin üzerinden açar ya da ortaklık yolunu tercih etmek zorunda kalırdı (Deniz, Ekinci ve Hülür, 2016: 143- 147).

Araştırmaya katılan işletme sahiplerinin çalışan sayısı ağırlıklı olarak 5 kişinin altındadır. Çalışan kişiler kendi ailesinden veya akrabalarından oluşmaktadır.

Görüşmeye katılan işletme sahipleri yer seçimi konusunda Önder Mahallesini tercih etmelerinin sebebini bölgedeki akrabalarının ve Suriye nüfusunun fazla olması ile açıklamaktadır. 24 işletme sahibi ilk işletmesini Önder Mahallesi sınırları içerisinde açarken 6 işletme sahibi ilk olarak Önder Mahallesi dışında işletme açmış daha sonra işletmesini Önder Mahallesine taşımıştır. Katılımcıların tercihleri akraba ve arkadaş tavsiyesi üzerine şekillenmiştir. Bu tercihlere dair görüşlerini şu anlatımlar ile ifade etmişlerdir:

“2016 yılında Hatay’dan Türkiye’ye giriş yaptık. Akrabalarımızın yanında 4 ay kaldık. Onlara artık yük olmak istemiyordum. Geçici işlerde çalıştım. Dükkân açmak için para biriktirdim. 4 ay sonra Ankara’daki komşularımızın Önder Mahallesinde olduğunu öğrendik ve otobüs ile Ankara’ya geldik. Burada birçok akrabamız komşumuz var.” (İ.12)

“Kardeşim buraya yerleştikten sonra bizi de Viranşehir’den çağırdı. Işid’den kaçarak Urfa’ya yerleşmiştik. Ama Urfa’da iş imkanları kısıtlı. Tarım için toprak lazım. Önce İstanbul’a gitmeyi düşündük sonradan akrabalarımızla bir arada olmak için 2017’de Önder Mahallesine geldik. Bir süre lokantada çalıştım. Para biriktirdikten sonra burayı açtım.” (İ.7)

“Suriye’deki esnaf arkadaşımızdan öğrendik Önder Mahallesini. 3 aile birlikte Kilis’ten gelip buraya yerleştik. Kilis’te hamallık yapıyorduk. Akrabalarımızı çoğu buradadır. Ankara’ya gelince sitelerde çalıştım ama paramı hep eksik ve geç veriyorlardı. Eşimin bileziklerini satıp dükkânı açtık.” (İ.29)

İşletme sahipleri iş yeri açma ve ruhsat alma süreçlerinde ilçe belediye ve vergi dairesi gibi kurumlarda ağırlıklı olarak iletişim problemi yaşadıklarını ifade ettiler. İletişim problemi yaşayan katılımcılardan bazıları bu problemleri şu şekilde ifade etmiştir.

“İlçe belediyede evraklar için kimse Arapça bilmiyor. Bizler ilk geldiğimiz zaman zor Türkçe anlıyorduk. Türk komşularımızı götürerek anlamaya çalıştık. Çok evrak istiyorlar.” (İ.21)

“Türkçe bilmediğimiz için uzun bir süre kaçak çalışmak zorunda kaldık. Hangi belgeler gerekliydi bilmediğimiz için yapamadık. Bir defa da dükkanımıza ceza yazıldı. Türkçe bilen akrabalarımız sayesinde ruhsat işlerini çözdük.” (İ.13)

İletişim problemi dışında en çok karşılaştıkları problemlerden diğeri ise iş yeri açma ve ruhsat çıkarma için gereken evrakları tamamlama sürecinde yaşadıklarını belirtmişler ve bu sıkıntıları şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

“Dükkân ruhsatı için doldurduğum kağıtların yanlış olduğunu söylediler 4 defa form doldurdum en sonunda kabul ettiler. Evraklarım eksik olduğu için bir sene ruhsatsız çalışmak zorunda kaldım.” (İ.11)

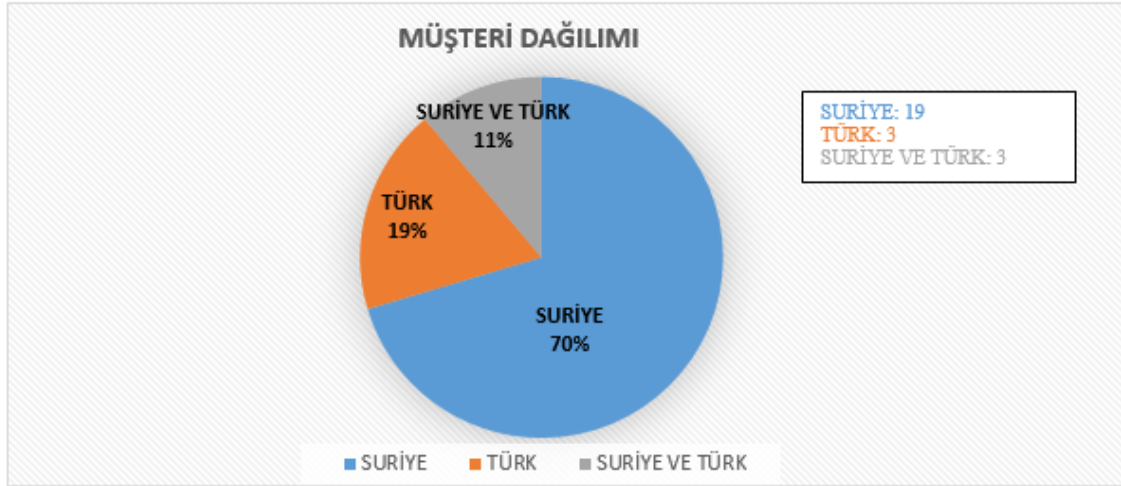
“Türkçeyi zor biliyorduk, anlamıyorduk. Bu işleri yapan danışmanlık firmaları varmış. 300 dolar verdik bizim adımıza evrakları tamamladılar sadece imza attık belgelere.” (İ.9)

“Belediyede yardımcı olmuyorlar kâğıt verip bunları tamamla gel diyorlar. Biz Türkçe çok az biliyorduk, evrakların nereden çıkarılacağını sorduğumuzda cevap vermiyorlar. Belediyede Arapça bilen kimse yok. En fazla 1-2 soru ancak sorabiliyorduk.” (İ.13)

“2 başvurumuzu reddettiler hangi evrak eksik açık açık anlatmadılar biz de avukata vekalet vererek süreci tamamladık. Türkiye’de evrak süreci çok zor.” (İ.20)

4.5.3. Müşteri profili ve etnik dağılımı

İşletme sahiplerine müşteri kitlelerinin etnik dağılımı sorulmuştur. Verilen cevaplarda ağırlıklı olarak müşteri kitlelerinin etnik dağılımının Türk ve Suriyeliler olarak eşit ya da Suriyeli ağırlıkta olduğu ifade edilmiştir. 19 işletme sahibi müşterilerinin en çok Suriyelilerden oluştuğunu, 3 işletme sahibi Türk ve Suriyeli müşterisinin eşit olduğunu, 3 işletme sahibi ise daha çok Türk müşterilerinin olduğunu bildirmiştir (Şekil 4.5.).

Şekil 4.5. Araştırma katılımcılarının müşteri dağılımı

İşletmelerin müşteri kitlesinin daha çok Suriyelilerden oluşması hem bölgedeki Suriyeli nüfusunun fazla olmasından hem de kültürel farklılıktan kaynaklanmaktadır. İşletme sahiplerinin birçoğu bu etnik dağılımı ve sebeplerini ürün çeşitliliğinin kültürel farklılığına dayandırmakta ve şöyle açıklamaktadır:

“Buraya en çok Suriyeliler gelmekte. Bu mahallede Suriyeli sayısı çok. Türkler büyük marketlere gidiyor. Migros, A101. Bazen de bizim ürünlerimizi merak edip gelenler oluyor. Mesela biz basmati pirinç satıyoruz, Türklerin yedikleri pirinçten farklı, daha ince. Konserve salam satıyoruz, Türkler açık salam alıyorlar. Helvamız farklı.” (İ.6)

“Müşterilerimiz Suriyeliler. Yağlar bizde daha uygun diye gelenler var. Fiyatlarımız Türk marketlere göre ucuz. Türkler bazı ürünleri almak için geliyor. Bazı ürünleri de pahalı buluyor. Biz tandır ekmek satıyoruz daha çok. Türkler normal ekmek alıyor.” (İ.13)

“Suriyeliler daha çok gelir. Türkler temiz olmadığımızı düşünüyorlar. Bizi tanıyanlar sonradan hep gelmeye devam ediyor. Kahve çektirmeye gelenler de çok.” (İ.7)

“Suriyeliler gelir. Türkler tavuk dürüm ve et dürüm yiyor. Biz burada falafel dürüm yapıyoruz. Denemek için gelenler fazla sevmiyor. En çok Suriyelilere satıyoruz.” (İ.2)

“Müşterimiz genelde Suriyeli. Kadın elbiseleri daha kapalı. Feraceler daha uzun. Eşarp ve çoraplar için bazen gelen oluyor.” (İ.20)

“Türkler çok az. En çok Suriyeli. Türkler marka seviyor. Ucuz pantolon olunca almıyorlar ama mağazada markaya 3 katı veriyor. Oysa aynı pantolon.” (İ.27)

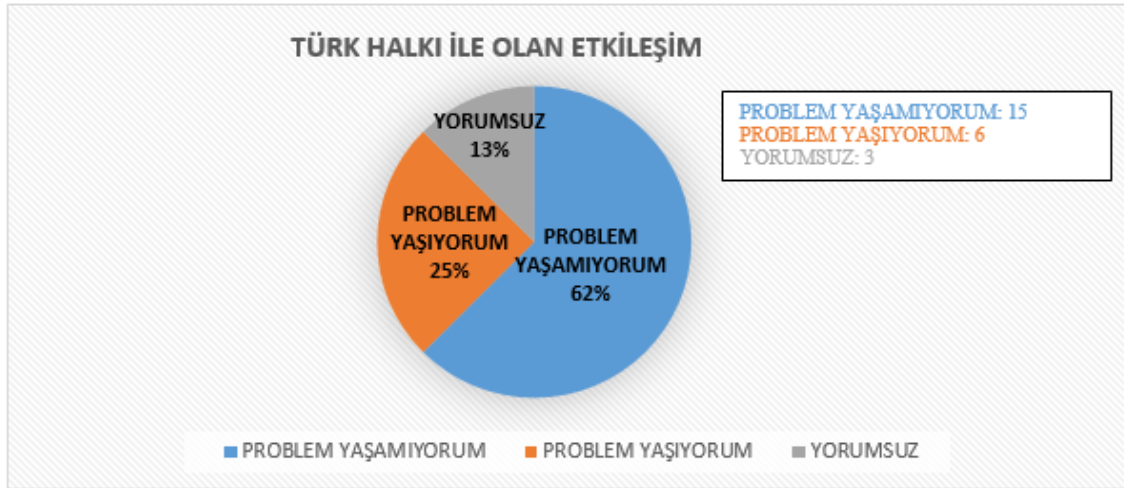
“Suriyeliler gelir buraya. Biz de altın satıyoruz ama güvenmiyorlar. Bunlar sahte değil. 21 ayar kullanıyoruz. Türkler 22 ayar istiyor 24 ayar istiyor. Takıları beğenmiyorlar abartı geliyor ama Suriyeliler ağır takılar takmaktan hoşnut oluyorlar.” (İ.18)

“Suriyeli müşterimiz çok. Türkler ilk defa denemek için geliyor. Fakat tatlı ikram edince çok ağır diyorlar vazgeçiyorlar. En çok Şam tatlısı satıyoruz. Türkler daha çok baklava alıyor.” (İ.16)

Suriye ve Türk halkı din konusunda paydaşlık yapmış olmasına rağmen, giyim kuşamdan, yeme içmeye, aile yaşantısından, komşuluk ilişkilerine kadar birçok konuda kültürel ve toplumsal farklılıklar barındırıyor olması işletmelerin etnik müşteri dağılımında belirleyici rol oynamıştır.

4.5.4. Türk halkı ile olan etkileşim

İşletme sahiplerine “Türk halkının işletmenize ve size yönelik yaklaşımları ve bu yaklaşımların zaman içindeki değişimleri” sorulmuştur. Önder Mahallesi Suriyeli nüfus yoğunluğunun yüksek olduğu bir bölge olmasına rağmen Türk halkı ile olan etkileşim hem işletme içinde hem de sosyal hayatın her alanında gerçekleşmektedir.

Şekil 4.6. Araştırma katılımcılarının Türk halkı ile etkileşimi

Zaman zaman büyük gerginlikler ve sosyal çatışmalar yaşansa da katılımcıların büyük bir kısmı Türkler ile olan iletişimlerinde ve günlük hayatlarındaki etkileşimde sorun yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Problem yaşadığını belirten az sayıda işletme sahibinin görüşleri ise şu şekildedir:

“Dükkânıma gelen Türklerle problem yaşamıyoruz ama hastanede otobüste çok hoşgörölü davranmıyorlar. Çok kötü ve ters bakan Türkler var.” (İ.12)

“Biz erkeklere Savaştan kaçıp geldiğimizi söylüyorlar ama orada olan savaş dedikleri başka bir şey. Çeteler ve guruplar var. Işid var, ypg var, rejim var. Kim kimle savaşıyor belli değil. Işid bizim köyümüze geldi yağmaladı, kadınlarımıza tecavüz etti. Aslında savaş yok. Biz savaştan kaçmadık. Çetelerden kaçtık. Mecburduk.” (İ.23)

“Burada bazen alışveriş yapıp gidiyorlar. Çok samimi değiliz. Facebook’ta görüyorum Suriyeliler gitsin ekonomiye zarar veriyor diyorlar. Biz vergi veriyoruz ticaret yapıyoruz. Devlet bize para vermiyor.” (İ.2)

“Bize neden gitmiyorsunuz diye soranlar oluyor. Biz 8 yıldır buradayız. Çocuklarımız burada okula başladı. Türkçe öğrendi. İşimiz burada. Evimiz burada. Çocuklarımızın arkadaşları burada. Orada evimiz yıkıldı. Bir şeyimiz kalmadı.” (İ.19)

“Bir sorun yaşadığımızda Türkler yardımcı olmak istemiyor. Eskiden daha çok yardımcı olan kişiler vardı. Problemlerimizi kendi akrabalarımızla komşularımızla çözüyoruz.” (İ.28)

“Buraya yerleşmemizi dükkân açmamızı istemeyen kişiler de var. Bizim onlara zararımız yok. Ruhsat almadan dükkân açtığımızı söylüyorlar. Belediye denetim yapıyor. Kimse izinsiz dükkân açmıyor. Açarsa kapatılıyor cezaları var.” (İ.20)

“2 yıl önce Türk bir çocuk öldürüldü sonra Türkler bazı dükkanları taşladılar. Evlerimize zarar verdiler. Bazen büyük kavgalar yaşanıyor. Herkes kötü değil herkes iyi de değil. Kim yaptıysa cezasını çeksin. Hepimizi suçlamak doğru değil.” (İ.17)

“Türkler az geliyor. Fazla konuşmuyorlar. İlk geldiklerinde eşya verdiler, ev bulmamızda yardım ettiler. Şimdi uzak duruyorlar.” (İ.8)

“Bizi burada istemeyenler şikâyet ediyor. Zabıta geliyor denetim yapıyor. Kurallara uyuyoruz kimseye kötülük etmedik. Rızkımızı kazanmaya çalışıyoruz.” (İ.11)

İşletmelerin büyük bir çoğunluğu ise Türk halkı ile olan iletişimlerinde bir sorun yaşamadıklarını aksine komşuluk ilişkilerinin günden güne kuvvetlendiğini ifade etmiştir (Şekil 4.6.). Bu konudaki olumlu görüşleri şu şekildedir:

“Türkler alışveriş yapıyorlar. Aramız iyi. Pazarlık yapmayı seviyorlar. Bir sorun yaşamıyoruz. Buranın düzenine uyuyoruz. Türkçe öğrendik. Siz sorun çıkarmazsanız kimse karışmaz. Biz de düzgün insanlarız.” (İ.8)

“İletişimimiz iyi. Geçmişte bazı kötü olaylar yaşansa da bizde alışveriş yapıyorlar. Bu dükkânda tartışma çıkmadı.” (İ.22)

“Türk komşularımız çok. Onlarla aramız çok iyi. Yardımsever insanlar var. Kötüler de var ama kötü her yerde var. Biz Türklerden razıyız.” (İ.18)

“Burada kendi işimizi yapıyoruz kimseye karışmıyoruz, Türkler bizi seviyor, Türkçe öğrendik, onlarla Türkçe konuşunca daha iyi anlaşıyoruz.” (İ.4)

“Türk arkadaşlarımız çok. Burada kurallara uyuyoruz. Bir sorun yaşamadık. Fiyatlarda yardımcı olduğumuz için bize geliyorlar. Sonra arkadaşlarına da tavsiye ediyorlar. Türk müşterimiz sürekli arttı.” (İ.10)

“İşimizi düzgün yapıyoruz. Vergi levhamız var. Tabelamızı da Türkçe yaptık. Buradaki şartlara uyuyoruz. Her şey yolunda.” (İ.30)

Türk halkı ile olan etkileşimde problem yaşamadığını belirten Suriyeli işletme sahipleri bu durumu yasal mevzuatlara ve toplumsal kurallara uygun davranmakla ve Türkçe bilmekle açıklıyor. Sonuç olarak göç edilen coğrafyanın dilini ve kültürünü öğrenmenin uyumda önemli bir yeri olduğu ortaya çıkmaktadır.

4.5.5. Suriyeli işletmelere yönelik satın alma davranışları ve yabancı düşmanlığı

İşletme sahiplerine zenofobik tutumun (yabancı düşmanlığı) pazarlama faaliyetleri üzerine etkisi olup olmadığı sorulmuştur. Ek olarak zenofobi bağlamında işletmelerine yönelik ayrımcı ve dışlayıcı muameleler yapılıp yapılmadığı ve pazarlama faaliyetlerine yönelik boykot ve protesto gibi tepkisel satın alma davranışlarına şahit olup olmadıkları sorulmuştur.

Önder Mahallesindeki Suriyeli işletmelerin müşteri profilinde Türkler önemli bir yer tutmakta ve bu sebeple Türk müşterilerin satın alma davranışları Suriyeli işletmelerin pazarlama faaliyetlerini etkilemektedir. 2020 yılına kadar geline süreçte Türklerle büyük problemler yaşamadıklarını belirten Suriyeli işletme sahipleri 2021 yılında yaşanan ve 2 Türk gencinin bıçaklanması ile sonuçlanan olaylar sonrasında ilişkilerin bozulmaya başladığını ve dönem dönem gerilimlerin yaşandığını belirttiler. Bazı işletme sahipleri ise Türk müşterileri ile olan ilişkilerinin bozulmadan devam ettiğini ayrımcılık, boykot gibi tepkisel satın alma davranışlarına şahit olmadıklarını belirttiler (Şekil 4.7.).

30 işletme sahibinden 8'i Türk müşterilerinin azaldığını belirtirken 16 işletme sahibi değişiklik olmadığını belirtmiş, 6 işletme sahibi ise cevap vermekten kaçınmıştır.

Şekil 4.7. İşletmeye yönelik satın alma davranışı

Türk müşterilerinin azaldığını belirten Suriyeli işletme sahipleri bunun sebebini genel olarak Türk toplumu ile Suriyeliler arasında yaşanan gerilime ve mültecilik süresinin uzamasına bağlamışlardır. Bu konudaki olumsuz görüşleri şu şekildedir:

“Türk komşularımız çoktu, eskiden Türkler daha çok gelirdi şimdi az geliyorlar. Türklerle bir sorun yaşamadık, kavga olaylarından sonra komşuluk ilişkilerimiz çok iyi gitmedi. Eskiden bayramlaşmaya giderdik. Ailece görüşürdük. Şimdi fazla görüşmüyoruz.” (İ.8)

“Türk müşteriler başlarda gelirdi şimdi nerdeyse hiç yok diyebilirim. Bizim kullandığımız ürünler farklı. Biz vita yağ satıyoruz. Katı yağ ama onlar sıvı yağ kullanıyor. Pirinç de farklı mesela. Ama meyve almaya gelirler bazen. Biz düzeni bozmadık, kurallara uyduk. Zabıta geliyor şikâyet ediyorlar ama evraklarımız tamdır. İçimizde kötü olanlar var onlar yüzünden bizler de zarar gördük. Dükkanları taşlanan arkadaşımın olaylarla hiçbir ilgisi yoktu ama Suriyelilere karşı her yerde tepki göstermeye başladılar. O olaylardan sonra bir hafta dükkân açamadık, evden çıkmadık.” (İ.16).

“Gerçeği söylemek gerekirse Türklerin tavırlarından rahatsız olmaya başladık yalan yok. Biz burada misafiriz dükkanımıza bir Türk geldiği zaman onlara daha çok yardımcı olmaya çalışıyoruz indirim yapıyoruz ama onların tavırları bize karşı çok sert. Misafirperverlik bitmiş.” (İ.5)

“Türklerden ara sıra gelenler vardı onları da görmemeye başladım. Pazar günleri açık olduğumuz için gelenler var. Türkleri çok sevemedim. Onlar da bizi sevmiyor.

Facebook'ta okuyoruz çirkin şeyler yazılıyor. Ama ben her şeyimi kaybettim. Mecbur olduğum için geldim. Artık çok zorunda kalmadıkça gezmiyoruz. Avm'ye gittiğimizde bize iyi gözle bakmıyorlar. Burada artık hayat zorlaştı. Kiralarımız yükseldi. Fırsat bulursak Avrupa'ya gitmeyi düşünüyoruz.” (İ.12)

“Türkler gelmiyor artık. Bizim müşterilerimiz Suriyeli. Türkler hakkında konuşmak istemiyorum. Bizi sevmiyorlar.” (İ.21)

“Bizim dükkanımıza gelmiyorlar. İlk yıllarda merak edip gelirlerdi.” (İ.7)

“Biraz azaldı evet. Kendi marketlerine gidiyorlar. Geçenlerde bir iki kişi geldi. Suriyeli misiniz diye sordular. Sonra burada bize hitap eden bir şey yok deyip gittiler. Çok az Türk tanıyorum. Burada kendi akrabalarımız var.” (İ.27)

“Herkes boykot yapmıyor yapan birkaç kişi var. Onlar da bizi tanıyanlar. Yoksa Türkler gelir ihtiyacı olanı alır gider. Bunlar nereliymiş diye sormaz. Artık korkudan çocuklarımız dışarda oynamaya gönderemiyoruz. Daha önce çocuk kavgasından olaylar büyüdü. Şimdi çocuklarımız bile dışlanıyor. Siz buraya giremezsiniz. Burada oynayamazsınız diyorlarmış. Hani Müslümanlık nerede? Kardeşlik nerede? Tamam herkes memleketine gitsin ama bizim bir memleketimiz yok evimiz yıkıldı, iş yerimiz yıkıldı.” (İ.11)

“Bize karşı artık olumsuz bakıyorlar. Bir Suriyeli gördüklerinde bakın işte ne rahat yaşıyorlar bunlar savaştan kaçmış diyorlar. Türk marketlere gidiyorlar. Bizimle iletişim bile kurmuyorlar, konuşmuyorlar. Ben esnafım ben insan ayırt etmem hangi müşteri gelirse gelsin aynı davranırım ama onlar ayırt ediyor.” (İ.21)

“Bizi istemediklerinin farkındayız. Çocuklardan başka gelen yok. Yetişkinler neredeyse hiç gelmiyor. Dükkanımız zarar etse kapansa mutlu olurlar. Suriyelilere bedava ev diyorlar, kira vermediğimizi söylüyorlar fakat böyle bir şey yoktur. Kendi paramızla kazancımızla yaşıyoruz. Memleketlerine gitsin diyorlar fakat memleketimiz harabe durumda. Bunu bilmiyorlar.” (İ.19)

İşletmesine yönelik herhangi bir olumsuz satın alma davranışı, boykot, protesto ve yabancı düşmanlığı etkisi (zenofobi) ile karşılaşmadığını belirten işletme sahipleri Türklerle olan komşuluk ilişkilerinin aynı düzeyde ilerlediğini ifade etmiştir. Bazı işletme sahipleri ise tam aksine Türk müşterilerinin günden güne arttığını belirtmiştir. Bu konudaki olumlu görüşleri şu şekildedir:

“Bizim Türk müşterimiz zaten azdı. Şu anda da hala aynı yani artmadı da azalmadı da. Yeni ürünler geldiği zaman uğrarlar, taze olmasına dikkat ediyorlar. Suriyeli komşularımızın durumu iyi değil. Çürüklerden seçiyorlar çürüklerin fiyatı daha ucuz. Bize karşı boykot yapanlar az oldu. Her hafta gelen Türkler vardı onları görmemeye başladım. Bu olaylardan sonra başladı. Sosyal medyada bize karşı güzel şeyler

paylaşmıyorlar. Kışkırtıyorlar. 2 sene önce dükkanları kırılan, yakılan esnaf komşularımız oldu. Bizi sevmediklerini biliyoruz. Fark ediyoruz.” (İ.6)

“Biz ayrımcı muamele ve protesto görmedik. Zaten Türkler az gelir buraya. Müşterilerimizin çoğu Suriyeli. Bizim gitmemizi istediklerini biliyoruz haberlerde televizyonda karşımıza çıkıyor. Türk komşularımız da var ama az. Şartlar düzeldiğinde burayı kapatıp dönmeyi düşünüyorum.” (İ.20)

“Boycot görmedik. Niye geldiniz, niye dükkân açtınız diye soranlar oluyor. Biz de onlar gibi ticaret yapıyoruz. Kendi işimi 2018’de kurdum. Burada açtım çünkü başka yerde satış yapmam zor olurdu. Başlarda Türkler merak ettiği için gelirlerdi. Bizim kültürümüz onlardan farklı. Burada hep birlikteyiz Suriyeliler gelir. Kurallara uyduğumuz zaman Türkler bize karışmaz. Suriyeli de olsanız Afgan da olsanız kavga çıkaranı kimse sevmez.” (İ.1)

“Biz görmedik protesto. Türk müşterilerim hala gelir. Türkler misafirperver. Ara sıra tartışmalar kavgalar duyuyoruz. Bunlar her yerde olabilir. Komşu esnaflardan Türkler var onlarla da aramız iyi. Türk toptancımız var yardımcı oluyorlar. Türkiye güzel ülkedir seviyoruz.” (İ.17)

“İşlerimizde bir değişiklik olmadı. Fiyatlardan dolayı azaldı satışlar. Türk müşteriler ara sıra gelir. Ben kötü bir şey görmedim dükkanımda. Ama vergisiz çalışıyoruz diye ihbar edenler oluyor. Ben Türkçeyi az biliyorum. Türkler gelince de ödeyip çıkıyorlar. Konuşmuyoruz.” (İ.4)

“Türk müşterilerle aramızda bir değişiklik olmadı. Problem yaşamadık. Ara sıra gelirler. Hep böyle az gelirlerdi. Bizim asıl müşterimiz Suriyeliler. Dükkân sahibim Türk ama Türkleri çok az tanıdım. Türkiye’ye çok alışamadık. Zamlardan sonra satışlarımız azaldı zor geçiniyoruz. Bu mahallede birbirimizi tutuyoruz. Bir ihtiyacımız olduğunda akrabalarımıza komşularımıza gidiyoruz.” (İ.22)

“Kıyafet ve giyim tarzları farklı olduğu için Türk müşterimiz çok az. Olursa çorap, şapka gibi şeyler alırlar. Bize karşı bir yabancı düşmanlığı, tepki boykot yapılmadı. İlişkilerimiz aynı.” (İ.13)

“Bizden alışveriş yaparlar. Hal hatır soruyorlar. Türk müşterim çok. İnşaat malzemelerini daha ucuz olduğunu söylüyorlar. Az kazanıyoruz ama olsun bazıları yüzde 100 koyuyormuş bence yanlış o paranın bereketi olmaz. Türk müşterim hiç azalmadı. Kötü şeyler görmedim hiç.” (İ.29)

“Bir değişiklik görmedik ama dışarda bizi sevmiyorlar. Falafel merak edip ilk defa denemek için gelenler oluyor. Onun dışında Türk müşterim az. Kapatıp gitmemizi istiyorlar. Duyuyoruz. Mevcut cumhurbaşkanını desteklediğimizi söylüyorlar ama biz

oy kullanamıyoruz vatandaşlık almadık. Tabelalarımız kaldırıldı bir ara Arapça yazıları sökün dediler.” (İ.14)

“Türkler gelmiyordu yine gelmiyor. Müşterilerimiz Suriyeliler. Türklerle ilişkilerimiz eskiden daha iyiydi. Bazı olaylar yaşandı, ülkede kriz oldu. Türkler bizim devletten bedava maaş aldığımızı söylüyor. Biz maaş almıyoruz. Söyledikleri şey PTT kart. Gıda yardımı için. Biz de onlar gibi çalışıp emeğimizle kazanıyoruz.” (İ.3)

“Türk müşterimiz çok az. Bir değişiklik olmadı bize karşı. Türklerde altın ayarı bizimkilerden farklı. Dışarıda Suriyelilere karşı bir cephe alma durumu var. Bu ülkede sadece Suriyeli yok, Afgan var, Pakistanlılar var ama her olayda biz hedef gösteriliyoruz. Kendimizi dışlanmış hissediyoruz. Bize neden Önder Mahallesinde toplandınız diyorlar. Daha önce Mamak'ta oturduk Türkler bize ev kiralamak istemiyor, komşuluk yapmak istemiyor.” (İ.15)

“Türkler geliyor. Suriyeli diye buradan almayalım diyen olmadı. Protesto görmedik. En çok tavuk ve beyaz et alıyorlar. Güler yüzle yaklaşıyoruz indirim yapıyoruz. Başkalarına da tavsiye ediyorlar. Müşterilerimizle aramız iyi ama tabi ki bizim en çok Suriyeli müşterimiz var. Belediyenin kurallarına uyuyoruz. Bir sıkıntı yaşamadık.” (İ.26)

“Tam tersi Türk müşterimiz sürekli artıyor. Boykot yok. Tatlılarımızı çok beğeniyorlar. Kuru baklava yapıyoruz çok az şerbet var. Türkler çok şerbetli satıyor. Bu tatlıyı yiyen tekrar gelip kilo ile alıyor. Tatlılarımız çok taze ve günlük üretiyoruz. Suriyeliler de çok geliyor ama Türk müşterilerimiz de bizi seviyor.” (İ.2)

4.5.6. Yerel işletme sahipleri ile komşuluk ilişkileri

İşletme sahiplerine “yerel işletme sahipleri ile komşuluk ilişkileriniz nasıldır? Bu ilişkilerde son zamanlarda değişiklik gözlemlediniz mi?” sorusu sorulmuştur. İşletme sahiplerinin tamamına yakını yerel işletme sahipleri ile herhangi bir problem yaşamadıklarını ve komşuluk ilişkilerinde değişiklik olmadığını ifade etmiştir (Şekil 4.8.). Bu konudaki görüşleri şu şekildedir.

“Bir şey sorarsak cevap verirler onun dışında bir komşuluk ilişkimiz yoktur.” (İ.12)

“Başlarda hiç Türkçe bilmediğimiz için Türk esnaflarla bir komşuluk yapamadık, sonradan da bize iyi davrandılar.” (İ.21)

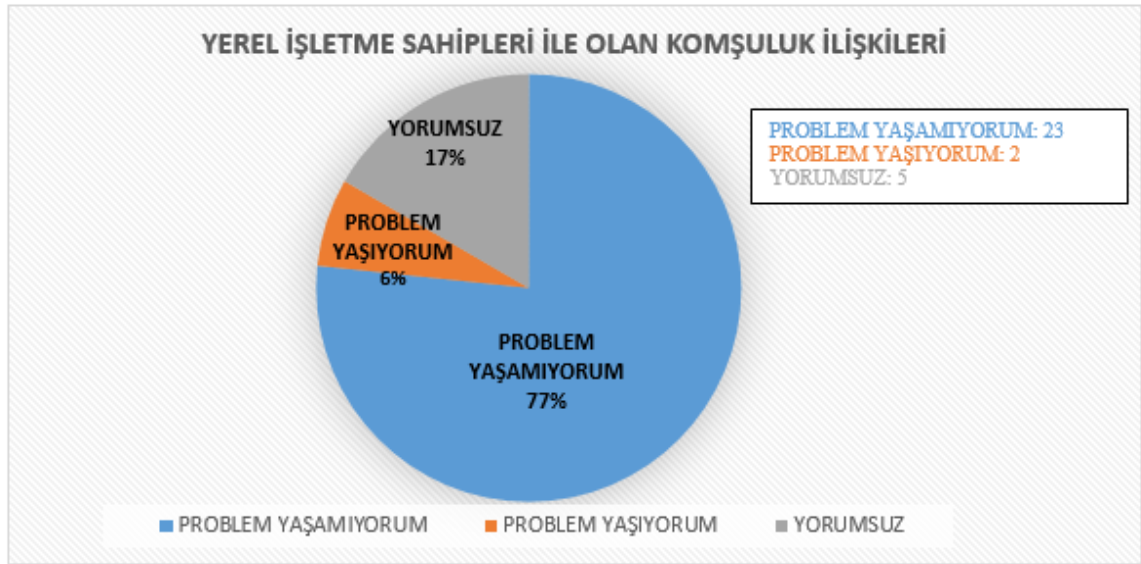
“Türk esnaflarla sorun yaşamıyoruz bir düşmanlık da görmedik. Çoğunluk zaten Suriyeli.” (İ.4)

“Başlarda selam verdiğimizde bize sırtını dönüyorlardı şimdi aramız iyi bir sorun yaşamıyoruz. Onların bir eksiği olduğunda biz karşılıyoruz. Karşılıklı yardımlaşıyoruz.” (İ.19)

“Komşuluk ilişkilerimizi iyidir. Biz burada çevreyi bilmiyorduk bize çevreyi öğrettiler, toptancıları tanıştırdılar. Memnunuz.” (İ.8)

“İyi insanlar biz kötülük görmedik. Eskiden daha çok Türk esnaf vardı çoğu kapattı ya da taşındı esnaflar burada daha çok Suriyelidir.” (İ.27)

“Ben memnunum bir şikâyetim yoktur. Herkes işinde.” (İ.3)

Şekil 4.8. Yerel işletme sahipleri ile komşuluk ilişkileri

Türk işletme sahipleri ile komşuluk ilişkilerinin iyi olmadığını belirten iki işletme sahibinin görüşleri şu şekildedir.

“İlişkilerimizi iyi değil. Belediyeye şikâyetle bulunuyorlar ama biz vergimizi ödüyoruz. Başlarda evraklarımızı tamamlayamadığımız için ruhsat alamadık. Şimdi her şeyimiz tamam yine de huzursuz ediyorlar.” (İ.6)

“Arkamızdan konuşuyorlar. Kulağımıza geliyor. Müşterilere bizi kötülen sözler kullanıyorlar. Onlardan alışveriş yapmayın yönünde etkiliyorlar.” (İ.19)

4.5.7. Tedarikçi ilişkileri

İşletme sahiplerine “tedarikçilerinizin sahip olduğu etnik köken nedir? Yerel tedarikçilerle iletişim ve etkileşiminiz nasıldır?” sorusu sorulmuştur.

Araştırmaya katılan işletme sahiplerinin tamamına yakını işletmesindeki ürünlerini Türk tedarikçilerden sağladığını ifade etmiştir. Bunun sebebinin ise zorunluluktan kaynaklandığını yani Suriyeli tedarikçi sayısının çok az olmasından ileri geldiğini ifade etmişlerdir. Yerel tedarikçilerle olan ilişkilerinin ise sadece ticari boyutta ve mesafeli olduğunu aktarmışlardır (Şekil 4.9.). Tedarikçilerle sıkıntı yaşadığını ifade eden az sayıda Suriyeli işletme sahipleri ise bu sorunu tedarikçilerini değiştirerek çözdüklerini ifade etmiştir. Bu konudaki görüşleri şu şekildedir;

“Açtığımız günden beri ürünlerimizi aynı firmadan alıyoruz. Değişiklik yapmadık. Bize karşı tavırları da hep olumlu oldu.” (İ.15)

“Tedarikçimiz ***** gıda. Evet bir iki defa değiştirdik. Müşterimizin beğenmediği ürünler olduğu zaman biz de malı aldığımız yeri değiştiriyoruz. İletişimimiz çok güçlü değil. Ticaretimizi yaptıktan sonra işimiz bitiyor.” (İ.8)

“İşletmemizi ilk açtığımızda kredi kartımız henüz yoktu. Elimizde de nakit para çok kısıtlı olduğu için veresiye teklif ettik fakat kabul etmediler. Zamanla bizi tanıdıkça nakit ödeme konusunda da yardımcı oldular. Şu an ilişkilerimiz gayet iyi.” (İ.27)

“Tedarikçi bulmamız kolay oldu. Daha doğrusu onlar bizi buldu. Ürün çeşitliliği konusunda yardımcı oluyorlar. Bizim toptancıya gitmemize gerek kalmıyor, istediğimiz tüm ürünü ayağımıza kadar getiriyorlar.” (İ.19)

“Firmalar ile aramızda anlaşmazlık yok. Ödemeleri gününde yaptığımız takdirde problem yaşamıyoruz.” (İ.2)

“Son günlerde ürünlere çok fazla zam yapan tedarikçiler oldu biz de farklı firmalar aramaya başladık. Çünkü aldığımız ürüne zam geldiğinde biz de zam yapmak zorunda kalıyoruz. Bu yüzden farklı firmalarla çalışıyoruz ama aramızda hiç problem yaşamadık bize karşı ön yargılı değiller.” (İ.13)

“Problem yaşarsak sadece ödeme konusunda yaşıyoruz. Diğer türlü bizimle çok samimi olmuyorlar. Sadece alışveriş konusunda konuşma oluyor. Bizim işlerimizin nasıl olduğunu bile sormazlar.” (İ.20)

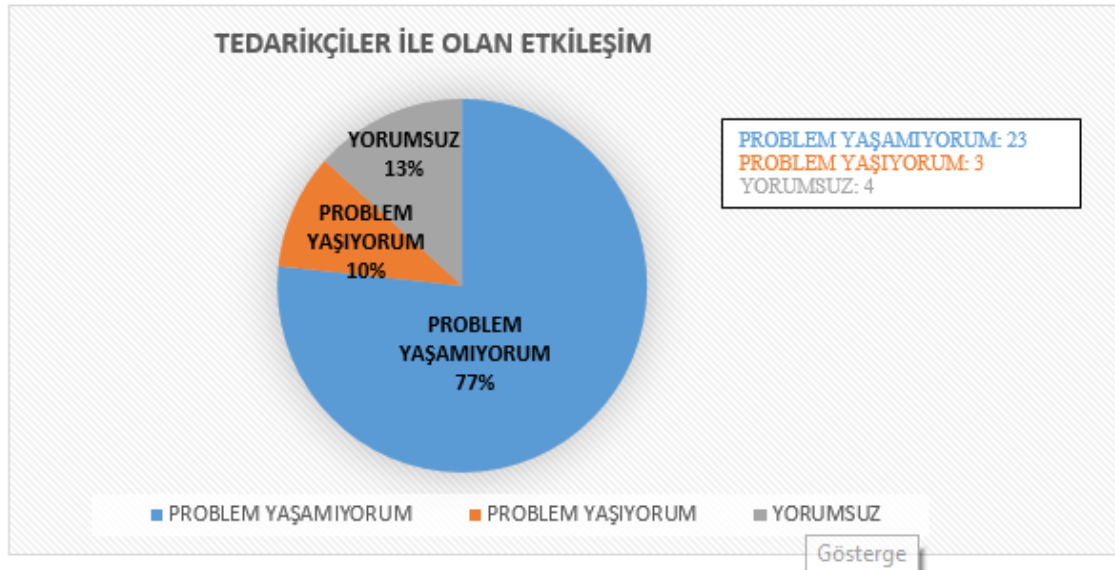
“Bizim hangi millettten olduğumuzla ilgilenmiyorlar. Ürünleri ve faturasını bırakıp ayrılıyorlar. Bazen kolilerde yanlış ürün çıkıyor o zaman biz iletişime geçiyoruz. Hemen düzeltiyorlar.” (İ.11)

“Gelen kişilerin isimlerini bile bilmiyoruz sadece firma adı var. Bizimle çok konuşmazlar sipariş verdiğimiz malzemeleri bırakıp hemen ayrılırlar. Bazen çok acil olduğunda biz gidip alıyoruz.” (İ.5)

“Fatura kesmek istemeyen firmalar oldu. Biz faturasız ürün istemediğimizi söyledik bu yüzden iletişimimizin bozulduğu günler oldu ama daha sonradan aramız düzeldi.” (İ.29)

“Suriyeli olduğumuz için bazen ürünlerin tarihlerinde sona yaklaşanları getiriyorlar. Birkaç defa fark ettim. Bizim anlamadığımızı düşünüyorlar ama müşterilerimiz uyarınca ben de firma sahibine ilettim. Artık hepsinin tarihini kontrol ediyorum.” (İ.17)

“Toptancımızı sadece bir kez değiştirdik onda da ürünleri getirme kotası koyduğu için. Bazı ürünler çok çabuk tükeniyor müşterimize yok demek zorunda kalıyoruz.” (İ.7)

Şekil 4.9. Tedarikçiler ile etkileşim

4.5.8. Basın ve sosyal medya paylaşımları

İşletme sahiplerine “basın ve sosyal medyadaki Suriyelilerle ilgili haberleri ve paylaşımları nasıl değerlendiriyorsunuz? Bu haber ve paylaşımların işletmenizin pazarlama faaliyetlerini etkilediğini düşünüyor musunuz?” sorusu sorulmuştur.

Araştırmaya katılan işletme sahiplerinin yüzde 70 gibi büyük bir çoğunluğu basın ve sosyal medyadaki Suriyelilerle ilgili haberleri ve paylaşımları olumsuz değerlendirdiğini ifade etmiştir (Şekil 4.10.). Bu konudaki olumsuz görüşleri şu şekildedir.

“Hiç memnun değiliz sosyal medyada bize yönelik kışkırtma var. Türkçe biliyoruz okuyoruz şikâyet edeceğimiz bir yer yok.” (İ.5)

“Bütün kötü olaylarda hırsızlık, cinayet hemen Suriyelerden dolayı böyle oluyor diye suçlamaya başlıyorlar ama bunları yapanlar Türk çıkıyor. Bize karşı düşmanlık var internette. Biz yokken Türkiye’de hırsızlık olmuyor muydu?” (İ.13)

“Bütün Suriyeliler kötüdür diye paylaşımlar yapılıyor bunlardan rahatsız oluyoruz. İçimizde kötü olanlar var bize de kötülük yapan Suriyeli insanlar ama biz kötü değiliz suç işlemiyoruz.” (İ.29)

“Bazen sokak röportajları izliyoruz, Suriyelilere yaklaşmayın, Suriyelileri sevmeyin, Suriyelilerle konuşmayın ki onlar geri gitsin. Biz artık bunları çok fazla görüyoruz, eskiden böyle değildi. Evet bunlar işimizi de etkiliyor.” (İ.10)

“Sosyal medyada görmesem de kendi guruplarımızda paylaşıyorlar Suriyelilere sataşan insanlar oluyor hastanede, dolmuşta videoya çekiyorlar bedava yaşıyorlar diye anlatıyorlar ama bunlar doğru değil. Müslüman Müslümana böyle davranmamalı.” (İ.18)

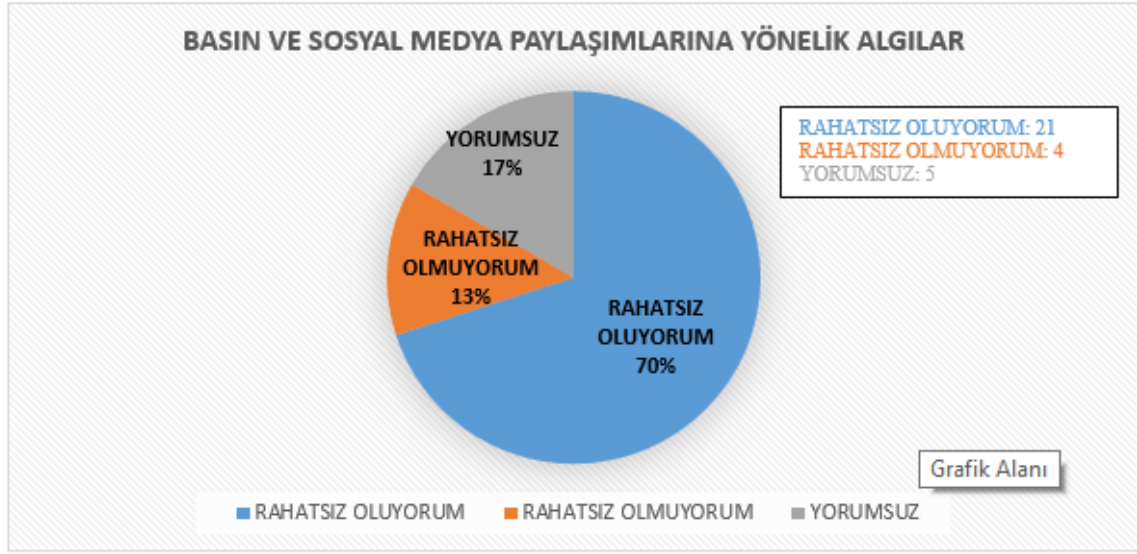
“Bir Türk çocuk öldürülüyor hemen Suriyelileri suçluyorlar dükkanlarını taşıyorlar biz bu haberlerden çok rahatsız oluyoruz. Sonradan diyorlar ki Suriyeli değilmiş. Bize karşı daha duyarlı davranmalarını istiyoruz.” (İ.7)

“Kimse demiyor ki Suriyeliler ne kadar zorluklarla yaşıyor, savaştan gelmişler, günlerce ekmek parası bulamadık. Kimse haber yapmadı ama her şeyde Suriyeli suçlu, Iraklı suçlu. Ekonomi bozuluyor hemen Suriyeliler gitsin.” (İ.23)

“Facebook’ta grup kurmuşlar bizimle dalga geçiyorlar, tehdit mesajları atıyorlar, ben ve kardeşim 6 yılda tam 7 kere taşındık. İlk geldiğimizde bunlar yoktu. Misafirperverlik yok artık. Biz de rahatsızız. Önder mahallesinde hep birlikte yaşıyoruz.” (İ.11)

“1 yıl İstanbul’da yaşadım. Sahilde gezmemizi bile istemiyorlar. Bizim de çocuklarımız var dışarı çıkmak gezmek yasak mı anlamıyoruz. Video çekip internete atıyorlar, nargile içiyorlar, yatıyorlar, çalışmıyorlar diye. Çalışmasak biz nasıl geçineceğiz, evimizin kirasını nasıl ödeyeceğiz.” (İ.30)

“Rahatsız oluyoruz benim hesabım açtıktan sonra gizledim çünkü paylaşımlarımın altına hakaret ve küfür yazıyorlar, mülteciler defolsun diyorlar. Suriyeli olduğumuzu gizlemeye çalışıyoruz.” (İ.8)

Şekil 4.10. Basın ve sosyal medya paylaşımlarına yönelik algılar

Araştırmaya katılan işletme sahiplerinin yüzde 30 gibi bir kısmı ise basın ve sosyal medyadaki Suriyelilerle ilgili haberleri ve paylaşımları olumsuz değerlendirmedini ifade etmiştir ya da yorumsuz bırakmıştır. Bu konudaki görüşleri şu şekildedir.

“Bu tarz haberler çok görmüyoruz. Akrabalarımız ve kendi çevremiz var.” (İ.7)

“Böyle sayfalar varmış, düşmanlık yapılan ama ben görmüyorum Instagramda Türk arkadaşlarım da var. Kötü şeyler paylaştıklarını görmedim.” (İ.24)

“Ben rahatsız olacak haber okumadım bizi anlayışla karşılıyorlar oradan iş yaptığımız esnaf arkadaşlar oldu. Alışveriş de yapıyoruz.” (İ.12)

“Facebook’ta kendi arkadaşlarımız var ama orada bir dışlanma, hakaret gibi şeyler görmedik. Gazetelerde çıkıyor dediler ama bunlar Suriye’de de oluyor.” (İ.2)

“Bu konuda bir görüşüm yok ama öyle haberler görmedim ben.” (İ.17)

4.5.9. Türk vatandaşlığı

Araştırmaya katılan işletme sahiplerinin neredeyse tamamı Türk vatandaşlığı konusuna sıcak bakmaktadır (Şekil 4.11.). İşletme sahipleri hem çalışma hayatlarında hem de sosyal hayatta karşılaştıkları bürokratik engelleri gerekçe göstererek Türk vatandaşı olmayı istediklerini ifade ettiler. Gayrimenkul sahibi olma, işletme mülkiyeti satın alma, sigorta girişi, emeklilik gibi konular ve diğer sosyal hizmetlerden faydalanma noktasında kazanımlar elde etmenin Türk vatandaşlığı olmaktan geçtiğini belirten işletme sahipleri bu konuda yeni yasal

düzenlemeler yapılmasını ve sürecin hızlandırılmasını belirttiler. Çevrelerinde Türk vatandaşlığı alan birçok Suriyeli olduğunu bu haktan kendilerinin de faydalanmak istediğini belirten dilekçeleri resmî kurumlara yazdıklarını aktardılar.

Şekil 4.11. Türk vatandaşlığı talebi

4.5.10. Suriye'ye geri dönüş

İşletme sahiplerine “Suriye’de şartlar düzelmeye başladığında işletmenizi kapatıp Suriye’ye dönme konusunda veya Türkiye’de kalıcı olma konusundaki düşünceleriniz nelerdir?” 30 işletme sahibinden 25’i Suriye’ye dönmek istemediğini 5 işletme sahibi ise Suriye’ye dönüş konusuna sıcak baktığını ifade etmiştir (Şekil 4.12.).

“Dönmek istemiyorum. Para biriktirip burada işimi kurdum. Kardeşimle ortak dükkân açtık. Çocuklarım burada okula başladı. Türkçe öğrendi.” (İ.15)

“Suriye’de artık bir evimiz yok, evimiz yıkıldı. Yaşadığımız kasaba harabe. Elektrik yok, alt yapı zarar gördü, okul bile yok. İş yok. Eğer evimiz ve yaşadığımız yerler eskisi gibi olsaydı dönerdim fakat bu durumda dönmek istemiyorum.” (İ.3)

“Akrabalarımızın hepsi burada, orada kalanlar da yaşamını kaybettiler. Dönsem bile tek başıma yapamam. Artık uyum sorunu yaşamıyoruz burada. Kalmak istiyorum. Dükkânı kurduk. Satışlarımız iyi. Çok şükür geçinecek parayı kazanıyoruz.” (İ.21)

“Biz İdlip’ten geldik. Eriha nerdeyse tamamen yerle bir oldu. Babamı, abimi, yengemi kaybettik. Sonradan diğer akrabalarımızın öldüğünü duyduk. Savaş bitti artık dönün diyorlar ama döndüğümüzde rejim bizim şehrimizi onarmayacak.” (İ.12)

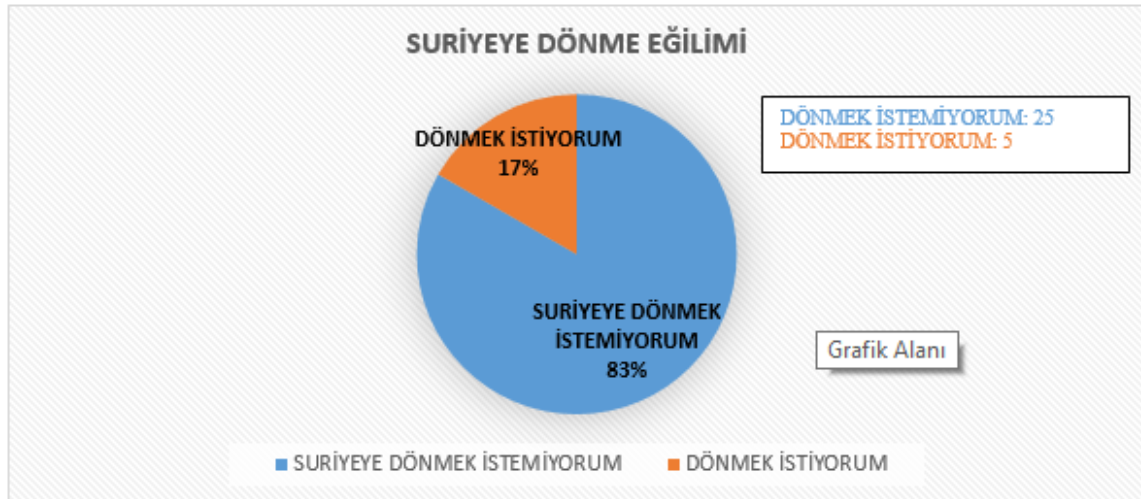
“Asla dönmem artık. Eğer vatandaşlık alamazsam Avrupa’ya girmeyi düşünüyorum. Türkiye eskisi gibi değil. Çok zorlaştı. Kiralar yükseldi. İş azaldı. Almanya’ya gitmeyi istiyorum ama zor.” (İ.19)

“Kimse toprağından vatanından ayrı kalmak istemez. Çocuklarımızın geleceğı için oralar hala tehlikeli. Mecbur olmasak yaşadığımız yeri bırakmazdık. Orada yaşamak artık zor. Zorla göndermezlerse eğer kalmayı istiyoruz.” (İ.26)

“Türkçeyi çok iyi öğrendim. Burada bir hayat kurduk. Eşim savaştan çok korktu. Hala psikolojisi bozuk. İlaç kullanıyor. 1 ay konuşmadı. Hatırlamak bile onu sarsıyor. Dönmemiz artık çok zor.” (İ.5)

“Burada tatlı yapıp satıyoruz. Oraya dönsem nüfus çok azaldı. Bu işten para kazanamam. Burada bizi tanıdılar, müşterimiz çok. Dönmek istemiyoruz.” (İ.20)

Dönmeyi düşünmeyen katılımcılar ifadelerinde; Suriye’de yaşamış oldukları kentin iç savaş nedeniyle zarar gördüğünü, evlerinin yıkıldığını, sosyal yaşam alanlarının kullanılamaz hale geldiğini gerekçe göstermiştir. Şehirlerin yıkılmış olması en sık kalış gerekçesi olurken; çocuklarının Türkiye’de eğitime başlamış olmaları, Türkçe öğrenmeleri, arkadaş ve akraba çevrelerinin burada olması gibi faktörler de kalmak istemelerinin diğer sebepleridir. İşletme açısından bakıldığında ise işletme sahipleri kurmuş oldukları işletmeler için çok fazla emek ve para harcadığını, mevcut düzeni kurmanın zaman aldığını ve bunun tekrar bozulmasını istemediklerini belirterek dönüş fikrine sıcak bakmadıklarını ifade etmiştir.

Şekil 4.12. Suriye’ye dönüş eğilimi

Suriye'ye dönme konusuna sıcak bakan az sayıda katılımcı dönüş için yaşadıkları bölgedeki savaş ortamının tamamen sonlanması, mevcut rejimin güvence vermesi, yaşam şartlarının da düzelmesi gerektiğini ifade ettiler. Suriye'ye dönüş konusuna dair görüşlerini ise şu şekilde ifade etmişlerdir.

“Dönmeyi isterim orası bizim yurt toprağımız ama rejim bize hala güvensiz geliyor. Savaş ortamı tamamen sonlanmadan dönmemiz zor. Bir gün sonlanacak ve geri döneceğiz.” (İ.2)

“Bayramlarda gidiyoruz. Kalıcı olarak giden akrabalarımız var. Yıkılan evlerini kendi imkanları ile yaptılar. Silahlı gurupların azaldığını söylediler. Kalıcı huzur gelirse biz de döneceğiz.” (İ.11)

“Dönmek şimdi zor ama isterim. Dönmek için para lazım. Dükkanımı yüksek rakama satamam. Bu para yetmez. Orada düzen kurmak yine zaman alacak. Tekrardan zor günler yaşayacağız.” (İ.27)

“Suriye'ye dönmek isterim. Burada hayat daha pahalı oldu. Her şeyin fiyatı artıyor. Ev alamadık. Kiralar yükseldi. Suriye'de toprağımız vardı. Zeytin işi yapıyorduk. Dönersek yine aynı işi yapacağız.” (İ.4)

“Ben döneceğim. Türkler bize hep soruyor. Ne zaman döneceksiniz? Sosyal medyada Suriyelileri kötü gösteren paylaşımlar yapıyor. Suriyeliler defolsun diyorlar. Ben bu durumdan çok rahatsızım. İmkânım olduğunda mutlaka döneceğim.” (İ.23)

4.5.11. Beklentiler ve diğer konular

İşletme sahiplerine “yabancı düşmanlığının azaltılması noktasında yürütülmesi gereken politika ve uygulamalara dair beklentiler ve eklemek istedikleri ya da genel olarak söylemek istedikleri diğer konular?” sorusu sorulmuştur. Ağırlıklı olarak beklentileri Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı alabilmek ve devamında vatandaşlığın sağladığı imkanlarla işletmesini büyütmek olmuştur. Bu konudaki talep ve beklentilerini şu şekilde ifade etmişlerdir.

“Türk kimliği sağlanırsa burada daha rahat bir yaşam süreriz. Sigortamız olur. Beklentimiz bunlar.” (İ.6)

“Türk devletinin bu konuda yeni yasa çıkarmasını isteriz. Elimizdeki kimlikle haklarımız yok. Sadece hastane sigortası var. Bunun dışında diğer şeylerden faydalanamıyoruz.” (İ.18)

“Vatandaşlık başvurularımız kabul edilirse daha kolay ticaret yapabilir, ithalat ihracat gibi alanlarda daha rahat oluruz hem de devlete vergimizi öderiz.” (İ.25)

“Ev araba almamız kolaylaştırılmalı, çalışma izni oturma izni gibi evrak işleriyle sürekli uğraşmak istemiyoruz bu konuda adımlar atılabilir.” (İ.9)

“Avrupa’ya geçişimizde kolaylıklar sağlanmalı. Arkadaşlarımdan bazıları şişme botlarla kaçmaya çalıştılar boğulma tehlikesi yaşadılar. İzin verilirse ailemle birlikte Avrupa’ya iltica etmek isterim.” (İ.21)

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Göç olgusu günümüzde disiplinler arası bir konu haline gelerek toplum ve insanı içine alan tüm bilimlerde karşımıza çıkmaya başlamıştır. Bireylerin daha iyi yaşam koşullarına sahip olmak adına gerçekleştirdikleri bu yer değişikliği hareketi hem küresel hem de toplumsal boyutta olumlu ve olumsuz birçok sonuç ortaya çıkarmaktadır. 20. Yüzyılın getirdiği savaş ve kaos ortamı dünya kamuoyunda ve literatürde kitlesel göçü çok önemli bir kavram haline getirmeye başlamıştır. Kitlesel göç sosyal, kültürel, ekonomik, eğitim, siyasi ve sağlık başta olmak üzere toplumun birçok dinamiğinde ayrışmaları ve olumsuzlukları doğurabilmektedir.

Türkiye bulunduğu jeopolitik konumu ve izlediği açık kapı politikası nedeniyle son yıllarda yasa dışı göçe en fazla maruz kalan ülkelerin başında gelmektedir. 2011 yılında başlayan Suriye iç savaşı sonrası Türkiye'ye sığınan Suriye mültecilerin sayısı her geçen yıl artış göstermiş ve 15.02.2024 tarihi itibarıyla geçici koruma kapsamındaki Suriyeli sayısı 3.167.421 olmuştur (Göç İdaresi Başkanlığı, 2024). Türki'deki Suriyeli sayısının artması etnik ve kültürel çatışma ortamını doğurduğu gibi çalışma hayatında birçok olumsuzluğu da beraberinde getirmiştir. İlk etapta misafir olarak kabul edilen Suriyeliler zamanla kalıcı hale gelmeye başlamıştır. Yerel halk bu misafirliğin uzamasına ve kalıcılığa itiraz etmeye başlamış mültecilere yönelik tanınan haklara ve bu yönde atılan politikalara tepki göstermeye başlamıştır. Bu süreç sonrasında yaşanan konut krizi, hayat pahalılığı gibi birtakım ekonomik problemlerin sorumlusu olarak da yabancılar gösterilmeye başlamıştır.

Yabancı düşmanlığı veya yabancı korkusu anlamına gelen zenofobi küresel çapta yaşanan büyük göç hareketleri sonrası psikolojik ve davranışsal bilim dalları dışında politik bir kavram olarak da gündeme gelmeye başlamıştır. Öteki ve diğer olana karşı geliştirilen bu davranış şekilleri farklı kültürel ve etnik grupları birbirinden uzaklaştırdığı gibi göçmen ve mülteci grupları da hedef haline getirmektedir. Başta ekonomik olumsuzluklardan beslenen zenofobi kültürel, tarihsel ve dini farklılıklar ile yayılımını artırmaktadır. Toplumsal ön yargı ve klişelerin de etkisi ile artış gösteren yabancı düşmanlığının çözümü noktasında otorite sahiplerinin yürüteceği ekonomik ve siyasi tabanlı politikalar dışında kültürel kaynaştırmaya yönelik politikalar da büyük önem taşımaktadır.

Yerli işletmelerin olduğu kadar yabancı işletmelerin de temel amaçlarından biri kar sağlamak ve faaliyet alanlarını çeşitlendirerek büyüktür. Bu noktada pazarlama faaliyetleri büyük önem taşımaktadır. Pazarlama faaliyetleri ise tüketici memnuniyetine dayalı bir fonksiyondur. Yabancı işletmeler büyüme sağlayabilmek için bulunduğu ülkedeki yerel müşteri potansiyelini artırmaya yönelik pazarlama stratejilerini geliştirmek zorundadır. Bu stratejik sürecin en önemli parçalarından biri ise tüketici ile olan etkileşim ve iletişimidir. Olumlu bir iletişim çoğu zaman güçlü bir reklamdır ve daha etkili olabilmektedir. Yerel halk tarafında olumsuz izlenimlere ve bakış açısına sahip bir yabancı işletmenin pazar faaliyetlerini büyütmesi ve kar sağlaması da düşünülemez. Suriyeli işletmelerin Türk ekonomisinde büyüme gösterebilmesi için öncelikle yerel halk tarafında kabul görmesi

gerekmektedir. Yabancı düşmanlığı, ırkçılık, ötekileştirme vb. gibi olumsuz davranış şekillerinin yabancı işletmelere olan yansıması sadece toplumsal alanda değil boykot, protesto gibi negatif satın alma davranışları ile ekonomik alanda da ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple yabancı düşmanlığı (zenofobi) etkilerinin azaltılmasına yönelik atılacak politik adımların ülke ekonomisine de olumlu yansımaları olacaktır.

Göçün başladığı ilk yıllarda Suriye sınırına komşu illerde yoğunlaşan Suriyeli nüfusu daha sonra başta büyükşehirler olmak üzere Türkiye'nin birçok bölgesine yayılım göstermiştir. Suriyelilerin bir kısmı ücretli çalışmaya başlarken bir kısmı da kendi adına bağımsız çalışmayı tercih ederek kendi işletmesini açmıştır. Ankara önder mahallesi de Suriyelilerin yoğun olarak yaşadıkları ve işletme kurdukları bir bölge haline gelmiştir. Bu araştırma göç sonrası sayıları hızla artan ve büyük bir kısmı kalıcı hale gelen Suriyeli işletmelere yönelik sergilenen zenofobik tutumun Suriyeli işletmelerin pazarlama faaliyetlerini etkileyip etkilemediğini tespit edebilmek ve Suriyeli işletmelere dair bir saha araştırması yapmaktır. Çalışmamızda öncelikle literatür taraması yapılmış ve daha sonra bölgedeki Suriyeli işletmelerle yapılan görüşmeler sonucu araştırmanın bulguları ortaya konulmuştur. Son olarak araştırma verileri kuramsal çerçeveden yola çıkılarak değerlendirilmiştir.

Araştırmanın amaçları ve literatür taraması doğrultusunda araştırmanın temel sorusu olan "Suriye göçü bağlamında zenofobinin Suriyeli işletmelerin pazarlama faaliyetleri üzerinde etkisi var mıdır? Sorusunun cevabı kapsamında; Ankara Önder mahallesindeki Suriyeli işletmelerle yapılan gözlem ve görüşmeler neticesinde işletme sahiplerinin son yıllarda yabancı düşmanlığına yönelik tavır ve tutumları sosyal hayatta daha fazla hissetmeye başladığı görülmüş fakat zenofobik tutumun pazarlama faaliyetlerini etkilemediği anlaşılmıştır. İşletmelerine yönelik en büyük olumsuz tutumun iş yeri açma belgesi ve ruhsat gibi konularda belediye ekiplerine yapılan ihbarlar oluşturmaktadır.

1. Suriye'den gelip belirli bir sermaye birikimi ile işletme açan Suriyelilerin Türk müşteri kitlesi son yıllarda azalma göstermiş midir?
2. Suriyeli işletmeler Türk müşteri kitlesi açısından son dönemlerde artan zenofobi (yabancı düşmanlığı) kaynaklı pazarlama zorlukları yaşamaya başlamış mıdır?

Araştırmanın birinci alt sorusu "Suriye'den gelip belirli bir sermaye birikimi ile işletme açan Suriyelilerin Türk müşteri kitlesi son yıllarda azalma göstermiş midir? Suriyeli işletme sahipleri ile yapılan görüşmeler neticesinde 30 işletme sahibinden 16'sı Türk müşteri kitlesinde azalma olmadığını belirtirken 8 işletme sahibi Türk müşterilerinin azaldığını ifade etmiş, 8 işletme sahibi ise cevapsız bırakmıştır. Verilen cevaplardan ve yapılan gözlemlerden yola çıkarak Suriyeli işletmelerin Türk müşteri kitlesinde büyük oradan düşüşten söz etmek mümkün olmamaktadır.

Araştırmanın ikinci alt sorusu "Suriyelilere karşı artmaya başlayan ön yargı ve kabul edemeyiş Suriyeli işletmelerin kapanışını ve ülkelerine geri dönüş süreçlerini hızlandırmış

mıdır? Suriyeli işletme sahipleri ile yapılan görüşmeler neticesinde 30 işletme sahibinden 25'i işletmesini kapatmayı düşünmediğini ve Suriye'ye geri dönmeyi düşünmediğini belirtirken, 5 işletme sahibi ise işletmesini kapatıp ülkesinde dönmek istediğini ifade etmiştir. Verilen cevaplardan ve yapılan gözlemlerden yola çıkarak Suriyeli işletmelerin pazarlama faaliyetlerinde zenofobi kaynaklı olumsuzluklar yaşanmadığı ve bu sebeple işletmelerini kapatarak ülkelerine dönmeyi düşünmediklerini söylemek mümkündür. Ayrıca Suriye'deki savaş ortamı ve devam eden rejim belirsizliği gibi sebeplerden dolayı Suriye'ye geri dönüş eğiliminin çok düşük olduğu belirlenmiştir. Türkiye'de doğan ve eğitim hayatına başlayan çocuklarının Türkiye'ye uyum sağlaması ve Türk vatandaşlığı beklentilerine dair görüşleri kalıcı olmak istediklerini anlaşılmaktadır.

Yapılan mülakatlar ve gözlem sonucu bölgedeki Suriyeli nüfusu ve işletmenin yoğun olması gönüllü gettolaşma varlığına işaret etmektedir. Bölgedeki gettolaşma etkisinin artması ise iletişim ağının güçlü olması, bölgedeki kira ve yaşam maliyetlerinin daha ekonomik olması, iş olanakları ve kendi milletinden olan insanlarla bir arada yaşama isteklerinden kaynaklanmaktadır.

Araştırma örnekleme içerisine giren işletme sahipleri ile yapılan görüşmeler sonucunda işletme sahiplerinin Türk halkı ile olan günlük iletişimde ve sosyal hayattaki etkileşimlerinde problem yaşamadıkları, karşılaştıkları en büyük sorunun ise dil yani iletişim olduğu tespit edilmiştir. Türkçe konuşma becerilerinin ilerlemesi ile iletişim problemlerinin de azalmaya başladığını ifade eden işletme sahipleri çalışma hayatı dışında Türk halkı ile olan etkileşimlerinin çok kısıtlı olduğunu ve bunun Türk halkının tutumundan kaynaklandığına dair açıklamalarda bulunmuşlardır. Bu ifadeler Türk halkı ile olan ilişkilerin gelişiminin zayıf olduğunu ortaya koymaktadır.

Görüşmelerde işletme sahiplerinin yerel işletme sahipleri ile olan komşuluk ilişkilerinde bir değişiklik olmadığı ve bu konuda da bir problem yaşamadıkları tespit edilmiştir. İşletme sahipleri tedarikçilerinin ağırlıklı olarak Türklere oluştuğunu ve bu alışverişlerde yerel tedarikçiler tarafından herhangi bir ön yargı veya olumsuz tutumla karşılaşmadıkları anlaşılmıştır.

Örneklem dahilinde yapılan görüşmeler sonucunda Suriyeli işletme sahiplerinin basın ve sosyal medyada çıkan haber ve paylaşımlardan rahatsız oldukları ve zenofobik tutumla bu alanda karşılaştıkları anlaşılmıştır. Özellikle Suriyelilerin geri gönderilmesi ve ülkelerine dönmeleri gerektiği yönünde çıkan haberlerden duyulan rahatsızlıklarını ifade etmeleri bu yaklaşımı önemli oranda desteklemektedir.

Genel olarak Suriyeli işletme sahipleri Suriye topraklarındaki belirsizliğin devam etmesi ve 10 yılı aşan süre boyunca çalışma hayatına ve toplumsal hayata uyum sağlamaya başlamaları bizlere Türkiye'deki Suriyeli varlığının kabullenilmesi gerektiğini düşündürmektedir. Ülkemizdeki Suriyeli işletme sayısının her geçen gün artması ve çalışma ortamındaki Suriyeli

varlığının önemli bir seviyeye gelmesi Türk ekonomisi açısından büyük önem teşkil etmektedir. Avrupa ülkelerinde olduğu gibi yürütülecek bazı ekonomik politikalar ile düzensiz göç avantaja çevrilerek ekonomik büyümeye katkı sağlanabilir. Göç eden Suriyeli nüfusun ağırlıklı kesiminin gençlerden oluşması ekonomi politikalarının önemini daha da artırmaktadır. Girişimciliğin teşvik edilmesi ve mesleki eğitim kursları ile hem ekonomik entegrasyon hem de istihdamın artması sağlanabilir. Nitelikli iş gücüne dahil olan Suriyelilerin ekonomiye olan katkıları yerel halk tarafında oluşan olumsuz bakış açılarını da en aza indirmeye yardımcı olabilir.

Bu araştırma Zenofobinin Suriyeli işletmelerin pazarlama faaliyetleri üzerindeki etkilerini anlama noktasında özgün bir araştırmadır. Bu araştırma ile zenofobik tutum ile yabancı işletmelerin pazarlama faaliyetleri arasındaki ilişkinin anlaşılabilmesi, artan yabancı düşmanlığı konusunda farkındalığın artırılabilmesi ve bu alanda yapılacak diğer çalışmalar için katkı sağlanması amaçlanmıştır. Araştırma Zenofobik tutumun işletmelerin pazarlama faaliyeti üzerindeki etkilerinin anlaşılması noktasında sadece işletme sahiplerinin görüşleri ele alınarak incelenmiştir. Belirtilmesi gerekir ki zenofobik davranışların pazarlama faaliyetleri üzerindeki etkisi hem işletmeci hem de yerel müşteri olmak üzere çift yönlü incelenmesi gereken bir durumdur. Yapılacak sonraki çalışmalarda zenofobik tutumun yerel müşteri görüşleri ele alınarak tüketici bakış açısından incelenmesi bu araştırma sonuçlarının desteklenmesi açısından önem taşımaktadır. Ayrıca bu araştırmadan elde edilen bulgular Ankara ili Önder Mahallesinde bulunan Suriyeli küçük işletme sahipleri ile sınırlı olduğu için kapsamlı bir değerlendirme ve genelleme yapılamamaktadır. Gelecek çalışmalarda araştırma kapsamı Suriyeli işletmelerle sınırlı tutulmayıp diğer yabancı ülke işletmeleri ile genişletilebilir. Ayrıca işletme faaliyet alanının genişletilerek inceleme yapılması, katılımcı işletmelerin daha objektif cevaplar vermesini sağlayacak etkenlerin dikkate alınması bu alandaki araştırmaların daha bilimsel sonuçlar ortaya koymasına ve literatüre katkı sağlamasına yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Yapılan araştırma ve görüşme sonuçlarından hareketle; Suriyeli işletmelerin Türkçe dil becerilerini güçlendirmesi, iş yeri açma belgesi ve ruhsat gibi konularda ticari kurallara uyması, Arapça tabelalar yerine Türkçe tabela kullanımı, yerel halka hitap eden ürün çeşitliliğini artırması, işletme yer seçimi konusunda gettolaşmak yerine heterojen dağılım göstermesi gibi hususlar Suriyeli işletmelere yönelik zenofobik tutumun azalması ve yerel halkla etkileşimlerinin güçlendirilmesi noktasında olumlu katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu çalışma ayrıca Suriyeli işletmeler başta olmak üzere Türkiye'deki yabancı işletmelerin pazarlama faaliyetlerine yönelik zenofobik tutum ve olumsuz satın alma davranışlarının (boykot, protesto) azaltılması ve entegrasyon konusunda izlenecek politikalara dayanak teşkil edebilir. Bu araştırma sonucunda zenofobinin Suriyeli işletmelerin pazarlama faaliyetlerini etkilemediği sonucuna ulaşılsa da yabancı düşmanlığının küresel boyutlarda

varlığını sürdürdüğü bilinmektedir. Yabancı düşmanlığı etkilerini en aza indirebilmek adına yaşanan sorunların çözümünde dışlayıcı değil, insan hakları temelinde kapsayıcı, koruyucu ve bütüncül adımlar atılması büyük önem taşımaktadır. Uyumun tam olarak sağlanabilmesi ve yabancı düşmanlığının azaltılabilmesi için hem Suriyelilerin hem de Türk toplumunun karşılıklı kabullenici bir tutum sergilemesi gerekmektedir. Bu sürecin sağlıklı bir şekilde tamamlanabilmesi ve yasadışı göçün yerel halk tarafında rahatsız edici boyutlara ulaşmadan kontrol altına alınabilmesi ve sorunların insan hakları temelinde çözüm odaklı geliştirilebilmesi için yöneticilere de büyük sorumluluk düşmektedir. Politika yapıcıların kendi vatandaşlarını da ikinci plana atmadan gerekli yasal süreçleri tamamlaması büyük önem taşımaktadır. Ayrıca basın ve sosyal medyada çıkan ayrıştııcı ve kutuplaştııcı haberlerin azaltılması ve asılsız söylemlerin düzeltilmesi de entegrasyon sürecini hızlandırmada ve zenofobik tutumun etkilerini azaltmada büyük öneme sahiptir.

KAYNAKÇA

- Abou-El-Wafa, A. (2009). *The Right To Asylum Between Islamic Shari"ah And International Refugee Law*, A Comparative Study, Riyad.
- Adıgüzel, Y. (2016). *Göç Sosyolojisi*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- Adorno, T. (2005). *Minima Moralia-Sakatlanmış Yaşamdan Yansımalar* Çev: Koçak, O.& Doğukan, A. Metis Yayınları, İstanbul.
- Akdemir, Ş.D. (2014). Ayrımcılığın İnsan Hakları Boyutu ve Pozitif Ayrımcılık, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*. 3 (4).
- Akdiş, M. (2007). *Dünyada ve Türkiye'de Yabancı Sermaye Yatırımları ve Beklentiler* <http://makdis.pamukkale.edu.tr/ysermaye.htm> .
- Akıllıoğlu, T. (1997). Contemporary Forms and Manifestations of Racism and Racial Discrimination against Immigransts, *Perceptions*, Vol. 2, No: 2, Haziran- Ağustos.
- Alexander, M. (2003). *Host-Stranger Relations in Rome, Tel Aviv, Paris and Amsterdam: A Comparison of Local Policies Toward Labour Migrants*. Doctoral thesis, AME, University of Amsterdam, The Netherlands.
- Algan, N. ve Küneç, Ö. (1998). *Transboundary Population Movements: Refugees, Environment and Politics. The Turkish Yearbook of International Relation* Milletlerarası Münasebetler Türk Yılığ No: XXVIII.
- Aliboni, R. (2006). *The EU Islamophobia and Immigratio*. Conflict in Focus, Issue 11, Şubat 2006.
- Altın, S. (2003). *Türkiye Ekonomisinin Gelişimi Açısından Dış Kaynakların Değerlendirilmesi* T.C. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Isparta.
- Altunışık, R. (2009). *Turizm İşletmelerinde Pazarlamanın Temelleri ve İki Farklı Pencereden Pazarlama Yönetimi: Üretici ve Tüketici Bakış Açısı* Cevdet Avcıkurt, Şehnaz Demirkol ve Burhanettin Zengin (Ed.).Turizm İşletmelerinin Pazarlanmasında 7P ve 7C. İstanbul: Değişim Yayınları.
- Altunışık, R., Özdemir, Ş. ve Torlak, Ö. (2011). *Pazarlamaya Giriş*. Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- Apak, H. (2014). *Suriyeli Göçmenlerin Kente Uyumları: Mardin Örneği* Mukaddime, 5(2), 53-70.
- Arıdemir, H. ve Turhan, A. (2013). *Arap Baharı Kapsamında Türkiye Suriye İlişkilerinde Yaşanan Sürekliliğin Değerlendirilmesi*, 11. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi.
- Arslantürk, O. ve Tunç, Y.E. (2018). "Türkiye'de Yabancıların Çalışma İzinleri Suriyeliler Örneği Ombudsman Akademik (9), 141-180.
- Aydoğan, S. ve Metintaş S. (2017). *Türkiye'ye Gelen Dış Göç ve Sağlığa Etkileri*, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı. Türk Dünya Uygulama ve Araştırma Merkezi Halk Sağlığı Dergisi, 2(2), 37-45.
- Ayrancı, Ş. (2006). *Türkiye Suriye İlişkileri*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

- B.Z. Erdoğan ve E. Eroğlu (2014). *Pazarlamanın Konusu, Kapsamı, Gelişimi ve Değer Kavramı*, Eskişehir.
- Babacan M.O.F, (2002). *Postmodern Pazarlama Perspektifi*. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir Meslek Yüksek Okulu.
- Balcıoğlu, İ. (2007). *Sosyal ve Psikolojik Açıdan Göç* Elit Kültür Yayınları. İstanbul.
- Balibar, E. ve Wallerstein, I. (1993). *İrk-Ulus-Sınıf Çev: Nazlı Ökten*. Metis Yayınları, İstanbul. Baskı, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Battır, O. (2018). *Küreselleşme Sürecinde Güvenlik Sorununa Evrilen Kitlesele Göç Hareketleri*., Hiperlink Yayınları, İstanbul.
- Battır, O. (2021). *Dünden Bugüne Uluslararası Göç; Kuram, Algı ve Siyaset*, Nobel Bilimsel Eserler Yayınları, Ankara.
- Bauman, Z. (2013). *Sosyolojik Düşünmek*, Çev: Yılmaz, A. Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Berg, B. ve Lune, L. (2015). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Çev: Aydın, H. Eğitim Kitabevi Yayınları, Konya.
- Bernasconi, R. (2015). *İrk Kavramını Kim İcat Etti* Çev: Direk, Z. Metis Yayınları, İstanbul.
- Borden N.H. (1964). The Concept of the Marketing Mix. *Journal of Advertising Research*, 24 (4): 7-12.
- Bosswick, W. ve Heckmann F. (2006). *Social Integration of Immigrants: Contribution of Local and Regional Authorities*, European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions.
- Bozdaş, H. ve Bozdaş Z. (2014). *Tarihi Süreciyle Suriye Siyaseti ve Tıkanan Arap Baharı*, Erişim Tarihi: 08.12.2022. <http://hasanbozdas.wordpress.com/2014/06/4/suriye-raporu/>
- Burjanek, A. (1999). *Xenophobia Among the Czech Population in the Context of Post-Communist Countries and Western Europe*. European Values Study- Ceskarepublica.
- Çakır, Ö. (2002). *Sosyal Dışlanma*. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 84.
- Çalık, T. (2015). *Sığınma Hakkının Korunması*. Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 23, Sayı 1.
- Can, H., Tuncer, D., ve Ayhan, D. Y. (2004). *Genel İşletmecilik Bilgileri*, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Cantürk, C. (2012). *Suriye Baas Partisi: İdeoloji, Örgüt ve İktidar, Emperyalizmin Oyununda İkinci Perde Arap Baharı ve Suriye Kitabı*, Barış Adıbelli (Ed.), IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- Castles, S. (2002). *Migration and Community Formation Under Conditions of Globalization*, International Migration Review 36(4).
- Castles, S. ve Miller, J.M. (2008). *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketlilikleri*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Çatır, G. (2016). *Zorunlu Göç Tecrübesinin Devlet Politikasındaki Yansıması: Bulgaristan'dan Türkiye'ye Kitlesele Göçün Analizi*, Küreselleşme Çağında Göç, İletişim Yayınları, İstanbul.

- Çeken, H. (2004). Küreselleşme Sürecinde Türkiye ve Türk Ekonomisinde Turizm. *Verimlilik Dergisi*, 1(4). 119-140.
- Çelik, A., Akgemci T. ve Şimşek, Ş. (2013). *Girişimcilik ve Küçük İşletme Yönetimi*, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Cemalcılar Ö., Benligiray Y. ve Sürmeli F. (2008). *Genel Muhasebe*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Cemalcılar, İ. (1987). Pazarlama Karması (4P) Kavramında Yeni Gelişmeler. *Pazarlama Dünyası Dergisi*. (4): 23-24.
- Çetin, H. (2003). Demokratik Meşruiyet Versus Karizmatik Meşruiyet. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:27, No:1
- Ciğer, İ. M. (2018). Silahlı Çatışma Durumlarında Ayrım Gözetmeyen Şiddet Hareketlerinden Kaçan Kişilerin Avrupa Birliği Hukuku ve Türk Hukukunda İkincil Korunma. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 20, Sayı: 1, 2018, s. 199-237.
- Clapham, A. (2010). *İnsan Hakları*, Dost Kitabevi, Ankara.
- Daver, B. (1953). İnsan Hakları ve Mülteciler Meselesi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 8 (01): 185-199.
- De Master, S. ve Le Roy, M. K. (2000). *Xenophobia and the European Union*. Comparative Politics, Vol. 32 No:4.
- Demircan, H. (2003). *Dünyada ve Türkiye’de Yabancı Sermaye Yatırımları ve Stratejileri*, Ankara.
- Demirel, O. (2006). *Doğrudan Yabancı Yatırımlar, Ekonomik Büyümeye Etkileri ve Türkiye Uygulaması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demirhan, Y. ve Aslan S. (2015). Türkiye'nin Sınır Ötesi Göç Politikalar ve Yönetim. *Birey ve Toplum Dergisi*, Cilt: 5, Sayı:9.
- Deniz, A. Ç., Ekinci, Y. ve Hülür, B.A. (2016). *Bizim Müstakbel Hep Harap Oldu*, Suriyeli Sığınmacıların Gündelik Hayatı, Bilgi İletişim Gurubu Yayıncılık, İstanbul.
- Deniz, A. Ç., Ekinci, Y. ve Hülür, B.A (2016). Suriyeli Sığınmacıların Karşılaştığı Sosyal Dışlanma Mekanizmaları. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 2016, Cilt:14, Sayı:27, 17-40.
- Deniz, T. (2014). Uluslararası Göç Sorunu Perspektifinde Türkiye. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 181(181), 175-204.
- Dilek, B. S. (2018). *Suriyeli Göçü*, Kripto Yayıncılık, Ankara.
- Dinç, Y. (2007). *Dünya Avrupa ve Türkiye’de Sivil Ağlar Rehberi*, Sivil Toplum Geliştirme Merkezi, Ankara.
- Dinçer, O. B., Federici, V., Ferris, E., Karaca, S., Kirişçi, K. ve Özmenek Ç. E. (2013). *Suriyeli Mülteciler Krizi ve Türkiye Sonu Gelmeyen Misafirlik*. Ankara. Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu & Brookings Enstitüsü.

- Doğanay, Ö., ve Kircova, İ., (2016). Kaynak- Avantaj Teorisi Perspektifinden Sürdürülebilir Pazarlama. *Pazarlama ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi*, 9(17), Ss.25-41.
- Dokuyucu, E. (2018). *Zorunlu Göçe Maruz Kalan Suriyelilerin Türkiye’de Yaşadıkları Barınma Sorunları: Kilis Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dokuyucu, H. (2020). *Çorum Halkı Gözüyle Göçmenler* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hitit Üniversitesi, Çorum.
- Donker, T. H. (2010). *Sun Community Syrian Regime Dynamics*. *Mediterranean Politics* C.15 S.3.
- Doyuran, B. (1990). Ön yargılar-Yabancı Düşmanlığı ve Yurtdışındaki Türk İşçi Aileleri, *Açıköğretim Fakültesi İletişim Bilimleri Dergisi*. Say: 7. Açıköğretim Üniversitesi Yayınları.
- Durgan, S. (2016). *Türkiye’nin Doğrudan Yabancı Yatırım Potansiyelinin Çekim Modeli Kullanılarak Belirlenmesi*, T.C. Kalkınma Bakanlığı Ekonomik Modeller ve Stratejik Araştırmalar Genel Müdürlüğü. Ankara. Yayın No: 2954.
- Dursunoğlu, A. (2012). *Suriye’de Elde Var Sıfır*, Önsöz Yayıncılık, İstanbul.
- Ecer, F. ve Canitez, M. (2004). *Pazarlama İlkeleri*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- ECRI, (2016). *European Commission Against Racism and Intolerance, Secretariat of ECRI Directorate General of Democracy Council of Europe*, Strasbourg, <https://rm.coe.int/leaflet-ecri-2019/168094b101>, Erişim tarihi: 07.03.2023.
- Ekinci, Y. (2015). Misafir Dediğin Üç Gün Olur: Suriyeli Sığınmacılar ve Sosyal Dışlanma. *Birikim Aylık Sosyalist Kültür Dergisi*, 311.
- Ekşi, N. (2015). *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku*, Beta Yayınevi, İstanbul.
- EL-Wafa, A. (2009). *The Right To Asylum Between Islamic Shariah And International Refugee Law* Riyad.
- Emgin, Ö. ve Süngü, A. (2004). Pazarlama Kavramı İçerisinde Tutundurma Fonksiyonu. *Mevzuat Dergisi*, 6.
- EMHRN, (2011). *Belirsizlik: Türkiye’deki Suriyeli Mültecilerin Durumunu En İyi Anlatan Kelime* The Euro-Mediterranean Human Rights Network/ Avrupa ve Akdeniz İnsan Hakları Ağı.
- Erdoğan, M. (2015). *Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Ergüven, N.S ve Özturanlı, B. (2013). Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 62(4), 1007- 1061. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/1882/19732.pdf>, e.t. 22.01.2017.
- Ertek, T. (2009). *Mikro Ekonomi Teorisi*, Beta Yayıncılık, İstanbul.
- Erten, R. (2005). *Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunun Türk Yabancılar Hukuku Sistemi İçindeki Yeri ve Rolü*, BTHAE, Ankara.

EUMC, (2006). *Mainstreaming Non-discrimination in Integration Policies*, EUMC Round Table Conference Report, Helsinki.

European Commission (2021). Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic and Social Committee and The Committee of the Regions on the Report on Migration and Asylum (COM(2021) 590 final).
<https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/report-migration-asylum.pdf>.

Faist, T. (2013). *Uluslararası Göç ve Ulus aşırı Toplumsal Alanlar*, Bağlam Yayınları, İstanbul

Fargues, P. (2009). *Work, refuge, transit: An emerging pattern of irregular immigration South and East of the Mediterranean*, International Migration Review, 43(3): 544-577.

Ferrel W., O.C. (2000). *Marketing Basic Concepts and Decisions*, Houghton Mifflin Company, Boston.

Gasset, O. (2007). *İnsan ve Herkes Çev: Işık, G.N. Metis Yayınları, İstanbul*.

Gedikli, A. (2011). Çok Uluslu Şirketler ve Doğrudan Yabancı Yatırımların Gelişmekte Olan Ülkelerin Kalkınması Üzerine Etkisi, *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 6(1), 96-146

Genç Y.,Gündüz U.D ve Çöpoğlu M. (2019). Göç ve Kalkınma İlişkisi Türkiye Araştırma Makalesi, Cilt 7, Sayı 18.

Genç, S. ve Seyyar, A. (2010). Sosyal Hizmet Terimleri Sözlüğü, Sakarya Kitabevi, Sakarya.

Genç, Y., Gündüz, D. U ve Çöpoğlu, M. (2019). Göç ve Kalkınma İlişkisi, *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 7(18), 479-498.

Gezgin, E. (2016). *Damgalanan Mekânda Yaşam; Bir Kentin Ötekisi Olmak* Siyasal Kitabevi, Ankara.

Göregenli, M. (2010). Ayrımcılığın Teorik Temelleri, *İnsan Hakları İçin Diyalog Dergisi*, Yıl.1, Sayı: 5-6.

Greenwood, M.J. (1985). Human Migration: Theory, Models and Empirical Studies, *Journal of Regional Science*, 25(4), pp. 521-544.

Güçtürk, Y. (2014). *Sürgün ile Savaş Arasında Suriyeli Mülteciler*, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Merkezi (SETA):

Güngör, Ş. F. (2018). *Zenofobi: Yabancı Düşmanlığına Felsefi Bir Yaklaşım* Sonçağ Matbaacılık, Ankara.

Güreşçi E. (2010). Köyden Kente Göçün Köydeki ve Kentteki Anımları: Akpınar Köyü Üzerine Bir Değerlendirme, *Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, Cilt:2, Sayı:2.

Han, B.C. (2015). *Yorgunluk Toplumu Çev: Yalçın, S., Açılım Kitap. İstanbul*.

Harunoğulları, M. (2018). *21. Yüzyılda Uluslararası Göç ve Mülteciler: Bir Türkiye Perspektifi* (Ed.) H, H, Aygöl ve E, Eke, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara:

Helbling, M. (2008). *Islamophobia in Switzerland: A New Phenomenon or a New Name for Xenophobia* Annual Conference of the Midwest Political Science Association (MPSA), Chicago)

Hijerm, M. (1998). *National Identities, National Pride and Xenphonia: A Comparison of Four Western Countries* Acta Sociologica Volume 41.

- Hsu, C. H. ve Powers, T. (2002). *'Marketing Hospitality'*. New York: John Wiley & Sons.
- İçduygu, A ve Aksel, D. (2012). *Türkiye'de Düzensiz Göç* Ankara.
- İçduygu, A. ve Sirkeci, İ. (1999). Cumhuriyet dönemi Türkiye'sinde göç hareketleri O. Baydar, 75 Yılda köylerden kentlere (ss. 249-268). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- İslamoğlu A. H. (2008). *Pazarlama Yönetimi*. 4. Baskı. İstanbul: Beta Basım Yayıncılık.
- Kalaycı, H. (2016). *Göç Sosyolojisi Açısından Bir İnceleme Çankırı'dan Ankara'ya Göç Örneği*, Yenigün Basın Yayın, Çankırı.
- Kara, D. ve Öykü, C. (2015). *Göç Bağlamında Uluslararası İş Birliği ve Türkiye'nin Politikaları* Yayınlanmamış doktora tezi, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.
- Karaca, S ve Doğan, U. (2014). *Suriyeli Göçmenlerin Sorunları Çalıştay Sonuç Raporu*, Mersin Üniversitesi Yayını.
- Karaca, S. ve Dinçer, B. (2013). Genişleyen ve Derinleşen Kriz Suriyeli Mülteciler. *Analist Dergisi*, 4(34), 223-225.
- Karafakıoğlu, M. (2008). *Uluslararası Pazarlama Yönetimi*, 5.Baskı, Beta Yayınları, İstanbul:
- Karahan, K. (1999). *2000'li Yıllara Girerken Toplumumuzun Pazarlamaya Bakış Açısı Üzerine Bir Araştırma*. Pazarlama Dünyası. 13(78),11-18.
- Karahan, S. (2013). *Şirketler Hukuku*, 2. bsk. Mimoza Yayınları. Konya.
- Karanfiloğlu, M. (2019) .Savaş,, Kadın, Çocuk ve Göç Üzerine: Suriye örneği. *Muhakeme Dergisi*.
- Karasu, A.M. (2018). Türkiye'ye Yönelik Dış Göçler, Suriyeli Sığınmacı Göçü ve Etkileri (Ed.) Tosun, K.E & Ay, S. Keser, H.Y. *Paradoks Ekonomik Sosyoloji ve Politika Dergisi*, Cilt/Vol: 14, Sayı/Num: Sayı-1
- Karataş, Z. (2015). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, C.1,S.1.
- Karayiğit, T.M. ve Özceviz G. (2018). Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansına Dair Sistemik Eksiklikler, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt17, No1.
- Kaya, İ ve Eren, Y.E. (2014) Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki Durumu: Arada Kalanların Hakları ve Yükümlülükleri. SETA Raporu.
- Kaya, İ. (2010). *Pazarlama Bi' Tanedir: Bir Pazarlamalar Ansiklopedisi*, İstanbul, 2010.
- Kaya, S. (2016). *Suriyeli Mültecilerin Türk İşgücü Piyasasına Etkileri*, İzmir Ticaret Odası, Ar-Ge Bülten, 2016 Ocak- Şubat Ekonomi
- Kaygalak, S. (2009). *Kentin Mültecileri: Neoliberalizm Koşullarında Zorunlu Göç ve Kentleşme*, Dipnot Yayınları, Ankara.
- Keskin, H. (2009). *Türklerin Gölgesinde Almanya: Geleceğe Yönelik Uyum Politikası İçin Görüşler*, Çev: Pazarkaya, Y. Doğan Egmont Yayıncılık, İstanbul.

- Kiraz, S. (2011). Yabancılaşmanın Kökeni Üstüne, *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*. (12)
- Kirişçi, K. (2003). Turkey, UNHCR, and the 1951 Convention Relating to the Status of Refugees: Problems and Prospects of Cooperation. In *The Refugee Convention at 50: A View from Forced Migration Studies* (pp. 97-111). Lexington, MA: Lanham Books.
- Knight, G.A. & Cavusgil, S. (2004). *Innovation, Organizational Capabilities, and The Born-Global Firm*, *Journal of international business studies*, 35(2)
- Kocabaş, E. ve Özdemir, S. (2018). *Uluslararası Göç Sorunsalının Sosyal Dışlanma Bağlamında Kadın Psikolojisine Etkisi; Tekirdağ Bölgesindeki Suriyeli Sığınmacı Kadınlar Örneği*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kartepe Zirvesi Göç Mülteci ve İnsanlık, 349-359.
- Koçak, A. (2012). Sürdürülebilir Rekabet İçin Pazarlamayı Yeniden Düşünmek.
- Koçak, Y. ve Terzi, E. (2012). Türkiye’de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri, *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(3), 163- 184.
- Kök, G. (2010). *Orman İşletmelerinin Odun Hammaddesine İlişkin Müşteri Profiline ve Talep Yapısının Belirlenmesi: Antalya Orman Bölge Müdürlüğü Örneği* Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bil. Enst., (Tez Dan.: Yrd. Doç. Dr. Hasan Alkan), Isparta 2010.
- Körükmez, L ve Südaş, İ. (2015). *Göçler Ülkesi*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Kotler, P. (2003). *Marketing Management. Prentice Hall, Eleventh Edition*, United States of America.
- Kotler, P. (2007). *A’dan Z’ye Pazarlama*, 5. Baskı, Asl. Kalem Bakkal (çev.), İstanbul: Media Cat Yayınlar, 2007
- Kotler, P. ve Armstrong, G. (2012). *“Principles of marketing”*. Upper Saddle River: Pearson Prentice Hall.
- Kotler, P. ve Levy, N. (1979). *Demarketing, yes demarketing*, Harvard Business Review. 74-80.
- Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (2005). *Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik*, <http://www.kosgeb.gov.tr>, Erişim tarihi: 28.09.2023.
- Küçüker, E. (2012). Türkiye’de Kalkınma Planları kapsamında yapılan eğitim planlarının analizi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(1), 9-26.
- Kümbetoğlu, B. (2003). *Uluslararası Göç, Toplumsal Cinsiyet ve Güvenlik, Uluslararası İlişkilerde Sınır Tanımayan Sorunlar* Bağlam Yayınları.
- Lee, E. S. (1969). *A Theory of Migration. Demography*, 3(1), 47-57.
- Maier, R. (2002). *Does a Supranational Europe Stimulate and/or Combat Racism?* in The Evens Foundation (ed). *Europe’s New Racism: Causes, Manifestations and Solutions*, New York & Oxford: Berghah Books

- Maqul, S. A. (2019). *Denizli’de Yaşayan Göçmenlerin Sosyo Ekonomik ve Sosyo-Kültürel Özelliklerinin Belirlenmesi ve Yaşam Memnuniyeti Analizi*, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Marshall, G. (2009). *Sosyoloji Sözlüğü*, Çev: Akınhay O ve Kömürcü D, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Milles, R. (2000). *Irkcılık* Çev: Yaman, S, Sarmal Yayınları, İstanbul.
- Mora, N. (2011). *Alman Kültüründe Düşman İmgesi* Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- Muchiri GR. (2016). Xenophobia: A critical study of the phenomenon and pragmatic solutions for
- Mucuk, İ. (2001). *Pazarlama İlkeleri*, 13.Baskı, Türkmen Kitabevi, Avcı Ofset, İstanbul 2001.
- Mucuk, İ. (2013). *Modern İşletmecilik* Türkmen Kitabevi, İstanbul.
- Müftüoğlu, T. (2005). *İşletme İktisadı*, Turhan Kitabevi, Ankara.
- Müftüoğlu, T. (2013). *Türkiye’de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler KOBİ’ler*, Ankara. Turhan Kitabevi.
- Mutlu, A., İrdem, İ., ve Üre, B. (2015). Ekolojik Mültecilik. *Memleket Siyaset ve Yönetim Dergisi*. Cilt 10, Sayı 23
- Nakhoul, T.E. ve F. Kartal (2014). Uluslararası İşgücü Göçü ve Türkiye, *Uzmanlık Tezi*, T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Ankara.
- Narmanlıoğlu Ü. (1998). *İş Hukuku: Ferdi İş İlişkileri I*, 3. Baskı, İzmir: DEÜHF Yayınları.
- Naz, Y. (2015). *Türkiye’nin Uluslararası Göç Politikası ve Uluslararası Göçün Türkiye’deki Güncel Sorunları*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Öçal, A. (1977). *Serbest Meslek Faaliyetlerinin Ticaret Kanunu Karşısındaki Durumu*, Esader.
- Odabaş Y. (2020). Göçmen Karşıtlığı ve Prekarya. *On Dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*.
- Odman, T (2004). *Mülteci Hukukunda Uluslararası Düzenlemeler ve Uluslararası Standartlar Türk Mülteci Hukuku ve Uygulamadaki Gelişmeler*, Der. Mete Tuncay ve Sunay Vural. İstanbul Barosu Yayınları.
- Olejarova, E. (2007). Labor Migration As a Socio-Economic Phenomenon: Slovakia and the Czech Republic in a Comparative Perspective, Central European University, International Relations and European Studies.
- Orhan, O ve Gündoğar, S.S. (2015). *Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Etkileri* Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (Orsam) Rapor No: 195, Ankara 2015.
- Ormanoğlu, B. (2004). *Yabancı Sermaye Yatırımlarına İlişkin Uyuşmazlıkların Çözümünde Uluslararası Tahkim, Devlet Bütçe Uzmanlığı Araştırma Raporu*, Ankara: Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü.
- ORSAM-TESEV, (2014). *Suriye’ye Komşu Ülkelerde Suriyeli Mültecilerin Durumu*, Orta Doğu Stratejik Araştırmalar Merkezi Raporu Kitabı, Rapor No:189, ORSAM-TESE. Ankara.

ORSAM-TESEV, (2015). Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri, Orta Doğu Stratejik Araştırmalar Merkezi Raporu Kitabı, ORSAM-TESE. Ankara.

Örselli, E. ve Babahanoğlu, V. (2016). Türkiye'nin Göç Yönetimi ve Göç Politikalarının Gelişimi: Bir Kamu Politikası Analizi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*.

Özdal, B. (2018). *Uluslararası Göç ve Nüfus Hareketleri Bağlamında Türkiye*, Dora Basın Yayın Dağıtım, Bursa.

Özdemir, S., Ersöz, H. Y. ve Sarıoğlu, H. İ., (2006). İşsizlik Sorununun Çözümünde KOBİ'lerin Desteklenmesi, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası (İTO) Yayınları.

Özdemir, Y. ve Aytekin G.K. (2016). Avrupa Birliği Gümrük Birliğinin Türkiye Ekonomisine Etkileri, *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Yıl 5. Sayı 9. İstanbul.

Özer, İ. (2004). *Kentleşme, Kentlileşme ve Kentsel Değişme*. Bursa: Ekim Kitabevi.

Özgüler, V. (2016). İklim Değişiklikleri ve Sosyal Politikalar, *Eskişehir Sanayi Odası Dergisi*, Cilt 5, Sayı 13

Özmete, E., Yıldırım, H. ve Duru, S. (2018). Yabancı Düşmanlığı (Zenofobi) Ölçeğinin Türk Kültürüne Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*.

Öztürk, C. ve Tekiner, M. A. (2017). Stratejik Göç Yönetimi Çerçevesinde Türkiye'de Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün Konumu, *Güvenlik Çalışmaları Dergisi*, 19 (1), 143-159.

Pazarcı, H. (1990). *Uluslararası Hukuk Dersleri*, 2..Kitap. Ankara: Turhan Kitabevi.

Penrose, J. (2003). *The UN Convention Relating To The Status Of Refugee: The Case For and Against Reform. Forced Migration and The Contemporary World: Challenges To The International System* Ed. Andrzej Bolesta. Bialystok: Wydawnictwo I Drukarnia PPHU.

Perşembe, E. (2005). *Almanya'da Türk Kimliği Din ve Entegrasyon*, Araştırma Yayınları.

Pok, B. (2012). *Toplu Göç, The Wiley-Blackwell Encyclopedia of Globalization*, Birinci Baskı, Blackwell Publishing Ltd, ABD.

Ravenstein, E. G. (1885). "The Laws of Migration." Journal of the Statistical Society of London, Volume 48(2), 167-235. <https://escholarship.org/uc/item/3018p230>

Ravenstein, E. G. (1889). The Laws of Migration. Journal of the Royal Statistical Society. 52(2), 241 305.

Resmi Gazete, (2006). *İskân Kanunu*, Kanun No:5543, Sayı:26301, Yayın Tarihi: 26 Eylül 2006

Resmi Gazete, (2013). *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu*, Kanun No:6458, Sayı:28615, Yayın Tarihi: 11 Nisan 2013.

Resmi Gazete, (2014). *Geçici Koruma Yönetmeliği*, Yönetmelik No:29153, Cilt:55, Yayın Tarihi: 22 Ekim 2014.

Perruchoud, R. (ed). (2004). Glossary On Migration, International Organization for Migration (IOM), Geneva.

- Rydgren, J. (2004). The Logic of Xenophobia Rationality and Society, Vol. 16 (2)
- Sadoğlu, H. (2017), *Türkiye’de Yabancı Göçmenlerin Entegrasyon Sorunları* In ICPESS (İnternational Congress On Politic, Econonic And Social Studies
- Sağiroğlu, A. Z. (2015). *Disiplinler Arası Göç ve Göç Politikaları Sempozyumu* Türkiye'nin Yeni Göç Kanunu ve Göç Politikası (ed) Canatan K, Birinci M, Çağlar İ, Kryenvko Y, Öksüz S, Altun F, (69-88). Sabahattin Zaim Üniversitesi. İstanbul
- Sağlam, T ve Yaşar, M. (2017). *Teoride, Pratikte ve Araştırmalarda Öteki ve Ötekileştirme*, Elektronik Turkish Studies, 12(3)
- Sağlamer, E. (2003).*Dolaylı Yabancı Sermaye Yatırımları ve Dış Yatırımcıların Türk Sermaya Piyasasına Çekilmesi* T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Ana Bilim Dalı Uluslararası İşletmecilik Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Şahin, A. ve Terlemez, M. (2020). *Sığınmacılara Yönelik Algılar ve Gerçekler Üzerinden Bir Analiz*, Atlas Akademi, Konya.
- Schütz, A. (2016). *Eve Dönen Yabancı: Bir İlişki Biçimi Olarak Ötekilik* (Der.) Ünsaldı, L. Çev. Eren, K. Heretik Yayınları, Ankara.
- Şeref, Ü.(1997). *Temel Hak ve Özgürlükler ve İnsan Hakları Hukuku*, İmge Yayınları, Ankara.
- Şimşek, D. (2018). Mülteci Entegrasyonu Göç Politikaları ve Sosyal Sınıf: Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler Örneği, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 18 (40/2).
- Sirkeci, İ. ve Eroğlu, U. D. (2020). Türkiye’nin Kitlese Akınlar Deneyiminin Çatışma Modeli ve 3Ka Ekseninde Değerlendirilmesi. *Göç Dergisi* 7.
- Solomon, R.C. (2004). *Thinking About Feeling* Oxford University Press.
- Sönmez, Z. (2014). *Komşuda Kriz: Suriyeli Mülteciler*, İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi (İHH), İstanbul.
- Spinoza, (2011). *Etika Çev: Ülken, H.Z., Dost Kitabevi*, Ankara.
- Staszak, J.F. (2009). Other/otherness. International Encyclopedia of Human Geography. 43-47
- Stiglitz, J.E. (2002). *Küreselleşme Büyük Hayal Kırıklığı* (Tercüme: Arzu Taşçıoğlu, Deniz Vural) 2.baskı, Plan B Yayıncılık, İstanbul, 2002.
- Sumbas, A. (2009). *Batı Avrupa’da Yükselen Yeni Irkçılık Üzerine Bir Deneme*, Alternatif Polita, 1(2).
- Sümer S. ve ‘Z.Eser. (2006). Pazarlama Karması Elemanlarının Evrimi, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt.8,Sayı.1,Ankara,2006
- Sümer S. ve Eser S. (2006). Pazarlama Karması Elemanlarının Evrimi. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt.8,Sayı.1,Ankara
- Sümer, A. (2010). Irkçılık, Laiklik, Sol, *Birikim Dergisi*, 250.
- Taş, M. (1999). *Avrupa’da Irkçılık Göçmenler ve Aşırı Sağ Partiler*, İmge Kitabevi, Ankara.

- Tatlıhoğlu, D. (2012). *Göç Sosyolojisi Açısından Hicret*, Asitan, İstanbul.
- Tavas, O.E. (2015). *Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Tam Üyelik Sürecinde Uluslararası Göç Yönetimi Stratejisi*, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kamu Denetçiliği Kurumu, (2018). Türkiye'deki Suriyeliler, Özel Rapor. Ankara
- Tekin, M., Şahin, E., Göbenez, Y. (2014). *Postmodern Pazarlama Yaklaşımıyla Modern Pazarlama Yöntemleri: Güncel Şirket Uygulamaları*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Dr.Mehmet Yıldız Özel Sayısı, Konya, 2014.
- Tekinalp, Ü. (2008). *Türk Ticaret Hukukunu Ticari İşletme Bağlamında Yeniden Düşünmek*, C. XXIV
- Topçuoğlu, R.A. (2012). *Küreselleşme Çağında Göç, Kavramlar, Tartışmalar*, Der: S. Gülfer İhlamur-Öner ve N. Aslı Şirin Öner. İletişim Yayınları, İstanbul
- Topgül, S. (2016). Sosyal Dışlanma ve Göç: Mülteci İşçiler Örneği, *Sosyoloji Dergisi*. 34
- Töre, N. (2016). *Uluslararası Göç. Hukuku* Turhan Kitabevi, Ankara.
- Torlak, Ö. (2008). Pazarlama ve Erdemlilik: Yanlış Algılar İçin Bir Açılım, *İş Ahlakı Dergisi*, Cilt:1,Sayı:1.
- Triandafyllidou, A. (2014). *Kültürel Çeşitlilik, Çoğul Milliyetçilik ve Avrupa Kimliği*, Farklılıkların Birlikteliği 41.
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri (2002). Erişim: <https://sozluk.gov.tr>, 23 Eylül 2022.
- Tutar, H. (2016). *Sosyal Psikoloji: Kavramlar ve Kuramlar*, Seçkin Yayıncılık, İstanbul.
- Üner, M.M. (2009). Pazarlama Karması Paradigmasında Pazarlama Tanımı, *Pİ Pazarlama ve İletişim Kültürü Dergisi*, İstanbul.
- UNHCR (1951). *Convention and Protocol Relating to the Status of Refugees*, United Nations High Commissioner for Refugees 1951.
- Ünver, C. (2015). *Alman Kışı: Neo-Liberal Çağın Almanya'sında Irkçılığın Hedefindeki Göçmenler* Nika Yayınevi, Ankara.
- Uluslararası Göç Örgütü (2009). "Göç Terimleri Sözlüğü" Erişim Tarihi 16.01.2022. https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf.
- Uluslararası Göç Örgütü (2013). "Göç Terimleri Sözlüğü." Erişim Tarihi 19.01.2022. https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf.
- Uyanık, C. (2016). *İşletme Yönetimi Bölümü*. <http://celalettinuyanik.com/wp-content/uploads/2012/05/pazarlama.docx> adr
- Vorster, J.M. (2002). Racism, Xenophobia and Human Rights. *The Ecnemenical Review*, Vol. 54, Issue 3,2002, Page 296-312.
- Yakushko, O. (2009). *Xenophobia: Understanding the Roots and Consequences of Negative Attitudes Toward Immigrants* Educational Psychology Papers and Publications, Published in The Counseling Psychologist 37:1.

Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*, Anı Yayıncılık. Ankara.

Yaylı, Ş. ve Değer, M.K. (2012). *Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve İstihdam Arası İlişkiler: Gelişmekte Olan Ülkeler Üzerine Dinamik Panel Veri Nedensellik Analizleri*, Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar, 49(568), 43-52.

Yıldırım, M. (2017). Aşırı Sağ ve Çok Kültürlülük: Avrupa'da Ötekileştirilen Göçmenler, *Akademik İncelemeler Dergisi*, Cilt:12, Sayı:2

Yıldırım, S., İslamoğlu, E. ve İyem, C. (2017). Suriyeli Sığınmacıların Toplumsal Kabul ve Uyum Sürecine İlişkin Bir Araştırma. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, (1):107- 126.

Yıldız, İ. (2018). Türkiye'ye Uluslararası Göçler ve Türkiye'nin Göç Politikası, Kırmızı Çatı Kitabevi, Ankara.

Yılmaz E. A. ve Özer Y. E. (2022). İtme çekme Kuramı Bağlamında Türkiye'deki Suriyelilere Yönelik Bir Alan Araştırması: Aydın İli Örneği, *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1), 282-295.

Yılmaz, E. A. (2019). *Türkiye'deki Suriyelilerin Sorunları ve Toplumsal Uyum Süreçleri*, Doktora Tezi, Ekin Basın Yayın Dağıtım.

Yılmaz, F. (2008). *Avrupa Birliğinde Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı ile Mücadele*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

Yılmaz, F. (2008). *Avrupa'da Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı*, Uşak Yayınları, Ankara.

Yılmaz, M. (2008). *Gelişmekte Olan Ülkelerde Doğrudan Yabancı Yatırımlar- Ekonomik Büyüme İlişkisi: Panel Veri Analizi* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Yükseker, D. (2012). *Kürtlerin Yerinden Edilmesi ve Sosyal Dışlanma 1990'lardaki Zorla Göçün Sonuçları*, (Der) İçinde S. G. İhlamur-Ömer ve N. A. Şirin Öner Küreselleşme Çağında Göç. Kavramlar, Tartışmalar. İletişim Yayınları.

Zabunoğlu, H.Y. (2018). *Modern Devletin Kıyısındaki Mülteciler* İmaj Yayınevi, Ankara.

EKLER

EK-1 ANKET

YAPILAN YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME SORULARI VE GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU

Sayın işletme sahibi;

Adım ve soyadım Mustafa Derman. Hitit Üniversitesi Yüksek Lisans Öğrencisiyim. Bu görüşme formu Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nde yürütmekte olduğum "Suriye Göçü Bağlamında Zenofobinin Suriyeli İşletmelerin Pazarlama Faaliyetleri Üzerine Etkisi" konulu tez çalışmam için geliştirilmiştir. Sizlerden edinilecek bilgiler tamamen bilimsel amaçlı kullanılacaktır. Katkılarınız bizim için önemlidir. Bu nedenle içtenlikle cevaplamanız beklenmektedir. Yardımlarınız için şimdiden çok teşekkür ederim.

Not: Her görüşme öncesinde katılımcılar yukarıdaki ifade ile sözlü olarak bilgilendirilmiştir. Sorular görüşme esnasında araştırmacıya detayları unutmaması için hazırlanmıştır. İşletme sahiplerine sorular yazılı olarak verilmemiştir. Araştırma verilerinin doğru ve eksiksiz toplanabilmesi için ses kaydı öncesi izin alınmıştır. Tüm görüşmeciler ses kaydı için izin vermiştir.

Öğrencisi
DERMAN

İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans
Mustafa

1.KISIM: Sosyo-Demografik Sorular (Kişisel Bilgiler)

1. Yaşınız?
2. Cinsiyetiniz?
3. Uyruğunuz?
4. Medeni haliniz?
5. Eğitim Durumunuz?
6. Hanenizde yaşayan kişi sayısı?
7. Türkiye'de yasal kalış statünüz?
8. Türkiye'de bulunma süreniz?

2.KISIM: İşletme Alanı ile İlgili Sorular

9. İşletme faaliyet alanınız nedir?
10. İşletmeyi kurduğunuz yıl ve faaliyet süreniz nedir?
11. İşletmenizde kaç kişi çalışmakta?
12. İşletmenizi açarken yer seçimi konusunda nelere dikkat ettiniz?
13. İşletmenizi açmanız ve başvurunuzun sonuçlanması ne kadar sürdü? Bu süreçte kamu kurumları ile (belediye, vergi dairesi vb.) sorunlar yaşadınız mı?

3.KISIM: Araştırma ile İlgili Sorular

14. İşletmenize gelen müşterilerinizin etnik profili ağırlıklı olarak kimlerden oluşmaktadır?

15. Türkiye'ye göç ettiğiniz ilk yıllardan itibaren günümüze kadar gelen süreçte Türk halkının işletmenize ve size yönelik yaklaşımında değişiklikler oldu mu? Oldu ise ne yönde değişimler?
16. Suriyeli işletmelere yönelik ayrımcı ve dışlayıcı muameleler yapıldığını düşünüyor musunuz? Evet ise sebepleri nelerdir?
17. İşletmenize ve pazarlama faaliyetlerinize yönelik boykot ve protesto gibi tepkisel satın alma davranışlarına şahit oluyor musunuz?
18. Zenofobik tutumun (yabancı düşmanlığı) işletmenizin pazarlama faaliyetlerine olumsuz etkisi olduğunu düşünüyor musunuz?
19. Yerel işletme sahipleri ile komşuluk ilişkileriniz nasıldır? Bu ilişkilerde son zamanlarda değişiklik gözlemlediniz mi?
20. Tedarikçilerinizin sahip olduğu etnik köken nedir? Yerel tedarikçilerle iletişim ve etkiliminiz nasıldır?
21. Basın ve sosyal medyadaki Suriyelilerle ilgili haberleri ve paylaşımları nasıl değerlendiriyorsunuz? Bu haberlerin işletmenizin pazarlama faaliyetlerini etkilediğini düşünüyor musunuz?
22. Suriye'de şartlar düzelmeye başladığında işletmenizi kapatıp Suriye'ye dönme konusunda veya Türkiye'de kalıcı olma konusundaki düşünceleriniz nelerdir?
23. Yabancı düşmanlığının azaltılması noktasında yürütülmesi gereken politika ve uygulamalara dair beklentileriniz nelerdir?
24. Eklemek istediğiniz ya da genel olarak söylemek istediğiniz başka konu ya da konular var mı?

EK-2 FOTOĞRAFLAR

ÖNDER MAHALLESİ SURİYELİ İŞLETMELER

EK-2.1. Suriyeli işletme (gıda)

EK-2.2. Suriyeli işletme (tekstil)

EK-2.3. Suriyeli işletme (gıda)

EK-2.4. Suriyeli işletme (gıda)

EK-2.5. Suriyeli işletme (gıda)